

**Institutiones therapiae generalis praelectionibus academicis
accommodatae / [Christian Gottlieb Ludwig].**

Contributors

Ludwig, Christian Gottlieb, 1709-1773.

Publication/Creation

Geneva : Piestre & Delamollière, 1785.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/dp6gj37b>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

34324/B

Digitized by the Internet Archive
in 2016 with funding from
Wellcome Library

D. CHRISTIANI GOTTLIEB LUDWIG

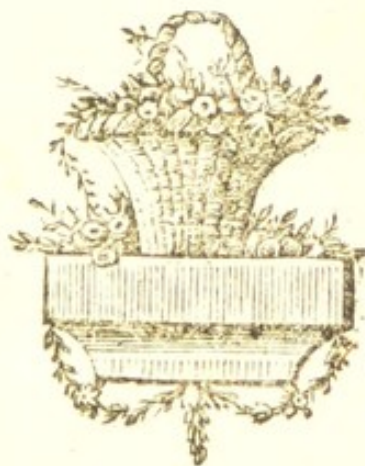
ORD. MED. IN ACAD. LIPS. DECANI

INSTITUTIONES
THERAPIÆ
GENERALIS
PRÆLECTIONIBUS
ACADEMICIS
ACCOMMODATÆ.

EDITIO NOVISSIMA.

J. Langemann

COLONIÆ ALLOBROGUM,
Sumptibus PIESTRE & DELAMOLLIÈRE.

1785.

COMMILITONIBUS HUMANISSIMIS.

S.

ALteram institutionum medicinæ clinicæ editionem, quam 1769 bibliopola sine ulla mea opera curavit, sic, ut erat immutatam prodiisse maxime doleo. Etsi enim multis poteram ostendere, quare intactum opus reliquisssem: Vos tamen monitis & emendationibus non inutilibus privatos video, quas in prælectionibus sæpe quidem adpersi, tamen, si libello ipsi insertæ essent, utilius sine dubio a Vobis legi tractarique potuisset.

Cum igitur, monente bibliopola, nova Therapiæ generalis editio curanda esset, operam dedi, ut Vobis hunc libellum correctiorem traderem. Equidem ordinem universum parum mutavi; in singulis tamen doctrinis id egi, ut, nonnullis rebus omissis,
aliæ

aliæ magis selectæ , a recentioribus invē-
tæ , & usu probatæ infererentur. Præcipue
autem eo respexi , ut ordinem & nexum
rerum propositarum passim emendarem , &
ubique eo dicendi genere uterer , quod
lectioni & repetitioni magis accommodatum
esset ?

Benevole igitur excipite hoc ultimum for-
tasse meæ erga Vos voluntatis pignus, quam
ut hætenus satis testatam me Vobis fecisse
arbitror , ita donec vivam , non deponam :
sed cum vires meas diuturno morbo fractas
sentiam , vel optimam voluntatem destituit
eventus , incipiuntque animo hæ occupa-
tiones leviores videri , a quibus se ad altiora
& duratura avocari intelligit. Reliqua ergo
vitæ pars divinæ voluntati , quæ hætenus
omnia mea gubernavit , permittenda est ,
cui sive placuerit , me diutius Vobis inte-
resse , sive me alia felicitate dignum judica-
verit , eam , ut vult religio nostra , pie
& tranquille venerabor , atque quovis modo
sapienter mecum actum , meque bea-
tum existimabo. Valete. Dabam Lipsiæ
mense Octobri A. O. R. MDCCLXXI.

THERAPIÆ GENERALIS

PROLEGOMENA.

§. 1.

Medicus morbum cum causis & symptomatibus disquirens, ex signis inde deductis & recte ordinatis, mutationem quandam in solidis & fluidis partibus, vel in earum mutua actione deprehendit, quæ functiones quasdam sani corporis aut turbat aut tollit, ideoque de remediis labem hanc corrigentibus, sollicitus est.

§. 2.

In quo recte efficiendo præcepta therapie generalis sequitur & vel incommoda vitæ ex illa labe oriunda, mitigare, vel functionum integritatem restituere suscipit. Therapia enim methodum medendi, seu rationem, qua corpus ægrum ad sanitatem revocatur, explicat. *Meth. doctr. med.* §. 161.

§. 3.

Hæc autem disciplina medica non solum physiologiam & pathologiam præmitti, sed & remedia ex alimentis, medicamentis & auxiliis chirurgicis deprompta, jam nota esse postulat.

§. 4.

Dum vero medicus has res inter se comparat, ad conclusiones ducitur, quæ indicationem medicam, five rationem applicandi remedia ad corpus ægrotum definiunt. Hæc fundamenta therapie generalis prima parte traduntur.

§. 5.

Remedia vero vivo corpori adhibenda, sunt; quod quidem, quo magis viribus pollet & in universalibus potissimum actionibus vigorem ostendit, eo melius effectus remediorum suscipit. Hinc pars secunda de conservandis vitæ viribus, five de indicatione vitali exponit.

§. 6.

Et externæ corpori applicatæ & internæ in eo genitæ causæ *Pathol.* §. 97. morbum faciunt & persistentes exasperant, de iis igitur removendis sollicitus sit medicus, antequam morbo ipsi mederi suscipiat. Traditur hæc causalis indicatio parte tertia.

§. 7.

Morbus vero seu dispositio, corporis actiones lædens, in solidis & fluidis partibus vel in mutua
harum

harum actione observata *Pathol.* §. 10. & cum causa proxima morbi conveniens *Pathol.* §. 181. tandem corrigenda est, quæ indicatio curatoria parte quarta fusius declaratur.

§. 8.

Cum autem symptomata sive effectus morbi & causæ, *Pathol.* §. 194. quæ, morbo sublato, quoque tolluntur, interdum vehementius urgeant & vires vitæ fragant, eo respiciendum est, ut hæc abigantur vel sopiantur, cujus symptomatice indicationis ratio exemplis quibusdam parte quinta illustrabitur.

§. 9.

Therapiæ generalis tractandæ ordinem, quem alio loco *Method. doc. med.* §. 161. *seqq.* breviter indicavimus & nunc accuratius explicaturi sumus, sequenti tabula adumbravimus.

Pars I. Fundamenta therapie generalis.

Cap. I. Præsupponenda in therapia generali.

II. indicationis medicæ formandæ ratio.

Pars II. Indicatio vitalis.

Cap. I. Conservatio virium per alimenta.

Sect. 1. nutrientia.

2. roborantia.

Cap. II. Incitatio virium per medicamenta.

Sect. 1. analeptica.

2. stimulantia.

Pars III. Indicatio causalis.

Cap. I. Correctio errorum diætæ.

II. Venenorum efficacia eamque infringendi ratio.

III. Imminutio plethoræ.

IV. Correctio cacochymix.

Pars IV. Indicatio curatoria.

Cap. I. Correctio solidarium partium.

Sect. 1. rigidarum & strictarum.

2. laxatarum & debilium.

3. vulnere divisarum.

Cap. II. Correctio fluidarum partium.

Sect. 1. tenuitatis - tenuium.

2. spissitudinis - spissiorum.

3. acrimoniæ - acrium.

Cap. III. Correctio motus fluidorum per solida.

Sect. 1. in motu aucto.

2. in eo imminuto.

3. in obstructione.

Cap. IV. Evacuatio primarum viarum.

Sect. 1. per vomitoria.

2. per purgantia.

Cap. V. Evacuatio sanguinis.

Sect. 1. per phlebotomiam.

2. per scarificationem cet.

Cap. VI.

Cap. VI. Evacuatio feri.

- Sect. 1. per sudorifera.
 2. per diuretica.
 3. per fialagoga.
 4. per errhina.
 5. per vesicatoria cet.

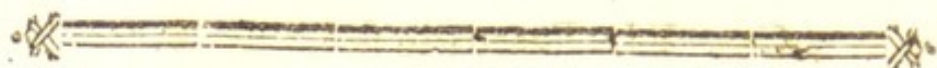
Pars V. Indicatio symptomatica.

Cap. I. Dolorum lenimen.

II. Excretionum moderamen.

P A R S I.
FUNDAMENTA THERAPIÆ
GENERALIS.

§. 10.

Therapia generalis ut tertia pars medicinæ *Method. doctr. med.* §. 84. & 161 omnem cognitionem physicam corporis humani sani & ægroti, in causis, symptomatibus & signis declaratam, colligit & ad ultimum medendi finem refert.

§. 11.

Quomodo igitur res in disciplinis antecedentibus observando & experiundo inventæ & ratione confirmatæ selignantur, & utiles & certæ, neglectis subtilius tantum disputatis & minus certis, ad therapie præcepta applicentur, primo capite indicatur.

§. 12.

Propositiones vero, ex illis disciplinis petitæ, fundamentum sunt conclusionis, qua cognoscitur, quid in ægroto & quomodo illud mutandum sit, quæ est vera ratio syllogismi practici.

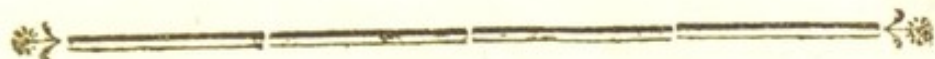
§. 13.

In altero itaque capite ostendendum est, quomodo medici, aliis vocabulis utentes, ex dispositione

sitione

PARS I. FUNDAMENTA THERAPIÆ. 7

sitione ægri indicantia ad formandam indicationem, ceu conclusionem, ordinent & indicata, ceu auxilia, contraindicantibus & coindicantibus simul perpenfis, ad medendi finem conferant.

C A P U T I.

PRÆSUPPONENDA IN THERAPIA GENERALI.

§. 14.

SUBfidiis universis scientiarum literariis, historicis, philosophicis præcipue mathematico phisicis instructus tiro medicus *Meth. doct. med. §. 93. seqq.* cognitionem corporum naturalium universam, anatomes & chimix auxilio illustratam, acquirere tentat &, uti ex iis medicamenta seligit earumque actionem declarat, sic simili modo ad alimenta & venena attendit. *Meth. doct. med. §. 118. seqq.*

§. 15.

Quemadmodum vero his omnibus perspectis, in physiologia & pathologia juvatur, *Meth. doct. med. §. 134. seqq.* sic etiam in therapia. Verum cum multi arbitrentur, in hac sola, reliquis omisfis, omnem medendi rationem quærendam esse, subsidia hæc, quæ ad therapiam omnem faciunt, denuo commendabimus.

PARS I. FUNDAMENTA

§. 16.

Etſi medicus in medicina faciendâ ad prima cognitionis principia non ſemper recurrere poteſt, ſed concluſionibus, ex iis petitis, in medendo utitur; tamen, niſi hæc juſto ordine pertractaverit, nec concluſionum vim percipere, nec iis ſuo loco uti nec in dubiis rerum eventibus; ad vera artis medicæ initia regredi poteſt.

§. 17.

In therapia igitur generali docenda & diſcenda, eo elaborandum eſt, ut concluſiones ex diſciplinis præmiſſis ordine deducantur, certæ minus certis & hypotheticis præferantur, hæ non niſi tentaminibus caute inſtitutis illuſtrentur, quo norma tradatur, ad quam in medela morborum medicus certas indicationes ſequi poſſit.

§. 18.

Phyſiologiam e phyſicis, anatomicis & chemicis accurate intellectam medicus ſemper ob oculos habeat. Qui enim ſanitatẽ conſiliis ſuis conſervat, is eandem labefactatam per remedia artis reſtituere tentat, vitam itaque & ſanitatẽ in ægro ſuperſtitem dijudicat, & viribus vitæ ad medendum recte utitur.

§. 19.

Pathologia vero indolem morbi geniti, variatione progredientis & ad finem tendentis, per cauſas & ſymptomata declarat quæ recte ordinanda & inter ſe comparanda ſunt, quo ſigna
anamneſis

anamnestica, diagnostica & prognostica inde petantur, quibus indicationum medicarum ratio recte definiatur.

§. 20.

Sed & remedia corporis ægri mutandi cognita habeat medicus, perspectaque corporum naturalium natura, ex iis præcipue; quæ ad materiam medicam pertinent, seligat, vires, experiundo notas, examine chemico magis definiat & ita simplicium medicamentorum usum & bonitatis notas sibi cognitatas reddat.

§. 21.

Simplicia autem medicamenta non semper eo habitu, quo a natura exhibentur ægro propinari & applicari possunt, sed præparatione pharmaceutica eorum vires colligantur, conserventur, augeantur ac temperentur &, si singula fini præfixo non satisfaciunt, aliis sic misceantur, ut medicus pharmacopæum observet, moneat & utiliter laborare discat.

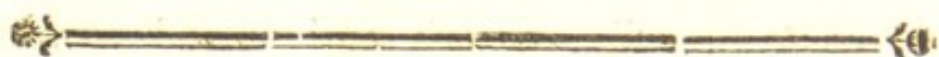
§. 22.

Cum autem in indicatis auxiliis varia ex arte chirurgica petenda sint, apparatus chirurgicus, imprimis instrumentorum præcipuorum forma & ratio ea applicandi, hoc loco summatim indicari debent, donec operationum ratio in institutionibus chirurgicis plenius declaretur.

§. 23.

Cum autem ad therapiam accedens tiro non omnes necessarias doctrinas jam perspectas habe-

re possit, id tantum serio agat, ut ordinem & nexum disciplinarum & rerum, in iis propositarum, intelligat, quo libros, qui doctrinas illas tradunt & accuratius definiunt, facilius legere possit.

CAPUT II.

INDICATIONIS MEDICÆ FORMANDÆ RATIO.

§. 24.

Observando itaque & experiundo inventæ res, ex disciplinis variis medicis petitæ, sunt præmissæ propositiones, quas attente examinet medicus, qui inde conclusiones therapeuticas elicere suscipit, quibus conclusionibus tandem evincitur, quid in ægro & quomodo mutandum sit.

§. 25.

Omnes igitur mutationes, quas medicus in homine ægro, cum sano comparato invenit, sunt indicantia, ex quibus conclusiones universales seu indicationes format &, indicatis postea remediis recte expensis, hoc est, per contraindiantia & coindicantia confirmatis, singulares tandem in quolibet ægro indicationes definiat.

§. 26.

Indicantia quidem sunt phænomena, quæ in ægro se offerunt, non vero tantum causæ & effectus.

tus morbi ut signa considerata, sed sanitatis vires, ante ingressum morbi vigentes & in ejus progressu superstites, comparandæ sunt, quo vires vitæ & morbus recte æstimentur.

§. 27.

Symptomata nimirum omnia *Pathol.* §. 191 *seqq.* ex functionibus, imprimis vitalibus, ita dijudicanda sunt, ut sanarum augmentum & vim in materia morbi evolvenda & mutanda cum languidis & prorsus depressis, ex morbi indole, in solidis & fluidis hærente, definiat & ita signa sanitatis & morbi intelligat & inter se comparet.

§. 28.

Ex his enim, quæ in ægro eveniunt & subinde mutantur, medicus demum cognoscit, quid corrigendum mutandumque sit, ut omnes actiones pari modo suscipi possint. Judicium hoc medici ex actionum augmento, constantia & languore ductum, eum ideo ad indicationem ducit, qua definit, quid in ægro non solum in universum, sed pro variis mutationibus, in eo observatis, curandum sit.

§. 29.

Et si vero universalis indicatio præcipit, functiones, a sanitate pendentes, conservare, eas vero, quæ a morbo supprimuntur, restituere, tamen cum series causarum & effectuum in sanitate superstitæ & morbo aucto dijudicanda, varia in ægro attendere & mutare jubeat, indicatio in partes distribuenda est.

§. 30.

§. 30.

Quemadmodum igitur §. 5. seqq. Et in *Meth. doct. med.* §. 161. seqq. ostendimus, indicationem vitalem, causalem, curatoriam & symptomaticam primarias esse, sic porro singulæ ad normam capitulum, in tabula exhibitam §. 9. ordinandæ sunt, quo medicus in facienda medicina aut unam & alteram, aut aliquas simul attendat & feligat.

§. 31.

Hoc modo medicus cognoscit & definit, quid in ægro agendum sit. Sed ei jam cognita sunt varia remedia, quarum efficacia effectus novi & salutare in corpore excitantur. Remedia hæc ex naturali indole, præparatione & compositione recte dijudicata & ad corporis mutationem in sanitatem idonea inventa indicata appellantur.

§. 32.

In his feligendis medicus iterum attendit ad diætæ regimen secundum ordinem sex rerum non naturalium; ad medicamenta, quæ solidas & fluidas partes non solum corrigunt, sed etiam motum eorum reciprocum augent, minuunt & moderantur; ad auxilia chirurgica sive instrumenta, quibus operationes externæ efficiuntur. Indicata igitur ex triplici fonte, diætetico, pharmaceutico & chirurgico petuntur.

§. 33.

Quoniam vero, in morbis plerumque compositis indicantia plurima ad indicationes varias ducunt,

cunt, & indicatorum etiam summa varietas est, sæpe accidit, ut indicationem recte excogitatam & indicata apte adhibita contrarii sequantur effectus, qui caute observati nobis contraindiantia dicuntur, hæc enim vel indicationi vel indicato vel utroque repugnant.

§. 34.

In horum repetito examine indicantia denuo attendenda sunt, & si alia & nova deprehendantur, quæ indicationem factam & indicatum electum confirmant, hæc coindicantia dicuntur, quæ non obstantibus contraindiantibus consilium & auxilium medici vel confirmant, vel tantum cum aliqua limitatione admittunt.

§. 35.

Si vero indicantia, denuo perpensa, indicationem fallacem & indicatum noxium declarant, correpugnantia dicuntur, quæ contraindiantia ulterius confirmant & medico novas indicationes formare novaque remedia seligere suadent.

§. 36.

Quoniam vero hoc repetitum affectionis morbosæ & remediorum agentium examen difficile est, nec nisi crebro usu in potestatem medicorum venire potest, quædam communia axiomata inventa sunt, ad quorum normam & juniores & jam exercitati medici, indicationem & indicata corrigere possunt.

§. 37.

§. 37.

Sunt autem hæc axiomata præcipua :

1. Cum duæ indicationes urgent & simul iis satisfieri nequit , sequenda est primaria.
2. Cum indicatio vitalis simul cum aliis urget , ad illam semper attendendum est , quoniam , ea neglecta , remedia frustra adhibentur.
3. Si indicatio obscura & dubia fuerit , e ratione morborum similium eruatur ; indicata autem & electa hac ratione remedia , caute tentanda sunt.
4. Si tentata nocuerint , contraindiciantia sunt , ideoque rejicienda.
5. Si tentata profint , indicationem dubiam confirmant atque continuanda sunt.
6. Cum in obscura & dubia indicatione indicata vitæ periculum non inferunt , omnino tentanda sunt ; sed , periculo ex iis vitæ imminente , nihil temere urgendum , melius enim finire mori , quam occidere.
7. In summis & urgentibus malis semel tentanda sunt summa remedia , in leviori morbo a lenioribus remediis ad validiora tutius progredimur.
8. Optima remedia , idiosyncrasia contraria , nocent , etsi aliis sæpius utilia fuerunt.

§. 38.

Therapiam generalem nunc ad normam indicationum, in tabula generali §. 9. ordinatarum, pertractaturi, eandem ex indicationibus recte perpensis dijudicabimus, quo accuratius definiantur, indicata vero remedia, ex alimentorum, medicamentorum & auxiliorum chirurgicorum cognitione petita, ita declarabimus, ut communis medendi methodus suo tempore in cura morborum singulorum sequenda, elucescat.

P A R S II.
INDICATIO VITALIS.

§. 39.

Vitam & sanitatem consensu omnium actionum, quas corpus efficere potest atque debet, demonstrat. Etsi vero morbi successu aliæ actiones læsæ, aliæ profus suppressæ sunt, vita tamen in actionibus universalibus superest, cum sanguis & humores, per vasa & cellulas progrediendo movendi & elaborandi, non solum viribus elasticis juventur sed vitales quoque motus vi fluidi nervei sustineantur.

§. 40.

Cura itaque medici, vitam conservaturi, eo redit, ut humorum circulationem, cum ea conjunctas elaborationes & simul fluidi nervei influxus in fibras medullares sustineat. Prius illud efficit nutrimentum, quod reliquis mutationibus præparatur & corpori applicatur; posterius etsi & ipsum ex præcedentibus pendet, interdum tamen medicamentis excitari potest & debet.

§. 41.

Indicatio igitur vitalis ad duo capita reduci-
tur: conservationem virium per alimenta, earum-
que incitationem per medicamenta. Hæc reme-
dia in universum cardiaca appellantur, cum cor-
dis

dis actioni omnis vis vitæ tribuatur ; sed cordis & vasorum vis , encephali & nervorum viribus excitata , in consensu functionum corporis humani attendenda est.

CAPUT I.

CONSERVATIO VIRIUM PER ALIMENTA.

§. 42.

Alimenta & potulenta digesta & in chylum sanguinemque mutata , post alias in contextu cellulari elaborationes materiam tandem offerunt nutriendis minimis solidis idoneam , qua robur elasticum in iis conservatur. In sano itaque corpore plurimæ functiones ad hanc conservationem virium concurrunt.

§. 43.

Prorsus similis est nutritio ægri , cum tamen in eo multæ functiones corporis debilitatæ & labefactatæ sint , & selectus alimentorum & potulentorum , variaque auxilia elaborationis attendenda , ut æger , qui non omnia ferre potest , debita semper & in acutis & chronicis morbis nutritione reficiatur.

§. 44.

Indicatur vero nutritio ægri non solum ex defectu sanguinis & humorum , ex quibus materia

Ludvv. Therap. B ulti-

ultimæ nutritionis præparatur , sed etiam ex fibrarum , solida componentium , inertia , per quam nutrimentum non , ut decet , subigitur. Duplex igitur indicatio formanda est , & nutriendi , & roborandi corporis causa.

§. 45.

Et si vero duæ hæ indicationes conjunctim sequendæ sunt , medicus tamen , qui in seligendis & applicandis suis remediis cum cura versari debet , & nutritionem celerem & lentam & materiæ nutriendæ assimilationem , semper ob oculos habeat , ac recte distinguat. Quam ob rem nutrientia & roborantia remedia sub alimenti & potulenti forma ingerenda distinguere placet.

S E C T I O I.

N U T R I E N T I A.

§. 46.

Hu morum , ad nutritionem pertinentium , paucitas aut *νερεαγγλία* *Pathol.* §. 33. non solum per longam inediam ex defectu nutrimenti & appetitu in morbis acutis & chronicis imminuto & prorsus deleta , sed etiam per hæmorrhagias violentas & morbosas reliquorumque humorum dissipationes inducitur.

§. 47.

In omnibus his causis ægri corpus non ita dispositum est , ut alimenta recte appetere , digerere & in sanguinem reliquosque humores convertere possit.

possit. Sape acrimonia, morbum excitans, vel alia, per vehementiores circulationes evoluta, ei molesta est, tandem calor excitatus coagula lymphæ, frigus ex torpore viscidum generat; quæ omnia nutrimenti selectum postulant.

§. 48.

Hunc selectum in universum definire fas est. Alimenta satis diluta & ita jam præparata, ut facile in chylum & sanguinem transeant; ut acre & viscidum diluant, resolvant & temperent; ut tandem in reliquis mutationibus elaborationis humorum nec vitientur, nec præsentem jam morbidam affectionem augeant, ideoque magis noceant, quam profint.

§. 49.

Ex vegetabili igitur victu eligantur semina farinacea cerealium & iis similia v. c. tritici, hordei, avenæ, fagopyri, ex quibus vel panis simplici fermentatione & coctione, vel spissior pulticula, vel tenue decoctum paratur. Decoctis his, etiam fructus horæi v. c. cerasa acida vel alia parca dosi adjici possunt. Tandem olera mollia, asparagi turiones, spinacia cet. coquendo in aqua & juscule emollita blande, nutriunt.

§. 50.

Lac ipsum ægris, quibus nutritio non succedit, rarius concedi potest, cum non recte subigatur, sed coaguletur, ejus tamen serum vel acidum vel vinosum vel dulce, quod gelatinosam partem

PARS II. INDICATIO

continet , ut potus nutriens , crebro propinari potest.

§. 51.

Juscula ex carnibus juniorum animalium parata , quæ nec viscida , nec pingua , sed magis gelatinosa sunt , imprimis tenuia , si acido vegetabili nonnihil temperantur , ad tenuissimum victum pertinent.

§. 52.

Si masticatio aliquem locum habet , nec digestionis organa prorsus labefactata sunt , panis albus isque bis coctus , radices dauci , scorzonæ & petroselini cum tenui jusculo præparata , carnes molliores imprimis assata , vel pisciculi tenerioris carnis , ut truttæ , lucii , percæ cet. Cum aqua salsa cocti concedantur.

§. 53.

Condimenta ex sale communi & acidis succis parcius addantur , aromatica calidiora non admittantur , interdum tamen mitiora , ut crocus & majorana , concedantur , ne omnis gratia cibis desit.

§. 54.

Hæc in universum proposita sufficiant , victus enim cuilibet morbo accommodandus , ex cacochy-
miis & medicamentosa quorundam alimentorum indole , dijudicari & seligi debet. Non solum vero ad nutrimenti indolem , sed ad tempus etiam , ordinemque propinandi respiciendum est.

§. 55.

§. 55.

Si vires ad subigendum nutrimentum debilissimæ sunt, non nisi fluidum propinetur; sin aliqua vis digestionis viget, solidiora masticando subacta melius conveniunt. In priore illa debilitate crebrius ac binis adeo ternisve horis victus exhibendus est; in posteriori vigore intervalla majora sint, ut sex horarum & amplius. Ante exacerbationem morbi nullus victus concedendus est, multo minus in ipso paroxysmo, sed, eo finito, reficiatur æger congruo victu.

S E C T I O II.

R O B O R A N T I A.

§. 56.

Neque vero sufficit ingerere & quodammodo digerere alimenta, sed eorum etiam elaboratio & appositio adjuvanda est, id quod efficitur, si vires fibrosæ compagis roborantibus alimentis instaurentur, imprimis hoc post diuturnam inediam, vel post graves & diuturnos morbos in convalescendo attendendum est.

§. 57.

Roborantia alimenta potissimum ex fructibus horæis petuntur. Etsi vero acido dulces & aquosi, nutriente & reficiente vi non prorsus carent, præstantiores tamen sunt acidi & acido austeri v. c. cerasa, cydonia, mespili, berberis & ribesiorum baccæ & ex exoticis malus punica. Prorsus austeros

& ideo adstringentes fructus in laxitate corrigenda commemorabimus.

§. 58.

Maturi & recentes fructus præ reliquis eligendi sunt, leviter tamen cocti cum pane albo bis cocto, non minorem usum habent. Sed cum non semper suppetant recentes, exsiccati cum saccharo & aromate parciore eorum loco commode adhibentur. Et saccharo conditi non contemnendi sunt, nisi nimia ejus copia resolventem magis, quam roborantem vim efficiat.

§. 59.

Nutrientia vero prius, quam roborantia ingenda sunt, & hæc tandem illis interponantur, aliquo tamen primarum viarum robore restituto, a tenuiore victu ad densiorem, masticatione & digestionem subigendum, subinde transeat æger, & si in debilioribus aliqua cruditas viscido acida colligitur, blando laxante salino rhabarbarino illa subducatur.

§. 60.

Quoniam vero ultiores nutrimenti elaborationes in universo corpore motu adjuvanda sunt, membra primum spongiis & aqua frigida, postea linteis fricentur, unde sicca cutis roborari & blande perspirare solet. His succedant aliæ corporis exercitationes ad initia lenioris lassitudinis, quibus somnus tranquillus invitatur.

CAPUT II.
INCITATIO VIRIUM PER
MEDICAMENTA.

§. 61.

Superiori capite lentam magis, sed duraturam virium conservationem indicavimus, quæ ex continuatis humorum elaborationibus pendet: cum tamen in morborum progeſſu vires vitæ nonnunquam subito langueant, & circulatio & elaboratio humorum minus recte procedant, medicamento quodam subtili & efficaci, vis nervorum, qua hæ actiones diriguntur, incitanda eſt.

§. 62.

Obscura quidem eſt fluidi nervei natura & indoles, ex eo tamen, quod in his motibus ad fluidi nervei agilitatem & fibræ medullaris actionem reſpiciendum eſt, alia medicamenta, quæ volatilia ſunt, & ad fluidum nerveum propius accedunt, analeptica, alia vero, quæ fibras irritant, ſtimulantia dicturi ſumus. Quamquam vero utriuſque actionis limites accurate definiri nequeant, aliqua tamen actionis & inde pendentis indicationis diverſitas patebit.

SECTIO II.

ANALEPTICA.

§. 63.

Analeptica medicamenta, quæ potissimum naribus applicata & ori ingesta juvant, præterea tamen corpus undique penetrant, ex subtili vegetabilium & animalium halitu petuntur. Particulæ eorum volatiles vel a natura ipsa elaborantur & coguntur, vel in his & quibusdam mineralibus delitescentes, arte chemica evolvuntur & adunantur. Hac igitur ratione corpus subito penetrant & grate afficiunt viresque ejus instaurant.

§. 64.

Hæc medicamenta, quæ a languido humorum circulantium motu indicantur, tum potissimum valent, cum, humoribus libere fluentibus, deficientes solidorum vires pulsu debili se produnt. Cum igitur humores vel ex pituitosa indole, vel inflammatoria diathesi languidius promoventur, tum vel parcius vel prorsus non adhiberi debent, quoniam solidorum vires tantum augent, neque tamen humoribus mobilitatem conciliant.

§. 65.

Vapor tenuis e foliis, floribus & fructibus, in quibusdam plantis adeo fragrans est, ut corpus languidum sua vi excitet & reficiat. Melissæ folia, rosæ flores, citri & aurantii flores & cortices, ex tot plantis odoratis exemplo nobis
sunt.

sint. In iis tamen corpori applicandis caveat medicus, ne nimis odorata caput grauent & temulentiam inducant, neque idiosyncrasia ægrorum contrarias seligat. Florum lilii albi, foliorum juglandis & aliarum graveolentium plantarum vapores molesti & noxii sunt.

§. 66.

Nonnulli ex his vaporem adeo volatilem spargunt, ut mox in auras avolet, nec arte chemica colligi possit, ex aliis vero aquæ destillatæ & olea essentialia eliciuntur, quæ in externis internisque remediis adhibentur, & nervosum systema grate afficiunt. Tanta plantarum, sale volatilî oleoso scatentium, in materia medica recensetur copia, ut in aquis & oleis destillatis nec non in balsamis, eleosaccharis aliisque medicamentis compositis exempla plura prostant.

§. 67.

Fermentatio, quæ, motu intestino excitato, oleoso salinas partes aquosis jungit, & inflammabile aquæ intimius immiscet, semper quidem ex plantarum partibus non odoratis volatile producit, tamen hoc ex odoratis magis efficax est v. c. spiritus rosarum & serpilli. In analeptica enim indole ad spiritum rectorem seu specificam vim vegetabilium attendendum est. Spirituosum ipsum concentratum stimulat & ficit, ideoque noxium est.

§. 68.

Si ad fermentationem primam seu vinosam respicimus, cerevisia quidem nutrientes particu-

las cerealium spirituosas junctas offert, hoc enim potus genus, dummodo bene præparatur, ad cardiaca referri potest. Excellunt tamen vina bonæ indolis, quæ grato sapore & odore prædita, terræ, in qua crescunt, & fermentationis bonitate se commendant, grataque analeptica vi pollent. Quemadmodum enim vina generosa solo odore sapius reficiunt, sic haustus eorundem nervorum vires instaurat. Cave tamen, ne nimis spirituosas vina, humores commovendo, æstum excitent.

§. 69.

Fermentatio altera, quæ acetosa dicitur, acidum vegetabile attenuatum & concentratum aquæ jungit. Acidum naturale citri & quorundam plantarum succi exhibent, ab his parum differunt aceta bene elaborata, quæ spirituosæ suo halitu ægrum grate afficiunt. Vis tamen analeptica acidorum longe major esse solet, si cum floribus aliisque plantarum partibus digesta fuerint. Acida hæc in multis morbis, qui æstu & putrida resolutione ægrum conficiunt, cum fructu propinantur.

§. 70.

Etsi acida mineralia, imprimis vitriolicum, vehementius agunt, simili tamen modo ut vegetabilia debilitati ab æstu medentur, putredini resistunt, & solida non nihil roborant, sanguinem non cogunt, ad lymphæ vias vix penetrant, ideoque coagulum inflammatorium lymphæ non solvunt, attamen, imminuto calore, ulteriorem ejus genesin impediunt. Adhibentur vero diluta in
spiritu

spiritu & phlegmate vitrioli, & ex hoc paratis tincturis florum, porro in spiritu sulphuris per campanam, præcipue in julapiis analepticiis.

§. 71.

Vitriolicum tamen hoc acidum & alia mineralia efficaciora fiunt, si digestionem & cohobationem cum optimo spiritu vini combinantur, & ut chemici dicunt, dulcificantur. Spiritus vitrioli dulcis, qui inter nostros liquor anodynus mineralis HOFMANNI appellatur, & aliis quoque nominibus insignitur, spiritus nitri & salis dulcis vel per se, vel cum oleis plantarum essentialibus conjuncti, summo jure optimis medicamentis analepticiis accensentur.

§. 72.

Et alcalina volatilia, ut sal alcali ammoniacale, vel sal volatile cornu cervi cet. vel spiritus alcalini volatiles in refracta dosi exhibita, vel naribus applicata, ut cardiaca, vires nervorum instaurant. Hæc vero caute adhibenda sunt, cum sæpe calorem augeant & caput gravent. Tutius forte propinantur liquor cornu cervi succinatus, quippe qui ex spiritu vel sale cornu cervi, & spiritu vel sale succini, quorum acida indoles est, spiritum volatilem medium exhibet nervos incitantem.

§. 73.

Cardiacis his medicamentis alia quædam specifica , subtilissima particularum indole prædita annumerantur. Ex vegetabili regno , camphora , benzoinum , styrax & varia gummi saponacea , imprimis asa fœtida ; ex animali , castoreum , moschus & zibethum ; ex minerali , succinum & ambra. Hæc omnia per se , vel aliis medicamentis parva sæpe dosi juncta , nervina & vires reficiente indole pollent , dummodo idiosyncrasia ægrorum & morbi temporibus recte accommodentur.

S E C T I O II.

S T I M U L A N T I A.

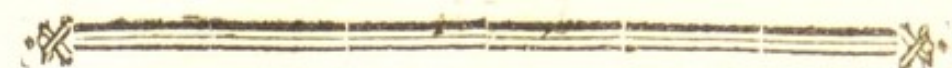
§. 74.

Dubium quidem est , utrum medicamenta hætenus commemorata in fluido nerveo tantum , an in fibris quoque medullaribus vim suam exerant. Sed alia , quæ plus minus cutim irritant , non nihil inflammant , & postea serum acre alliciunt & evacuant , rubefacientia & vesicatoria , magis stimulantia & nervos incitantia dici merentur. Etsi vero de illis alio loco propter seri acris irritationem fusius dicturi sumus , huic tamen indicationi simul addere debuimus.

§. 75.

Indicantur vero a viribus ægri depressis, a materia acri stagnante & immobili, tum scilicet, cum humores simul resolvendi sunt. Volatiles enim v. c. piperis & sinapi partes, aromaticas & nasturtinas, acido aceti solutas, quodammodo in humores penetrare, cantharidum effectus in vesicatoriis emplastris abunde probat, stimulando autem potissimum suam vim exferere, ex eo patet, quod languentem naturam vim incitanda circulatione & suctione humorum juvant.

P A R S III.

INDICATIO CAUSSALIS.

§. 76.

Sani homines, in varia vitæ ratione, causis quidem morborum occasionalibus expositi, viribus tamen vitæ eas superant, imprimis si consiliis medicorum diligenter regantur. At subinde in multis causæ prædisponentes non adeo celeriter transeunt, sed corpori inhærentes initia morborum faciunt. *Pathol.* §. 100. *seq.* Tum igitur potissimum, cum morbus ipse increscit, de his causis removendis sollicitus est medicus & indicationem causalem, quæ & prophylactica seu præservatoria dicitur, animadvertit.

§. 77.

Redit vero hæc indicatio ad quatuor capita: (1 ad disquisitionem & correctionem errorum diætæ, ut causarum occasionalium leviorum, 2) venenorum, ut vehementiorum, (3 plethoræ, & 4) cacochymię, ut causarum prædisponentium. Hoc medici officium in morbis avertendis, & ab initio coercendis summe necessarium, nunc ante indicationem curatoriam describendum est.

CAPUT I.
CORRECTIO ERRORUM
DIÆTÆ.

§. 78.

Modum conservandæ sanitatis ad normam rerum sex non naturalium in quarta physiologiæ parte sive diætetica tradidimus; in disquisitione causarum pathologica vero *Pathol.* §. 100. *seqq.* damna ex neglectu earum oriunda annotavimus; nunc de sanitate, accuratius observatis regulis diæteticis, restituenda, sigillatim agendum videbatur. Sed quoniam harum rerum tædiosa repetitione molesti esse nolumus, cuivis ea privatim repetenda permittimus, & de correctione errorum diætæ nonnulla in universum monemus.

§. 79.

Medicus erga sanos, qui adversus diætæ leges peccant, non morosus fit, sed eos opportuno tempore ita moneat, ut, de iis convicti, lubenter flectantur, & noxas, a neglectu oriundas cognoscant & evitent. Nec universales esse regulas diæteticas arbitretur, sed erroribus, ex consuetudine familiaribus redditis, non nihil concedat, ut eos nisi aperte noceant, sensim corrigat, imminens vero ex iis sanitatis damnum, severa admonitione ostendat & avertat.

§. 80.

§. 80.

Diætæ errores ægrotis , imprimis gravi morbo decumbentibus , & in vitæ discrimen deductis , a medico non acriter ut morborum causæ exprobrandæ sunt , ne timidi & desperati reddantur : morbo autem imminuto vel superato , gravitatem nuperorum errorum iis serio ostendat , & cautio-rem diætam suadeat , ne , novis causis admixtis , morbus non nihil suppressus iterum increascit , aut dissipatus denuo excitetur.

§. 81.

In hoc etiam officio exequendo prudens sit , & animi propensionibus ægrotum , suæ curæ traditorum , censuram diætæ accommodet : Si enim durius iis imperat , celant sæpe errores , nimia vero lenitate moniti , damnum non nisi experiundo intelligunt.

§. 82.

Nullius curam suscipiat medicus , nisi vitæ ante actæ conditiones , quantum quidem rescire licet , probe disquisiverit. Imprimis vitam amicorum , qui ipsi continuam sanitatis curam committunt , attendat , eamque tali diætæ subjiciat , quæ non solum morbos averfura , sed etiam , oriundos protinus coercitura videatur. Opprobrio est medicis connivendo & , errores diætæ nonnunquam approbando , amicitiam eorum , qui genio indulgent , captare , & causas gravissimorum morborum incurius fovere.

§. 83.

Etſi vero in ipſo morborum decurſu errores diætæ ceſſant, ideoque eorum perveſtigatio minus neceſſaria videtur, ſerio tamen & ſemper ad diætā ægri reſpiciendum eſt, quæ inter præſtantiſſima remedia numeranda eſt. Valet autem ubique illud, diætā accuratiorem omnibus ſuadendam, tamen genio morbi & ſymptomatibus præcipuis accommodandam eſſe. Nos vero, qui de ſingulis hic agere non poſſumus, medico, ad ægros accedenti, in primariis doctrinæ capitibus indicabimus, quid attendi mereatur.

§. 84.

Morbi a vitiatō aere oriundi vel aucti, præcipue exigunt, ut æger in puriorem aerem deferatur, vel noxius corrigatur. Hanc ob cauſſam ventilatio & renovatio aeris in cubiculis ægrorum crebrior opus eſt, & ingrato putridoque halitu nocentes res omni cura removendæ. Correctio aeris per vapores medicatos non quidem intermittenda eſt, eo tamen reſpiciat medicus, ut indolem depravatam aeris non ſolum mitiget, ſed mutet.

§. 85.

Caloris & frigoris gradus circa ægrum ita moderandi ſunt, ut, ſi fieri poſſit, etiam thermometro juſta aeris temperies definiatur, niſi paulo majus unius & alterius incrementum ad curationem morbi requiratur. Ad has leges non ſolum cubiculi diſquiſitio ordinanda eſt, ſed ſtragula etiam ita collocentur, ne æger ex aeris viciffitudinibus detrimentum capiat.

§. 86.

De victu etiam ægri sollicitus sit medicus eumque ad normam indicationis vitalis §. 42. seqq. præscribat. Cum autem ægri nutriendi causa, selectu alimentorum opus est; præcipue quidem ad animale & vegetabilem, & utriusque variam præparationem, sed etiam ad indolem & copiam attendatur: illam ita seligat, ut curationi morbi simul inserviat, hanc ex integritate organorum digestionis, & necessitate succorum ingerendorum definiat.

§. 87.

Abstinencia ab omni cibo paucis ægris convenit, ordo potius & selectus alimentorum ex indole et temporibus morbi definiatur. Ante paroxysmum vel eo durante, nutritio non concedenda est, quoniam vires morbi intendit, & coctiones materiæ morbosæ impedit; paroxysmo autem superato, æger victu reficiendus est, quo vires ad morbi mutationes secuturas necessariae conserventur.

§. 88.

Potus ægrorum, si in genere eum consideramus, sit aqua simplex bonæ notæ, quæ diluit, acrimonias, in humoribus natas, solvit, & per varia corporis colatoria promovet. Potum fermentatum aut vitalis indicatio §. 68. aut interdum curatoria exigit. Aquosi potus, vel demulcentibus vel analepticiis gratioris redditus, copiam sitis ægri quidem definit, ipsæ tamen ventriculi vires nimiam non admittunt, sed crebris & moderatis hau-

haustibus potum sumendum esse declarant. Potus frigidiusculus plus diluit, calidum interdum speciales indicationes poscunt.

§. 89.

Et motus & quietis & somni & vigiliarum vicissitudines; in progressu morborum varia ratione turbatae, separatim disquirendae & ordinandae sunt. Monemus tamen medicum, motum aegri &, si aliter fieri nequit, frictiones partium sustinere, suo tamen tempore quietem, interdum etiam somnum, apto situ aliisque auxiliis allicere, in soporosis tamen affectibus somnolentiam omnimodo impedire debere.

§. 90.

Animi affectuum moderamen, ut semper, sic praecipue in morbis servandum est: grati enim & ingrati, si vehementiores sunt, vires vitae deprimunt, earumque efficaciam, in morbis cooperantem, infringunt. Medicus ideo adhortationibus suis timorem imprimis & iracundiam cohibeat, spem & fiduciam vero excitet, omniaque ab aegro removeat, quae animi contentionem urgent & foveant.

§. 91.

Haec praecipua sunt monita, quae medicus, dictam aegri in universum definiens, attendere tenetur, ea enim, quae singulis aegris conveniunt, examine speciali inveniuntur & ordinantur. Et si enim certum est, exquisitissima medicamenta in gravissimis morbis effectu vero destitui, nisi dicta

ta juventur, aliæ tamen regulæ, quam quæ ad sanitatem tuendam requiruntur, proponi nequeunt.

C A P U T I I.

VENENORUM EFFICACIA EAMQUE INFRINGENDI RATIO.

§. 92.

Venena sunt corpora naturalia earumque partes, quæ corpori animali, imprimis humano, ingesta vel alia ratione applicata, solidorum minimorum vigorem & fabricam, fluidorumque mixtionem turbant, & destruunt, mortemque accelerant. Cum vero in particulis minimis aggregatis vel mixtis inimicam hanc vim exferant, artefacta etiam venena huc referenda sunt. Quemadmodum enim interdum præparatio deleteriam vim destruit, sic sæpe eandem non solum servat, sed auget.

§. 93.

Venena subito ut plurimum lædunt, interdum tamen lente, sed certo exitiosa sunt. Accidit etiam, ut casu fortuito ex re alias innoxia effectus lethalis venenato similis oriatur. Interdum veneni vis dispositione hominis augetur, interdum infringitur. Cum vero nos eas corporis particulas, quæ ob indolem suam & mixtionem, si non semper, sapissime tamen homines interficiunt, venenatas dicamus,

dicamus, exceptiones has & alias in venenorum disquisitione attendendas in medicina forensi potissimum dijudicamus.

§. 94.

Multa venena in materia medica cum medicamentis salubribus examinantur & describuntur; a re tamen alienum non erit, classes quasdam constituere, &, effectibus indicatis, indicationes & remedia ad venena tollenda & infringenda proponere. Licet vero hæ classes venenorum ex natura particularum & indole effectus recte constituendæ forent, hoc tamen in multa cognitionis obscuritate fieri nequeat, nos tantum venena juxta ordinem trium naturæ regnorum ordinabimus.

§. 95.

Ex regno minerali rigidæ & acutæ quorundam corporum particulæ, nervos pungendo & vascula dilacerando, sensilem primarum viarum fabricam lædunt, & spasmos, hæmorrhagias, inflammationes atque gangrænam & sphacelum inducunt. Vitri contusi nec subtilissime triti particulæ scindentes & dilacerantes declarant, quomodo adamas & alii lapides pretiosi, crySTALLUS montana, alumen plumosum & similia mineralia corpora venenatam vim exferant, etsi humoribus solventibus non penetrantur.

§. 96.

Acida mineralia concentrata, vitriolicum, nitrosum & salis communis, per se & quando ut menstrua metallicas particulas solutas habent, pri-

mas vias vehementer lædunt , nauseas , vomitus , erosiones inflammationes , colicas , & dysenterias cum vehementissimis torminibus excitant , & , spasmo aucto , per totum corpus propagato , homines conficiunt. Calces metallorum , ignis vi exustæ , recentes simili ferme ratione agunt. Cupri calx five viride æris , etsi cum acido vegetabili paratur , ob cupri tamen particulas lentius quidem , tamen venenata vi nocet.

§. 97.

In his omnibus ad mechanicam quamdam vim , figura & forte pondere lædentem , respicimus , specificam tamen & ex singulari mixtione declarandam , arsenicum , quod prunis injectum odore alliaceo se prodit , habet. Cobaltum enim & variæ ejus mineræ , arsenicum album , crystallinum præbent , quod , sulphure addito , in citrino & rubro mitius redditur. Hæc cuncta effectus nunc indicatos suo quoque modo exserunt , sed vapore etiam nervis adeo infensa sunt , ut vertigines , convulsiones & paralyfes excitent , & nisi homines violenta vi destruant , lente tamen absumant.

§. 98.

Arsenicalibus vaporibus effectus similes , halitus tamen perniciosiores sunt , sulphuris accensi & concentrati vapor , aer in cryptis subterraneis diu inclusus , & similes forte vapores diversæ indolis ex retro carbonum halitu , aliisque vaporibus angusto loco inclusis & quiescentibus v. c. cloacis & musto & cerevisia fermentante. Hi enim non solum organa respirationis singulari ratione stringunt , &
suf-

suffocationis causa sunt, sed universum systema nervosum afficiunt, omnes vires vitales subito suppressimando, mortem inferunt.

§. 99.

Subtilissima & volatiles terræ particulae quæ in lapidicinis & metalli fodinis dissipantur, & ab iis, qui calcem & gypsum tractant, & terras varias v. c. tripelas, ad polienda marmora, lapides pretiosos, vitra & metallica vasa adhibent, vel pulmonibus suscipiuntur, vel superficiei corporis applicantur, veneno similes vires habent. Etsi enim perspiratione impedienda non evidenter nocent, a pulmonibus tamen receptæ, scirrhis & tophigenitis lentam corporis tabem inferunt.

§. 100.

Effectus hi in plumbo magis apparent, cujus triti ac liquefacti & præcipue acidis soluti vapor capiti nervisque infestus est, & ut quælibet ejus calx in minio, lithargyrio & cerussa, interno & continuato usu lentos quidem, sed exitiosos tandem morbos inducit. *)

*) » An medicamenta, ex plumbo parata, externe cuti
» applicata & a chirurgis nunc frequentius adhibita, lentè
» veneni vim habent? Certe si & siccant & discutiente
» vi pollent, in imbecillis tamen caute adhibenda sunt,
» utpote systemati lymphatico & nervoso infensa.

§. 101.

Plumbi enim effectus in internis corporis sedibus valde noxii observantur. In primis enim

viis colicæ, borborygmi & alvus stricta, nec non obstructions glandularum mesaraicarum; in pulmonibus obstructio, scirrhus & asthma; in systemate lymphatico atrophia; in nervis stupor, paralyfes & spasmi inde oriuntur, quæ mala cuncta, subtilissimis humoribus coagulatis, vasis minimis obstructis, & solidis partibus exsiccatis, lenta tandem mors sequitur.

§. 102.

In venenis vegetabilibus omnia quidem drasticæ vomitoria & purgantia medicamenta, si largius, vel ab imbecillis ægris, vel minus apto tempore adhibeantur, commemorari merentur. Hinc lacte acri turgentes plantæ v. c. euphorbiæ species, earumque succi inspissati, in primis viis nau-seas, hypercatharfes & inflammationes inducunt. Similem acrimoniam habent apocynorum succi & gummi guttæ.

§. 103.

Acri quoque succo lædunt plantæ, quæ tritæ & cuti applicatæ, eam inflammant, & masti-catæ, os & fauces protinus indelebili ferme ardore afficiunt v. c. toxicodendri, ranunculi, clematidis, thymelææ & aconiti species plurimæ Ex his & aliis mox indicandis, attentis medicorum tentaminibus, temperata & morbis sæpe rebellibus accommodata medicamenta inventa sunt.

§. 104.

Acrimonia inflammante non quidem prorsus destituuntur, magis tamen viscido adhærente no-civa

vivæ sunt, narcoticæ & stupefactivæ plantæ, quæ cerebrum & nervos singulari quadam vi petunt, & præter nauseas & vomitus vertigines, deliria, furores, spasmos, apoplecticos & paralyticos insultus inducunt. Commemorari hic præ reliquis merentur cicutæ species & similes umbelliferæ plantæ, solanorum familia & congeneres plantæ, nec non belladonna, hyoscyamus & datura five stramonium, tandem ipsum opium, anodyna quidem & salutari vi præditum, inconsiderate tamen propinatum, narcoticum & venenatum.

§. 105.

Sunt & aliæ plantæ inter nostras, magis tamen calidiorum climatum indigenæ, vi venenata nocentes, quæ tamen cum specifica quadam vi polleant, quæ per antecedentia non satis explicari potest, ad historiam venenorum singulorum pertinent. Bulbi scillæ, coronæ imperialis & hyacinthi, fungi venenati, anacardium, nerium & tagetes exempla sint. In universum tamen notandum est, operationes venenorum imprimis vegetabilium, pro ratione animalium, a quibus sumuntur, insigniter variare.

§. 106.

Alcalina falia, ex plantis per incinerationem prolecta, vel per se, vel, addita calce viva, calcinata & inde acriora reddita, incautius corpori applicata vel interne propinata, inflammationis, gangrænæ & sphaceli causæ sunt. Simili ratione calx, ex lapidibus calcareis, ostreis, testis ovorum, ossibusque animalium præparata, etsi medicata vi

pollet , in recenti tamen calcinatione , ob igneum aliquod principium adhærens , rodentes & veneno similes effectus habet.

§. 107.

Animalium partes putrefactas nauseam & vomitum creare , ova corrupta declarant ; sed venenata vis in his non observatur. Sunt tamen animalia , quæ cuti sanæ applicata , inflammationem in ea excitant , ut cantharides , urtica marina cet. quæ ideo deglutita , non solum primis viis , sed etiam in particulis resolutis ad vasa delata nocent.

§. 108.

Culices aliaque insecta proboscide læsionem cuti inferunt , quæ inflammationem movet. Vera tamen vis venenata in majoribus araneis , præcipue tarantula , scorpione , vipera aliisque serpentum speciebus , cutim morfu lædentibus , excitatur. Hæc animalia autem non nisi irritata , homines aliaque animalia lædunt , & tunc acrem humorem ceu salivam ipsorum digestionem necessariam , vulnere immittunt. Iracundia & rabie salivam cujuscunque animalis venenatam reddi , canis rabidus aliaque animalia simili labe infecta testantur , hinc hydrophobia & horrenda ejus symptomata.

§. 109.

Inter exempla præcipuorum effectuum vis viperini veneni indicetur , quod , etsi deleterium est , tamen non nisi in vulnere nocet , & ut constat ,

stat, sine noxa deglutitur. Sed in vulnere præter inflammationem plus minus insignem, tumorem & stuporem læsæ partis inducit. Præterea cum toto corpori celeriter communicatur, torporem, icterum, stuporem, mentis alienationem, convulsiones & deliria excitat, citissimamque mortem arcessit.

§. 110.

Non arbitramur a re alienum, enumeratis præcipuis venenorum generibus, etiam antidota sive opposita venenis remedia idoneo ordine & nexu pertractare, quoniam de iis in doctrinis clinico-chirurgicis passim tantum agitur, eorum tamen notitia, ut in his disciplinis, sic præcipue in medicina forensi magni usus est.

§. 111.

In venenorum autem noxa avertenda & mitiganda, sequentes indicationes observandæ sunt. Venena omnia a corpore humano removeantur, vel si hoc fieri nequeat, corpus contra eorundem vim muniatur; quod si corpori jam applicata sint, vel per varias vias protinus expellantur, vel contrariis remediis corrigantur & immutentur; tandem symptomata gravia, ab iis inducta, mitigentur.

§. 112.

Atque ut venena cognita quilibet homo sanæ mentis averfatur, viperas & animalia rabida fugit, plantis venenatis, non vescitur, & corpora
alia

alia venenata declinat ; sic magistratus in republica bene ordinanda , & patres familias in ædibus & hortis , per medicos peritos moniti , ea etiam arceant , quibus imperiti & infantes lædi possint.

§. 113.

Halitus noxii & venenati nonnunquam , in aere universo , quo carere non possumus , vel in singularibus locis urbium & ædium dispersi sunt ; quos cum ventorum agitatio corrigat , etiam ventilationes particulares arte adjuventur , & corpora , ex quibus exhalant , flammis comburantur , venenatos etiam vapores , contrariis excitatis , corrigimus vel atmosphæram , ejusmodi particulis inquinatam , in alia & dissita loca transeuntes , fugimus.

§. 114.

Corpus humanum contra venena vaporosa muniatur conservata perspiratione blanda & æquali , respiratione moderata nullo modo intensa. Nec saliva , ad contagium aereum suscipiendum apta , deglutienda est sed in loco infecto versetur , crebrius exspuenda. Oleosa , aquosa , saponacea , mellita , emollientia & lubricantia medicamenta copiosius in ventriculum ingesta , non tantum facilitatem suscipiendi veneni impediunt , sed & suscepti vim in partes corporis solidas infringunt. Non sine ratione igitur oleum & aqua antidota generalia dici possunt.

§. 115.

Venenorum quodlibet corpori ingestum vel applicatum, antequam solvatur, humoribus admisceatur & in solida minima agat, quantum fieri potest, expellendum est. Si in ventriculo hæret, vomitorio blando oleoso, nauseoso non acri; si in alimentorum canali ulterius jam progressum est, purgante, leni lubricante & antiphlogistico, satis tamen efficaci, vel clysmate lubricante reiterato; si ad secundas vias penetravit, diaphoretico regimine, propinatis simul aromaticis calidioribus & volatilibus medicamentis, addita opii dosi; si in cute hæret sugendo, psyllorum more, dummodo sugentis lingua & os illæsa sunt, vel scarificando cucurbitulis eo loco cum multa flamma admotis, vel caustico actuali, vel ligatura fortius adstricta super locum læsum, expellitur.

§. 116.

Primaria quidem indicatio correctionem venenæ ingesti & applicati postulat. Hæc tamen difficilissima est. Cum enim natura & indoles venenorum ex mixtione particularum accurate dijudicari nequeat, antidota quoque certa iis opponenda ægre definiuntur. Præterea actio venenorum vehemens non nisi antidotis vehementioribus infringitur, quæ, dum in venenum agunt, corporis partibus, quibus simul applicantur, suo quoque modo noxam inferunt. Quædam tamen antidota, variis tentaminibus inventa, hic recensere juvabit.

§. 117.

§. 117.

In universum quidem aqua & olea expressa aliaque mucilaginosa & dulcia medicamenta acrimoniæ omnium venenorum opponuntur §. 114. Hæc calida & copiosa per os ingerantur; per anum injiciantur, & superficiei corporis, in vapore, epithemate & balneo applicentur, quo omne acre obtundatur & fibræ spastice contractæ non nihil relaxentur. Convenit quoque aquam oxymelle vel sapone, vel farinaceis ex cerealibus, vel subtilissimis bolaribus & margaceis terris additis, ita medicatam reddere, ut abstergerendi & acria involvendi vi magis polleat. Hæc cuncta tum potissimum eligenda sunt, cum venenum propinatum vel sumtum fuisse suspicamur vel certo scimus, etsi indolem ejus plane ignoramus.

§. 118.

Commemorata hætenus antidota tunc potissimum eligenda sunt, cum acria subito inflammantia §. 95. *seqq.* §. 102. *seqq.* venena sumta & applicata fuerunt: non solum enim vomitum a veneni stimulo oriundum juvant, & faciliorem reddunt, sed primas quoque vias contra vehementiam ejus, muniunt, & spasmos mitigant. Aqua tepida melle & sacharo dulcissima reddita, juscula pingua farinacea, olea expressa, lac, ejus serum, butyrum primum ingerantur, his vero blanda laxantia antiphlogistica, ex manna, tamarindorum & cassiæ pulpa cet. subjungantur.

§. 119.

Venena acria vegetabilia viscida & narcotica, §. 104. similibus quoque remediis mitigentur; his tamen larga oxymellis copia, nec non gummi saponacea in eo soluta, quoniam viscida resolvunt, & antispasmodica vi pollent, jungantur. Cum vero subtilissimæ hujus veneni particulæ intimas corporum partes ad nervos usque penetrent, diaphoretica calidiora, quæ sudores largos excitant & continuant, propinanda & regimine calido juvanda sunt. Et si vero his vires ægri vehementer franguntur, frictiones tamen interpositæ, balnea subfrigida, & cardiaca, medicamenta, nec non diætæ accuratior, dummodo vis veneni fracta sit, eas iterum instaurant.

§. 120.

Acida mineralia & solutiones metallorum his menstruis factæ §. 96. largum aquæ saponatæ usum exigunt. Alcalina quidem salia vires acidorum valde infringunt, summam tamen simul excitant effervescentiam, intestina lædentem, quam ob rem oleosis juncta, sub saponis forma mitius agunt. Alcalina quidem salia §. 106. & aqua copiosa diluuntur, & acidis additis, subinde infringuntur. Halitus acidus vapores alcalino volatiles, alcalinos vero vel iis similes putridos vapor acetii vel alius acidi temperat & corrigit.

§. 121.

Lenta venena ex plumbo similibusque parata. §. 99. seqq. vomitoria lenia postulant, quibus pur-

purgantia medicamenta similia subjungenda sunt. Corpus simul foveatur balneo, cum lacte & surfuribus, & sapone crebrius fricetur. Saponacea medicamenta cum oxymelle, & acida alia leniora diuturno usu profunt. Quemadmodum enim hæc venena lentius operantur, sic etiam diuturnus antidotorum usus requiritur, quibus victus mollis & diæta lactea utiliter adduntur.

§. 122.

Viperæ, scorpionis similiumque acriori veneno lædentium animalium, morsus §. 107. *seqq.* e vulnere non amplius suctione oris elicitur, sed membrum potius supra læsam partem adstrictius ligandum est, vulnus etiam ipsum protinus scarificandum & altius incidendum, quo postmodum irritantibus atque emollientibus medicamentis, ad largam & diu sustinendam suppurationem disponatur. Optimo quoque cum successu, ferro candente admoto, pus movetur. Diaphoreticorum largus usus nonnunquam profuit §. 119. Oleum olivarum & externe applicatum & interne propinatum, ut specificum multis observationibus & tentaminibus probatum est.

§. 123.

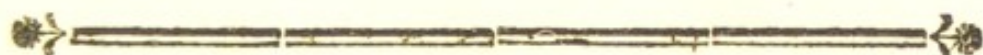
Symptomata venenorum vehementissima sunt inflammatio & spasmus. Etsi igitur de irritante removendo ante omnia cogitandum, venæsectio tamen, quæ augmentum impedit, imprimis in plethoricis intermittenda non est. Ea etiam ob vasa depleta spasmus medetur, sed opiata & theriacalia intermittenda non sunt. *Sitis & alia*
in 7

incommoda ipsis antidotis passim commemoratis corriguntur.

§. 124.

Hæc in univèrsum tantum proposuimus, magna enim est copia corporum, venenata vi prædictorum, & obscura eorum indoles. Quamquam autem melius esset, rerum harum cognitionem suppressere, quam institutis tentaminibus ulterius illustrare; cognitorum tamen venenorum effectus & antidota & alia, quæ per observationes singulares patent, a medicis studiose disquirenda sunt, quo ea quæ a veneficis in detrimentum aliorum miscentur & propinantur, in conservationem & solatium miserorum convertantur.

CAPUT III.

IMMINUTIO PLETHORÆ.

§. 125.

Pro varia vivendi ratione & dispositione corporum, plethora seu sanguinis & humorum abundantia ut sanguinea, obesa & imbecillum *Pathol.* §. 157. *seqq.* subinde colligitur, & per causas in febrili evolutione sæpe subito turgēt massa sanguinis. His quidem venæsectione succurrendum est, sed victus ratio postea ita simul ordinanda, ut majus augmentum impediatur.

§. 126.

Plethora vera sanguinea *Pathol.* §. 30 & 307. unicum ferme & promptum a venæsectione auxilium habet, imprimis si abundantia sanguinis in variis hominibus accommodata est. Vasis enim cruoris depletis & non nihil contractis, progressus humorum ad secretoria & alia subtiliora vasa liberior fit, & tandem æquilibrium inter solidas & fluidas partes restituitur.

§. 127.

In plethora obesa *Pathol.* §. 30 & 308. venæsectio quidem non adeo paratum continet auxilium; cum vero solidorum robur in vasis sanguineis quodammodo restituat, resorptio in vasis minoribus & cellulis in quibus humores abundant facilius redditur, ideoque cruor melius densatur, eoque aucto, reliqui humores subinde imminuuntur, ex qua re cum florido sæpe corporis habitu æquilibrium ex humorum omnium elaboratione restituitur.

§. 128.

In plethora imbecillum *Pathol.* §. 31 & 109. venæsectio instituenda non est, cum enim sanguis tantum augeri videatur & cruor omnino deficiat, hoc modo nimium minuitur, & elaboratione reliquorum humorum, imprimis nutrientium, non succedente, debilitas crescit. Interdum tamen si impetus humorum ex variis causis vehementior fuerit, vel hæmorrhagia immineat, quæ magis debilitat, venæsectio symptomata compescit, sed aliis

aliis postmodum auxiliis, imbecillæ vires confirmandæ sunt.

§. 129.

Plethora febrilis *Pathol.* §. 32 & 310. sanguinem, motu intestino turgentem & incalescentem, ostendit, in ea itaque vel largis vel repetitis etiam sanguinis missionibus, humores turgescerentes reprimuntur, vasis nimirum ad robur suum recedentibus & fluida recte moventibus. Caveat tamen medicus, ne vires nimis cruoris evacuationibus infringat, sed, si signa humorum, liberius circulantium, e pulsu & excretionibus apparent, ab iis desistat.

§. 130.

Venæsectionis autem necessitas ex signis plethoræ *Pathol.* §. 306. *seqq.* intelligitur, quibus & copia sanguinis subducendi & tempus recte definitur. Curatoria enim tum, cum sanguinis copia urget, non intermittenda est, & prophylactica etiam symptomatibus variis imminetibus, languore, calore, somno inquieto cet. definitur ac tum demum admittenda est, cum aliter æquilibrium motuum restitui nequit.

§. 131.

Quoniam vero multi homines ad vernalem, vel autumnalem, vel ad utramque adfecti sunt, & ejusmodi consuetudines veram tandem necessitatem sanguinis mittendi inferunt, ea quidem interdum concedenda est. Quoniam tamen sæpe ut

superflua nocet, eo respiciendum est, ut, diata
 universa recte ordinata, venæsectio minus neces-
 saria fiat. Vernali tempore & tum, cum ex len-
 tore humorum hiemali languor accedit, is aliqua
 sanguinis evacuatione corrigitur. Autumnalis ex
 signis universalibus § 130. indicatur.

§. 132.

Victus jurulentus, ex carnibus gelatinosis para-
 tus, plethoricis omnibus dissuadendus, & largior
 ejus usus plane interdicendus est, quod copiam &
 motum sanguinis nimium auget. In omni igitur
 plethora victus vegetabilis magis convenit, tenen-
 dum tamen est, cerealia semina & ex his præpara-
 tos cibos plus nutrire, quam ob rem cum pane
 bene cocto olera & fructus horæi, qui simul blan-
 da refrigerante & roborante vi pollent, optimum
 nutrimentum præbent. Stimulus ex nimis condi-
 mentis, præcipue aromaticis, plethoricos san-
 guineos & imbecillos magis quidem lædit, quod
 eos ad nimiam alimentorum copiam sumendam
 impellit.

§. 133.

Victus vero parcior omnibus plethoricis veris
 convenit, ac præstat adeo, largius nutritos mo-
 deratum interdum jejunium interponere, vegeta-
 bilia nempe parciora cum pauca carne assata
 sumant, potumque tenuem jungant, haustu forte
 vini boni vel cerevisiæ interdum concessio. Jejunia
 eorum, qui, victu jurulento relicto, potius viscido
 ex piscibus & farinaceis non fermentatis, cum vel
 sine ovis & oleo coctis utuntur, minus salutaria
 sunt.

sunt. Quamquam enim plethoram imminuere videntur, cacochymiam tamen augent, in quam plethorici obesi & imbecilles quam maxime proclives sunt.

§. 134.

Sanguis in plethoricis sanguineis densior, in obesis viscidior est, utrisque igitur potus aquosus maxime suadendus est, etsi ventriculus obesorum potissimum fermentati potus stimulo carere nequit. In his ptisanæ, ex radicibus incidentibus & resolventibus paratæ, vel vini boni & cerevisiæ moderatus usus potui aquoso interponatur. Serum lactis acidum & dulce, nec non lac ebutyratum, omnibus plethoricis suo modo commendari potest.

§. 135.

Hoc serum lactis plethoricis imbecillis maxime convenit aqua enim simplex & bona, sanguinem jam nimis tenuem magis diluit, nec eidem rite admiscetur. Etsi vero potus fermentatus eorum sanguinem, in phlogoses pronum, magis exagitat, parcius tamen interpositus & analepticus est, & fibrarum robur instaurat.

§. 136.

Vita otiosa cum victu largo omnem plethoram, præcipue tamen obesam, auget, exercitio autem corporis circulatio sanguinis & humorum eorumque elaboratio maxime juvatur, & nimia humorum copia per varias secretionem dissipatur. In

obesis motus corporis, etsi maxime necessarius; difficulter peragitur; frictio, quæ plethoricis a debilitate salubris est, in obesis vix idoneum plethoræ remedium est.

§. 137.

Animi tranquillitas & moderatus labor plethoram sæpe alunt, major tamen contentio cogitandi & laborandi vires excitat & superfluos humores dissipat, imprimis si victus ratio & vicissitudines laboris ac quietis recte dividantur. Vehementes animi affectus plethoricis obesis parum, sanguineis vero & iis, qui a debilitate tales sunt, valde nocent.

§. 138.

Quicquid secretiones corporis serosas auget, id semper sanguinis & humorum copiam detrahit. Sudor corporis motu & interdum medicamentis excitatus, plethoricos obesos magis levat, quam alios; tamen, si nimius est, fluidissimam humorum partem subducendo, ad cacochymiam & obstructions minimorum vasculorum disponit. Purgationes alvi per drastricta adeo medicamenta plethorici obesi interdum ferunt, antiphlogistica tamen laxantia ex tamarindis, manna & salibus, sed, rhabarbaro interdum addito, aut si leniora sint, etiam repetitis vicibus exhibita, magis conveniunt. Hæc & similia etiam plethoricis veris & debilibus propinari possunt.

CAPUT IV.

CORRECTIO CACOCHYMIÆ.

§. 139.

Cacochymia, quæ depravata humorum mixtio est *Pathol.* §. 34. *seqq.* ad curatoriam indicationem magis pertinere videtur; quoniam autem & in sanis dispositio ad eam augendam observatur, & hi, sanguinis & humorum incipientes depravationes a medicis in curationibus vernalibus & autumnalibus mitigari postulant, de iis hoc loco in universum agimus. Monemus tamen, in his nihil certi esse, cum depravata humorum indoles cujusvis corporis sigillatim examinanda sit.

§. 140.

Si quis præcipuas sani hominis functiones, pro virium ratione, sine languore & cum aliqua constantia efficit, tamen maculæ & pustulæ cutaneæ, & faciei, imprimis circa palpebras & labia color lividus, sanguinem & humores peregrinis & male mixtis particulis inquinatos esse ostendunt, tum ejus vitæ ratio & præcipui diætæ errores, crebrius commissi, a medico diligenter investigentur, & his sollicitè evitatis, universa humorum dyscrasia diluentibus ita corrigatur, ut peregrinæ,

& noxiæ particulæ per varia colatoria emoveantur.

§. 141.

Primaria quidem cura, diætæ errores corrigens, §. 78. *seqq.* maxime difficilis est, cum varia vivendi ratio, imprimis victus diversitas cui plures adsueta sunt vel ei adsuescieri tenentur, accuratam causarum investigationem vix admittunt. Nisi vero hac ex parte medicus amicorum suorum sanitati prospiciat, depravatio humorum nunquam penitus tollitur, sed levissima initia ita per annos increpiscunt, ut tandem acuti morbi, si ingruunt, ægrius tollantur, aut pessimi morbi chronici subinde generentur. Medicus igitur in examinanda & corrigenda labe, humoribus inhzrente, semper cum cura versetur.

§. 142.

Humorum dyscrasia diluentibus quidem præcipue corrigitur, sed spissitudo eorum & varia acrimonia præterea blanda resolventia postulat. Hinc vernali potissimum tempore, ubi humorum circulatio & blanda perspiratio aere puriori adjuvatur, infusis & decoctis quamlibet cacochymiam temperare & delere possumus.

§. 143.

Ideo infusa calida plantarum leniter amarificantium & aromaticarum, oreoselini, scordii, veronicae,

nicæ, betonicæ cet. bis diebus singulis, vel ptisanæ leniter resolventes & acrimoniam demulcentes, ex radicibus chinæ, sassaparillæ, scorzonæræ, fœniculi cet. una cum potu ordinario; vel succi plantarum vernalium, taraxaci, cichorei, hederæ terrestris, bellidis cet. cum fero lactis vel jusculo tenui per aliquot hebdomadas matutino tempore propinentur, strictiori diætâ simul commendata.

§. 144.

Aqua pura frigidiuscula, humores spissos & acres quodammodo quidem diluit, cacochymiam tamen omnem non immutat, ut multi arbitrantur, qui eandem, ut medicinam universalem, commendant; intemperatius enim hausta, tandem omnem humorum elaborationem impedit, & tenuitatem eorum, tandemque solidorum firmitatem relinquit. Dissuadeant etiam medici nimium calidorum infusorum & decoctorum usum; etsi enim acres quædam particulæ, tamen & blandæ gelatinosæ simul auferuntur, & sudoribus nimis excitatis, solida ultra modum relaxantur. Sudoribus calidiore medicamento motis, succi plena corpora interdum sublevantur, exsucca maxime læduntur.

§. 145.

Alvus libera semper fervetur, vel diætâ convenienti adjuvetur ut acres & noxiæ particulæ, per universalem hanc corporis cloacam, deriventur, nec sanguinem & humores inficiant. Etsi enim alvus stimulantibus medica-

48 PARS III. INDICATIO CAUSSALIS.

mentis non semper sollicitanda est, cum crebriora & valida laxantia & humores nimium ad intestina alliciant, & horum robur destruant, non incongruum tamen judicamus, vernali tempore, lenioribus laxantibus prophylacticis, cuilibet homini convenientibus, alvum movere, quo hæc corporis excretio juvetur.

P A R S I V.

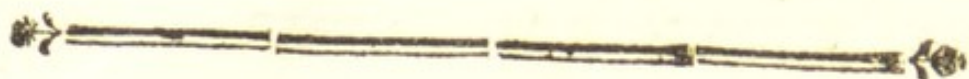
INDICATIO CURATORIA.

§. 146.

Ad amplissimam, sed præcipuam therapie partem nunc accedimus, cum vitia in solidas & fluidas partes, vel in has conjunctas inducta, corrigere suscipimus. Etsi vero in corpore composito, cujus vita in actionibus mutuis solidorum & fluidorum consistit, functiones læsæ semper, & in medela simul attendendæ sunt; docendi tamen muneri satisfacere non possumus, nisi, correctione solidorum & fluidorum præmissa, ad morbos compositos considerandos progrediamur.

§. 147.

Hoc vero ordine progredimur ut primo solidorum & postea fluidorum vitiis medendi rationem proponamus, deinde morbos quosdam generales compositos ex motu humorum perverso & obstructione vasorum & viscerum pendentes, removere tentemus. Dum vero in his corpori agrotto inducendis mutationibus, sæpe recte progredi non possumus, nisi vel saburra ex primis viis, vel sanguis & serum ex secundis viis evacuentur, & has evacuationes describere, & omnia ad praxin specialem dirigere convenit.

CAPUT I.

CORRECTIO SOLIDARUM PARTIUM.

§. 148.

Et si vero, cum solida ex fluidis fiant & nutrian-
tur, fluida primum considerata erant, tamen
cum earum elaboratio a solidorum vigore pen-
deat, ideoque vitia solidorum, in corruptione
fluidorum declaranda, ignorari non possint, in
re, quæ in orbem tandem redit, definienda ita
versabimur, ut in solidis rigiditatem et stricturam,
postea relaxationem & debilitatem, tandem con-
tinui læsionem examinemus.

SECTIO I.

RIGIDARUM ET STRICTARUM.

§. 149.

Solidorum rigiditas. *Pathol.* §. 52 & 325. in
fibris, vasis & partibus inde compositis, præci-
pue strictiore corporis habitu, & fluidis parcis,
densis cognoscitur. Cholericis ideo, magis tamen
melancholicis, senes, & a morbis gravioribus im-
primis spasticis convalescentes, hoc solidorum vitio
laborare solent.

§. 150.

§. 150.

Strictura fibrarum *Pathol.* §. 54. & 328. a nervis pendet, qui per causas validas irritantes, ad involuntarias, dolorosas, alternas aut continuas contractiones fibrarum muscularium efficiendas disponuntur. Hæc cum rigiditate aliquam similitudinem habet, & nos præcipue ad specifica nervis amica medicamenta attendere jubet.

§. 151.

Cum in rigidis corporis fibris partibusque eo respiciendum sit, ut cohærendi nîsus, in particulis, fibras componentibus, imminuatur, hoc autem in machina corporis composita non effici possit, nisi ad fluidas partes simul respiciamus per quas solida mutantur, indicationes curatoria sequentes sunt. Sub æquali & moderato corporis motu fluida diluantur, & blande resolvantur, sic enim partes solidæ humectantur & non nihil emolliuntur. Stricturam nimiam fibræ antispasmodica compescant.

§. 152.

Quemadmodum autem præcipua rigiditatis causa, in motu nimio posita est, sic quies, interposito motu moderato, iis, qui ex rigiditate laborant, præcipue convenit. Præterea autem, hæc diætæ regulæ accurate observentur. Somnum, qui eos fugit, omnibus modis alliciant, & foveant; in aere temperato, magis humido, quam sicco, magis frigidiusculo, quam calido, versentur; animi affectus, imprimis vehementiores, sedulo compescant

ſcant. His præcipue auxiliis blanda & æqualis ſanguinis humorumque circulatio & elaboratio conſervatur, ex quibus corpori humectatio & aliqua nutritio partium conciliatur.

§. 153.

In victu juſcula tenuia ex carnibus bonæ notæ, cum oleribus recentibus, mollibus, reſolventibus, ſcorzonera, cichorio, ſpinacia, aſparago, nec non farinaceis cerealibus cocta, eligant: ſed jurulentum ſpiſſum & multo magis viſcidum animalium & vegetabilium, quod ſpiſſos nimis humores, rigiditatem non temperantes, offert, fugiant.

§. 154.

Potui aquoſo omnis fermentatus eſt poſtponendus, interdum tamen ob ventriculi ſtimulos conſuetos admittendus; ſed nimis ſpirituofus & imprimis concentratum ſpirituofum interdicendum eſt. Potu calido interdum utantur, ſed non abundantur, & ptifanas cum farinaceis et reſolventibus radicibus, crebrius quidem, ſed ſemper parca doſi hauriant. Sero lactis dulci vel leniter aceſcente refrigerentur, & interdum emulſionibus, ex amygdalis dulcibus, ſemine papaveris cet. paratis, utantur.

§. 155.

Diluentibus autem in potu propinatis, jungantur ſuo modo accommodata reſolventia, ſalia nimirum, nitrum, liquor terræ foliatæ tartari cet.
ve

vel fucci amari plantarum lactescentium , vel gummi saponacea varia sub forma , quo , densitate sanguinis nimia resoluta , hic meabilis reddatur , diluentibus facilius ingressus in humores , & in his æqualis distributio concilietur , quibus universa relaxatio efficitur.

§. 156.

Sed de his fusius , cum viscerum resolvendi modum describemus , nunc tantum monemus , leni alvi ductione interdum rigidum & siccum intestinorum habitum corrigendum esse , & cum olea pressa vel nimium relaxent vel rancidum generent , acida lenia in cremore tartari , tamarindis & manna illis meliora esse.

§. 157.

Cum vero fibræ , rigidiores jam factæ , & canales , symphyssi coaliti , *Pathol.* §. 62. in senibus præcipue ita mutari nequeant , ut humoribus ubique pervii sint , relaxationis effectus , qui commemoratis auxiliis obtinetur , humectationem tantum inferre videtur , per quam particulae tenues , oleoso aquosæ , emollientes , aliis densioribus interponuntur , ut fibræ , ad æqualem cohesionem & moderatam elasticitatem non reducendæ , flexiles modo fiant , & fluida inde blandius promoveantur , nec nimis densentur.

§. 158.

Simili ratione & externæ partes , ut cutis , contextus cellulosus & subjectæ membranæ ligamen-

mentosæ & tendinosæ , nimia rigiditate affectæ , emolliuntur. Vapores quoque emollientes , ad nares , fauces , anum aliasque partes admissi , ea emolliendo relaxant. Etsi enim aquosæ mucilaginosæ & oleosæ particulæ , fibras per viam nutritionis non mutant , blanda tamen adhæsione humectant , vaporosæ tamen altius & per vias resorptionis penetrare videntur.

§. 159.

Præcipue autem ex plantis huc pertinent herbæ malvæ , mercurialis cet. altheæ radix , verbasci & liliorum flores , semina cerealium & alia farinacea , nec non viscidæ magis seminum leguminosorum farinæ. Præ reliquis vero seligantur ex plantæ , quæ cum vi emolliente vaporosum antispasmodicum conjungunt , meliloti , chamomillæ & sambuci flores , farinæ seminum lini & fœnugraci , nec non gummi saponacea , pro interno usu sæpe laudata. Oleæ seminum & fructuum pressa , & lac & vitellum ovorum , nec non pinguedines animalium liquefactæ.

§. 160.

Medicamenta hæc externa varia ratione applicantur. Pulveres , ex nonnullis parati & cuti insperfi vel in sacculis involuti perspirationem foveant , & humores ad emolliendum idoneos allciunt. Fortius agunt vapores , fomentationes , cataplasmata & emplastra , si blando calore adjuvantur. Linimenta & unguenta , inungendo & fricando applicata , interdum utilia sunt , balnea vero & particularia & universalia viribus emollientibus

tibus referta aliis conveniunt. Vapor in cavitate abdominali recens mactati animalis ex calore blando & tenui viscido, rigidas extremitatum partes relaxat. An perspiratio vicina junioris & sani hominis, communicandis vaporibus sanis, rigiditatem senilem corrigat, dubium est.

§. 161.

Plurima ex his & stricture spasticas corrigunt, quæ tamen cum non solum in rigida, sed etiam in laxa fibra observetur, & ab inæquali & nimis vehementi nervorum actione pendeat, *Pathol.* §. 57. antispasmodicis medicamentis moderanda & coercenda est. Castoreata, succinata, ambrata & moschata medicamenta hoc præ reliquis præstant, dummodo causæ irritanti & idiosyncrasie ægrorum recte accommodentur. Nec opii, nec aliarum plantarum narcoticarum vires negligendæ sunt, dummodo eorum usus a prudenti medico dirigatur.

S E C T I O I I.

LAXATARUM ET DEBILIUM.

§. 162.

Laxitas solidorum, *Pathol.* §. 51 & 324. in fibris, vasis & partibus ex his compositis, præcipue e molliori corporis habitu, & fluidis copiosis viscidis, plus minus immobilibus, cognoscitur. Sanguineum igitur temperamentum, magis tamen phlegmaticum, laxitatem fovet, infantes & sequior
Ludw. Therap. **E** *sexus*

fexus, & omnes defidiæ dediti, hoc solidorum vitio laborare solent.

§. 163.

Debilitas solidorum *Pathol.* §. 53 & 326. a solo defectu vel inertia fluidi nervei pendet, neque solum in laxis, sed etiam in rigidis fibris se exerit, in utrisque igitur difficilem & languidam actionem efficit, quæ si vel maxime nisu quodam hominis aliquandiu intendatur, mox tamen languorem insuperabilem relinquit. Hæc in febribus acutis malignis sæpe subito oritur, & gravitatem morbi evidenter demonstrat.

§. 164.

Quamquam vero laxitas & multo magis debilitas remediis nutrientibus & roborantibus, analeptiis & stimulantibus, in indicatione vitali declaratis §. 39. seqq. vinci posse videntur, ex una tamen parte copia humorum seroso pituitosorum, quæ laxitatem alit, blande removenda, ex altera vero vis fibræ ultimæ non nihil sustinenda est, donec nutritio universa per elaborationem humorum universam instauretur.

§. 165.

Ab evacuationibus igitur, imprimis alvinis, constitutioni cujuslibet ægri accommodatis, initium faciendum est, quas suo loco ulterius pertractabimus. Nunc tantum monemus, in hac corporum dispositione rhabarbarina medicamenta ideo commendanda esse quoniam præter evacuandi vim blande roborant, nec siccitatem molestant inducunt.

§. 156.

Quod si præter seroso pituitosam cacochymiam, aliæ & graviores corpori molestæ sunt, difficilis & sæpe desperanda est curatio, cum enim earum correctio simul instituenda sit, morbus magis complicatus trahitur. Tentandum itaque est, an debilitas non tantum iis, quæ indicatio vitalis §. 39. *seqq.* docuit, sed, additis etiam nonnullis medicamentis, vim nervorum instaurantibus, excitari possit.

§. 167.

Est in hac re maxima virtus cortici peruviano tribuenda, qui, si bonæ notæ est, nullo modo adstringit, sed evacuationes magis juvat, quam cohibet, & vim elasticam & vitalem fibræ instaurat, quod certe ex usu infusi frigidi aquosi apparet. *Serpentaria virginiana* & *valeriana* vires nervorum in sustinendis actionibus minimæ fibræ quoque juvant, & reliquas curationes, debilitatem excitando sustinent, his itaque recte præmissis, tandem ad roborantia medicamenta, quæ laxitatem fibræ corrigunt, attendendum est.

§. 168.

Indicationi roboranti, quæ particularum, fibras componentium, majorem cohesionem & nimum exigit, tum demum eventus respondet, cum vasorum actio in fluidis transmittendis juvatur. Particulis itaque nutrientibus gelatinoso lymphaticis non prorsus deficientibus, aliæ medicatæ blande roborantes afferuntur, quæ cohesionem &

assimilationem efficiunt. Et si vero roborantia medicamenta, quæ ex adstringente indole cognoscuntur, ad primas tantum vias, nunquam autem ad minima vasa, pertingere videntur, non omnis tamen penetrandi vis iis deneganda est.

§. 169.

Motu & frictione corpora optime roborari posse, & fructus horæos subacidos & subadstringentes cum nutritione robur inferre, §. 56. *seqq.* ostendimus. Cum vero exercitatio corporis in agris nulla locum habeat, nec frictio semper diu continuari queat, constrictio partium per fascias extremitatum, præcipue inferiorum, non sine fructu est, qua cellulae, vasa & viscera, externe adjuncta, interdum ad liquida transprimenda satis roborantur. Hæc certæ constrictio etiam ad alias partes extendi potest, nisi copia & dyscrasia humorum mechanicam hanc vim inutilem & noxiam reddant.

§. 170.

Aer temperatus & subfrigidus ut superficiem corporis universam roborat, ita etiam agris, quorum habitus cutaneus tepore lecti relaxatus est, prodesse solet; sudores enim intra limites æqualis perspirationis coercet. Caute igitur admissus aer liberior gravioribus sæpe morbis & exanthematicis quoque levamen affert, neque enim secretionem cutaneam supprimit, sed ita moderatur, ut humores corrupti sæpe erumpant, nec ad internas sedes repellantur.

§. 171.

§. 171.

Aqua temperate frigida , cum frictionibus particularibus & balneis universalibus , cutim non solum roborat & sudores in perspirationem blandam mutat , sed ore hausta & primis viis & aliis internis partibus roborandis convenit. Sudoris itaque profusi , nec critici , sed symptomatici , qui totum corpus infirmat , efficax remedium est , spongiis , aqua frigida madidis , corpus fricare. In summa humorum malignitate hoc quidem non sufficit , sed , ea , si fieri potest , superata , robur balneis subfrigidis restituatur.

§. 172.

Roborandi effectus in balneis martialibus v. c. Lauchstadiensibus , & aliis magis cernitur , & balnea , scoriis ferri additis , parata similem ferme vim habent. Sed & hæc subfrigida sint , calida enim relaxant. In thermis & aliis aquis medicatis embroche (*Dusche*) , admissio ad partem quamdam largo aquarum flumine cum impetu & frictione convenit. Stillicidia aquæ , aceto & sale ammoniaco saturatæ & ex alto loco demissæ , impetu & frictione partis discutiunt obstructos ex laxitate tumores , v. c. in genu articulo.

§. 173.

Si visceri humores laxitatem alant , ideoque illi simul resolvendi & solida laxa roboranda sint , balsamica sic dicta tonica medicamenta egregium usum habent. Præter lignum guajacum & sassafras , radices pimpinellæ , imperatoriæ , angelicæ

cet. profunt. Gummi laccæ & hederæ , succinum , myrrha & mastix huc referuntur , ex his enim præter vim resolventem , a gummoso resinosis particulis pendentem , fibras incitandi vis quoque animadvertitur. Priora in decoctis aquosis concentratis , omnia vero in solutionibus spirituosis efficacia sunt. Gummi laccæ sæpius ad gingivas laxas roborandas applicatur.

§. 174.

Omnes plantæ amaræ v. c. gentianæ rubræ radix , lignum quassia , absinthii , centaurii minoris , trifolii fibrini , cardui benedicti herbæ cet. ob abundantiam particularum terrestrium , salinis intimius junctarum , roborandi vi pollent , & cum in infusis & decoctis nauseosa nimis sint , in extractis & variis inde præparatis medicinis cum fructu propinantur. Imprimis vero herba & summitates millefolii , non adeo amaræ & nauseosæ , effectū simili laudatur , & ab imbecillis etiam cum jusculis tenuibus coctæ sumuntur.

§. 175.

Quemadmodum autem cortex peruvianus si-
ve chinachinæ debilitatem corrigit §. 167 , sic
multo magis robur elasticum restituit. Ab universa
hac ejus virtute plurimæ aliæ , a medicis laudatæ ,
imprimis antiseptica pendet. Præcipue autem
motus febriles vel temperat vel sustinet ; quæcum-
que enim sit dyscrasia humorum , febrim movens ,
ea tamen mutari & subigi potest , si robur solida-
rum partium in minimis servetur. In inopia ta-
men & malignitate humorum , & ubi solida non
rela-

relaxata solum, & quodammodo debilitata, sed omni vigore destituta sunt, hoc remedium non valet. In macilentis & siccis, & ultimæ nutritionis defectu, interdum plus nocet, quam juvat. Si, durante ejus usu, se & excretiones liberæ manent & instaurantur, auxilium certius expectandum est.

§. 176.

Quemadmodum autem imbecillis infusum frigidum commendavimus §. 167. sic concentrata infusa vinosa & decocta aquosa iis inserviunt, qui vires non prorsus depressoas, habent, imprimis si in statu convalescentiæ, post validas febres aliosque morbos, cum nutritione blanda robur partium restituendum sit. Extractum ejusque solutio in aqua cinnamomi & similibus non adeo efficax videtur, & iis forte tantum concedendum est, qui magnas medicamentorum doses respuunt. Si functiones primarum viarum adhuc vigent, pulvis etiam, vel aqua subactus vel electuariis involutus, utilis est.

§. 177.

Et si vero cortex peruvianus præ reliquis medicamentis roborantibus laudatur, sunt tamen & alia medicamenta: quæ interno usui accommodata, roborantem tantum, non fortiter adstringentem, vim habent. Sic acida vegetabilia & acetum ipsum roborando sæpe diaphoresin excitant. Vina etiam austera rubra, pontac dicta, & nobiliora alia his similia, præterea etiam analeptica & roborante vi pollent. Ex cydoniis parata medica-

PARS IV. INDICATIO

menta, succi acaciæ & aliorum fructuum subadstringentium v. c. rob ex sorbi & corni baccis paratum, laudari quoque meretur.

§. 178.

Tamariscus, fraxinus, pentaphyllum, tormentilla, bistorta, lapathum, fanicula, pyrola, alchemilla, aliæque plures plantæ, in materia medica indicatæ, in corticibus, radicibus & herbis vires subadstringentes habent, & dummodo aptis medicamentorum formis propinentur, usu quoque interno profunt.

§. 179.

Et si vero hæc & alia medicamenta simplicia, vel largo vel diuturno usu siccant, & potissimum viis primis hoc vitium inferunt, externo tamen usu sæpe utilia sunt. Sic balnea universalia & partialia, epithemata humida & ficca, ex his parata, vel cum spongiis vel pannis laneis ad partes roborandas applicata, leni stimulo & evidenti adstrictionis sensu robur fibrarum augment. Suffitiones ex succino, mastiche, ladano cet. & calore, & particularum resolutarum indole ad tumores edematosos adhiberi possunt, nisi interna partium dispositio hæc medicamenta dissuadeat. Epithemata quidem in aqua coqui possunt, addito tamen vino rubro & aceto.

§. 180.

Et acida mineralia huc referri merentur. Terris nobilioribus bolo armenæ & terræ lemnia, non

non tantum ex terrestrium & martialium particularum vi, sed ex acido quoque adhærente roborandi efficacia tribuenda videtur. Multi commendant lapidem hæmatitem, quem tamen minus solubilem judicamus. Alumini præter vim resolventem etiam roborantem esse, varia tentamina ostenderunt.

§. 181.

Vitriola martis vel nativa & depurata, vel arte facta, quæ martis particulas, acido solutas, continent, non solum externo, sed interno quoque usui destinata sunt, etiam aquis fontium medicamentorum varia ratione admixta, roborant. Etsi vero in Egranis & Selteranis præcipue fontibus parciora reperiuntur, & mitius agunt, in Pyrmontanis tamen & Spadanis evidentior eorum vis percipitur. Vitriola veneris, externo usui destinata, robur quoque fibræ conciliant.

§. 182.

Martis quidem limatura ob densitatem iners medicamentum videtur, sed, quoniam in primis viis solvi potest, id quod vi acidi vegetabilis in iis interdum subsistentis, fieri cognoscimus, in pulveribus & pilulis, cum extractis amaris & gummi saponaceis roborantibus non sine fructu propinatur. Ejus etiam solutiones cum menstruis v. c. vino rhenano, & in tincturis martialibus recte præparatis egregios effectus monstrant, dummodo dosis satis larga fuerit.

§. 183.

Efficacia autem martis non in primis viis tantum subsistit, ubi eo solutæ fæces alvinæ nigro colore tinguntur, sed observatione constat, hanc ejus vim roborantem altius penetrare, & lymphæ tenacis & viscidæ, a laxitate partium pendens, remedium esse. Imbecillis quidem corporibus exhibetur, dummodo non prorsus sicca sint, in his enim se & excretiones magis cohibere, quam juvare videtur.

§. 184.

Multi sunt morbi, a nimio, imprimis jurulento victu, abusu potus calidi et vita otiosa originem trahentes, qui laxitatem partium inducunt. Cum itaque humores, non satis elaborati lympham tandem tenacem reddiderunt, non solum resolvendis, sed simul roborandis solidis corrigendi sunt. Nec nutritio eorum, qui morbo gravi debilitati sunt, recte procedere potest, nisi roborantibus medicamentis juvetur. In nostris itaque ægris neglectus potius, quam abusus horum medicamentorum vituperandus est. Respiciat tamen medicus semper ad temperamentum ægri & morbi differentias, ita enim de noxa & auxilio roborantium facile convincitur.

§. 185.

Quamquam autem externus roborantium usus in laxitate partium mitissimus videtur, & ideo nocere nequit, partes tamen, quibus applicantur, probe discernendæ sunt; tumores enim interdum

roborantibus facile discutuntur. Quemadmodum autem in contextu celluloso subcutaneo humores coguntur, sic in tenuiore, ad glandulas folliculosas fito, multo magis in glandulis lymphaticis, blandum resorptionis negotium turbatur, & scirrhi nascuntur, si partes adstringentibus nimis adficiuntur. Etiam tumores arthritici, nimio roborantium usu tentati, sæpe irresolubiles redduntur.

SECTIO III.

VULNERE DIVISARUM.

§. 186.

Vnitatis soluta *Pathol.* §. 58. five vulnus in genere multis modis differt, imprimis ratione partis & causarum, quæ illud efficiunt, varia nomina accepit. *Pathol.* §. 70. & signis suis cognoscitur. *Pathol.* §. 334. 335. Nos, qui fundamenta doctrinæ chirurgicæ, ut passim aliis in locis, sic hic potissimum ponimus, de læsione continui in partibus corporis omnibus in universum agimus.

§. 187.

Neque vero tantum vulnera mollium partium, varia ratione inflicta, sed etiam ossium vulnera & fracturas attendimus. Quorum sanatione minus prospere succedente, cum ulcera relinquantur, de horum etiam curatione ita dicemus, ut, indicationibus universalibus & remediis propositis, monita adjungamus, quæ præcipua hæc chirurgiæ

giæ capita illustrant , curationesque recte definiunt.

§. 188.

Vulnera pura sanorum hominum naturæ beneficio sanantur. Cum enim sanguis & humores effluant , & vasa læsa subinde constringantur , superficies labiorum sensim tenui humore lymphatico irroratur , ex quo tandem cicatrix densatur. Et si vero tum quoque , cum fibræ & vasa magis contrita , quam discissa sunt , & peregrinæ quadam partes inhaerent , depuratio , humorum affluxu , efficitur , at ipsa consolidatio sequi possit , tardior tamen est curatio , quam chirurgi auxilium juvat & accelerat.

§. 189.

Ubi ergo vulnera , immixtis particulis peregrinis , inquinata sunt , extergendo , aut si hoc non sufficit , suppurando depurantur. Difficilis est curatio vulnerati , qui impuris succis , ad vulnus copiosius derivatis scatet ; cum enim omnis cacochymia immutanda & corrigenda esset , quod brevi fieri nequit , aut ulcera generantur , aut sanatio vulneris retardatur. Juvat eandem attentio chirurgi in vulnere depurando , quies & moderatus calor læsæ partis , diæta accurata , imprimis in victus selectu , & derivatio blanda humoris acris & serosi ad varia corporis colatoria.

§. 190.

Vulnus recens attente perlustretur, quo particulæ corporis lædentis, vel aliæ, cum eo introductæ, caute removeantur: sic v. c. festuca impressa, vel pulveris pyrii vel plumbi particulæ eximantur, ne inflammationem & spasmum levio- rem, ut effectus consuetos vulneris, premendo & irritando, nimium augeant. Quod, si ab initio fieri nequeat, suppuratio, quæ post inflammationem nimis constrictas fibras separat, peregrinis particu- lis, cum pure remotis, vulnus purum reddit.

§. 191.

Levior inflammatio, in ore vulneris oborta, non reprimenda est, quoniam sanationem juvat, gravior autem suo modo coerceri potest. Præter venæsectionem, & in vehementiori inflammatione repetitam, parti ipsi dolenti medicamenta emol- lientia, quæ suppurationem accelerant, partibus vicinis, ad quas inflammatio excurrit, eodem modo, ut in sugillatione epithemata discutientia ex deco- ctis herbarum amararum non nihil aromaticarum v. c. absynthii, hyssopi, scordii cet. applicentur *). Propinentur interea temperantia acida, nitrosa cum diluentibus &, si opus est, alvus vel clysmate vel leni purgante ducatur.

*) „ Differentia medicamenti, parti læsæ & confini-
 „ bus applicandi omnino attendenda est, si enim
 „ emollientia tantum applies, corruptio humorum
 „ acceleratur, si discutientia sola, ora vulneris ex-
 „ siccantur. ‘6

§. 192.

Accurate etiam attendendum & ex anatomica partium cognitione ac symptomatibus dijudicandum est, utrum vulnere arteria vel vena major, an nervus vel alia pars nervosa dilacerata vel discissa; an os, vel ex parte, vel ex toto fractum, vel sede sua demotum sit, ut non tantum vulneri in universum, vel etiam partibus singulis prospiciatur. Præterea etiam vulnus specillo caute examinandum est, an in cavitatem corporis penetraverit, ut damna, imprimis ab effusione & corruptione sanguinis & humorum metuenda, caveantur.

§. 193.

Haemorrhagia levior non protinus suppressenda est, gravior vero, vel parte læsa obvolvenda, vel cavo vulneris linteis carptis ficcis replendo, sistitur. Arteria, pulsando sanguinem per intervalla emittens, ex parte læsa, nec tota discissa, penitus discindatur, ut ostium se contrahat, vel fungo agarici, molliter præparati, ostium prematur & obturetur, ne ulterius sanguinem emittat. Major arteria læsa, quæ etsi ostium quodammodo contractum est, magnam tamen copiam sanguinis effundit, arripiatur & ligatura constringatur. Venæ læsæ protinus collabuntur nec, nisi magnæ & varicosæ interdum comprimendæ, & ligandæ sunt.

§. 194.

Monemus tamen, spiritum vini rectificatissimum, aliosque stipticos liquores, cum acidis paratos,

tos, vasa nimium stringere & suppurationem futuram impedire: pulveres vero, tela araneorum & alia auxilia vulnera coinquinare, & disquisitioni eorum, si quidem opus fuerit, impedimento esse. Si in extremitatibus corporis præcipue magna arteria læsa est, aptis fasciis, imprimis fascia tortili, ramus princeps, ex quo arteria læsa derivatur, comprimatur.

§. 195.

Nervus quoque, ex parte læsus, discindendus est, cum fibræ, nondum discissæ ideoque vehementer tensæ, dolores, spasmos & inflammationes efficiant. Tendinum, membranarum aponeuroticarum similiumque partium nervosarum eadem est ratio. Cum vero discissio vel fieri nequit, vel alia & grauiora incommoda infert, tum dolore per emollientia, aliqua vi anodyna simul prædita, sopito, & succedente puris genesi, fibris nervosis exsuccis separatis, vulneri consolidando locus conceditur.

§. 196.

Ossium fractura, si partes vicinæ molliores parum læsæ sunt, extensione unius partis ossis, & contræxtensione oppositæ ita in tranquillum & naturalem situm reponitur, ut servata quiete extrema confracti ossis coeant; si vero partes diffractæ vel ex vulnere eminent, vel a reliquo osse jam separatæ hærentes fluctuant, instrumentis aptis decerpendæ & educendæ sunt. Cum vero pars ossis periostio nudata vel aere vel acri humore tacta emoriatur, exfoliatio sive separatio partis mor-

mortuæ a sana & viva patienter expectanda est,
antequam vulnus consolidetur.

§. 197.

Cum ea, quæ ad curationem vulnerum naturæ viribus & auxiliis internis præstandam pertinent, §. 188. seq. indicaverimus, & disquisitionem partium, vulnere lassarum, chirurgo commendaverimus §. 190. seqq. mutationes etiam labiorum vulneris varias & leviores & graviores & medendi methodum describemus, ut tandem de consolidationis vulneris modo exponi possit.

§. 198.

Ubi labia vulnerum leviori quidem inflammatione turgent, sed ficca & rigida sunt, blandis emollientibus fibras relaxare & ad affluxum humorum, suppurationi necessarium, disponere convenit. Medicamenta vero in forma unguentorum, cataplasmatum & emplastrorum ita adhibenda sunt, ut labia vulneris pulvillis ex linteo carpto, qui unguentum excipiunt, tegantur, postea, si opus fuerit, emplastra & cataplasmata iis imponantur.

§. 199.

Præter plantarum emollientium succos & olea pressa, pinguedines animalium puræ, non rancidæ, basin medicamentorum exhibent. Olea pressa cum plantis balsamicis digesta v. c. oleum hypericonis egregii usus sunt. Cum enim oleosa & pingua nimis relaxent, & lentescant, vel vitello ovorum subiguntur, vel melle & terebin-

tina,

thina, in quibus acidum vegetabile est, non nihil acuuntur. Balsamus ARCÆI exemplo fit, qui ex therebinthina, gummi elemi & pinguibus componitur; unguenti enim digestivi est, non solum emolliendo relaxare, sed leni etiam stimulo affluxum humorum efficere.

§. 200.

Si nimium humorum ad vulnus affluit, nimiaque suppuratio fit, sicca vulnerum obligatio prodest, quæ, superfluos humores fugendo, efficit, ut ora vasorum, in vulnus hiantium, nonnihil angustentur. Aqua sclopetorum si semispirituosa & balsamica est, suppurationem moderatam conservat. Pulvis myrrhæ, mastichis & succini vulneribus inspersus, vel potius ex his paratæ essentiæ balsamicæ pulvillis applicatæ, magis siccant; his enim vasa roborantur, affluxus humorum compescitur, & vulnera ad coalescendum disponuntur.

§. 201.

Vulnera impura crebrius quidem abstergenda sunt, puriora vero & ad consolidationem tendentia rarius obligentur, ne lymphaticus succus nimis abstergatur. Si itaque vasa in fundo & margine vulneris satis densata, humores tenues parcius transmittunt, sensim ita siccantur, ut, callosis fibris intimius junctis, cicatrix formetur; quæ, quamquam ad sanæ cutis indolem nunquam accedit, lente tamen exsiccanda est, ne nimium callosa fiat, sed, accedente tenui hâlitu, ita emolliatur, ut etiam perspirationi locus aliquis sit.

§. 202.

Labia vulneris & vicinæ partes necessaria inflammatione non ita tumentes, ut commoda suppuratio succedat, sed potius in laxo contextu celluloso humores putridi hæreant, & prorepant, ideoque gangræna *Pathol.* §. 77. oriatur, epithematibus & cataplasmatibus ex herbis amaricantibus & leniter aromaticis, §. 190. moderate calentibus fovenda sunt. Magis expedit aromaticas plantas, ut rutam, salviam cet. eligere, pro ratione ægri & vehementia morbi, vel cum vino, vel cum aqua coquere vel acetum vel sal ammoniacum addere.

§. 203.

Interdum si gangræna nimis sicca est, quæ ficcitati vulnerum medentur §. 197. *seqq.* interponantur. Quo autem horum medicamentorum vis altius penetraret, crassa gangrænosa incidatur, & partes corruptæ subinde removeantur, nova enim inflammatio, & melior suppuratio, corruptas tandem partes a sanis separat, ulcusque gangrænosum purum reddit. Interea roborantia & cardiaca medicamenta febris moderandæ causâ propinentur.

§. 204.

Gravius malum est sphacelus *Pathol.* §. 77. qui partes ipsas organicas penetrat, destruit & foetidissima putredine resolvit, quibus malis antiseptica epithemata occurrunt, §. 201. quæ simul partes vicinas defendunt. Emortuæ vero partes altius conscindendæ sunt, ut, si fieri possit, pure per inflammationem moto, a sanis separentur. Si

pars læsa conservari nequit, ibi præscindatur, ubi ea adhuc sana est, ne corruptio clandestina ulterius serpat. Si gangræna sicca est, & vires ad amputationem non sufficiunt, alcohol vini applicetur, quo emortuæ partes exsiccentur & corruptionis progressus cohibeatur.

§. 205.

Carcinomatica glandularum & partium similibus vitia *Pathol.* §. 78. quæ, cum scirrhus in genesi sua non cohiberi, nec postea resolvi & discuti, nec excindi potest, ex materia ejus acri & rodente, in vasis mota, oriuntur, sero demum tumore excindendo sanare velle, inutile est, cum virus cancrosum, in corpore diffusum, facile recrudescat, & alia loca occupet. Externa & sæpe palliativa tantum cura applicatione acidorum mineralium dilutorum, quoniam putredinem cohibent, & ob dolores intensos vario narcoticorum remediorum usu, efficitur.

§. 206.

Ulceræ, non tam maligna, quæ in habitu cutaneo proserpentiâ ad contextum cellulosum penetrant, nec bonum pus, sed ichorosam plus minus viscidam materiam emittunt, correctâ internis medicamentis humorum depravatione, facile exsiccantibus ex herbis amaris cum calcis vivæ aqua decoctis, vel aqua phagedænica curantur: si verò crusta tenax ora ulceris cingit, si caro fungosa propullulat, superficies causticis, v. c. alumine usto, irritanda est, quo laxa nimis caro destruat. Cum enim butyrum antimonii & lapis caustibus

chirurgorum nimis se diffundant, lapidem inferna-
lem potissimum in hunc usum adhibent. Interdum
expedit unguento digestivo, mercurii præcipiti
rubri dosin congruam admiscere, ut, crusta emol-
lita & parte sana non nihil irritata & inflammata,
suppuratione prægressa, consolidationi locus detur.

§. 207.

Ulceræ vero finuosa atque fistulæ *Pathol.* §. 79.
horum medicamentorum usum non concedunt,
nec enim insinuare se, nec applicari possunt, hinc
sectione varia aperiuntur, posteaque crusta scarifi-
cando, vel causticis deleatur, ut, leniter inflam-
mata parte vicina, suppuratio succedat, qua puritas
efficitur, cui exsiccatio succedit. Si vero secari
nequeunt, arrodentis & inflammantis medicamenti
v. c. spiritus salis ammoniaci, injectio interdum
idem præstat. Nunquam tamen sectio & injectio
fiat, nisi cavo ulceris accurate examinato, ne par-
tibus vicinis læsis, major noxa oriatur.

§. 208.

Læsiones hætenus consideratæ, quæ molles
partes profundius penetrant, ad ossa ipsa progressæ
cariem inducunt. Duriora plus resistunt, quam
spongiosa, si autem ex vitiosis humoribus & me-
dulla, destructio ab interno ossis cavo extrorsum
procedit, exostoses, tophi & gravissimum malum
spinæ ventosæ seu pædarthrocaces, generantur.

§. 209.

Si caries ab externa causa inducitur, exsiccatio
& separatio laminarum, quam exfoliationem dici-
mus,

mus, facile efficitur, dummodo satis vigeat æger. Adivuantur tamen separandis & perforandis laminis siccis, quo succus nutriens eas facilius removeat, & novum periossium inducatur. Oleum caryophyllorum, euphorbii pulvis & essentia irritando, putredinem coercendo, & exsiccando, separationi corrupti ossis serviunt.

§. 210.

Medicus autem in progressu harum curationum externarum ex aliis doctrinæ nostræ capitibus internam medendi methodum recte repetat & in febre moderanda, rigiditate & laxitate corporis mutanda, cacochymia, quantum fieri potest, corrigenda, indicationes recte formet & idonea medicamenta seligat, imprimis vero diætam idoneam præscribat.

§. 211.

Letalitas vulnerum ex partis læsæ ad vitam servandam necessitate, ex depravata indole solidorum & fluidorum in ægro, & applicatione minus convenientium remediorum dijudicatur. In criminali vero jure vulnus absolute lethale dicitur si pars ad vitam plane necessaria vitiata sit, & humores vitales effluxerunt, ut in vulneribus cordis, majorum vasorum, nervi principis cet. in quibus quidem nullum exemplum sanationis præstitæ profat. Reliqua vulnera, quæ in sanis de reliquo hominibus accurato auxiliorum usu unquam sanari potuerunt, si tamen lethalitatem induxerint, per accidens lethalia dicuntur. Dubias lethalitatis definitiones medicina forensis dijudicat.

CAPUT II.

CORRECTIO FLUIDARUM PARTIUM.

§. 212.

Vitiis solidorum hæcenus consideratis & mendendi ratione in univèrsum definita, fluidorum quoque vitia, tenuitatem, spissitudinem & acrimoniam figillatim examinabimus, sic enim de læsa utrorumque actione mutua in progressu humorum per vasa, sequenti capite melius dici poterit.

SECTIO I.

TENUITATIS

SIVE

HUMORUM TENVIUM.

§. 213.

Tenuitas humorum, cacochymia aquosa seu serosa dicta *Pathol.* §. 38. ex suis signis cognita *Pathol.* §. 313. non nisi eos tentat, qui relaxata & debilia solida, indeque viscera maxime infirma habent, quorum sanguis non ita densatur, ut oleosi & gelatinosi humores inde prodeant. Quamquam vero serosa colluvies facile per colatoria secedit, tamen non augenda est medicamentis, cum corpora inde marcescant. In univèrsum potius eo attendendum est, ut, laxitate & debilitate solidorum correctâ, robur vasorum & viscerum elaborationi humorum necessarium sustineatur.

§. 214.

§. 214.

Cum in imbecilibus tenuitas fit , vel certe humores nimis tenues , imbecillitatem & veræ nutritionis defectum inferant , ea , quæ de conseruatione virium per alimenta §. 42. *seqq.* in indicatione vitali declaravimus , recte observanda sunt. Etsi enim acrimonia tenuitati facile se jungat , tamen ea , quæ de farinaceis vegetabilium & jurentis animalium partibus , nec non de lacte declaravimus , abunde ostendunt , acrimoniam iis simul obvolvi & temperari.

§. 215.

Medicamenta , quæ incrassantia dicuntur & tenuitati opponuntur , sunt viscida , ut gummi arabicum , tragacantha cet. quæ , cum subigi nequeant , magis nocent. Ptisanis ex chinæ , scorzonæ & fœniculi radicibus adjiciatur radix symphyti , quæ cum blanda mucilagine aliquam vim roborandi conjunctam habet. Medicamenta ex calcibus plumbi & aliorum metallorum , quæ a nonnullis laudantur , non tam tuta , quam noxia sunt incrassantia , cum tenuitatem feri non corrigant , sed lympham coagulent , nervisque , quibus robur vitale excitari debet , vim inferant , minimaque solida nutriri non permittant.

SECTIO II.

SPISSITUDINIS

SIVE

HUMORUM SPISSIORUM.

§. 216.

Nimia humorum spissitudo, quæ pituitosa & atrabilaria cacochymia continetur, *Pathol.* §. 39. *seqq.* & de cujus signis *Pathol.* §. 314. *seqq.* dictum est, non aquosorum tantum & diluentium medicamentorum ingestionem, sed ea quoque, quæ ingressum aquosarum particularum in sanguinis & humorum mixtionem juvant, postulat. De diluentibus igitur & solventibus agendum est, ita tamen, ut cum pituitosi humores laxitatem, atrabilarii rigiditatem fibrarum inferant, ad correctionem jam ante declaratam simul respiciatur.

§. 217.

Aqua simplex omnisque potus aquosus diluentem vim habet, non ingurgitandus tamen, sed iterato & parco haustu sumendus, ut sensim sanguini & humoribus accedat & immisceatur. Quamobrem non aqua pura, quæ in languore circulationis globulos, quibus admiscenda est, præterlabitur, sed ptisanæ variæ propinantur. Hæ ex demulcentibus, leniter solventibus & amarificantibus parentur v. c. scorzonæ, fœniculi radicibus, herba veronicæ, betonicæ & similibus. Interponatur etiam serum lactis vel acidum vel dulce, sed in
omni

omni hoc potu magis ad aquosas, quam medicatas particulas attendatur.

§. 218.

Quoniam vero ptisanis exigua quædam vis sapo-
nacea resolvens est, potus etiam fermentatus te-
nuis, ex cerevisia, vino, similibusque interdum
concedatur, qui altius penetrat & resolvit, impri-
mis si qui iis adsueta sunt. Cavendum tamen, ne
potus fermentatus acida & fermentante acrimonia
abundet, quæ spissos humores cogit, qua ipsa
de causa spirituosus concentratus interdicendus
est. Concessus etiam potus fermentatus interdum,
aquofo interposito, temperetur.

§. 219.

Aquæ diluendi causa ingestæ solventem vim
tribunt, eamque acuunt salia, quæ, ut hoc men-
struo optime solvuntur, sic illud ita disponunt, ut
spissos humores penetret eosque solubiles reddat.
Salis communis usus in alimentis hoc satis compro-
bat, & reliqua quoque salia præter illum, quem
in primis viis edunt effectum, secundas quoque
adficiunt. Cum autem varia sit salium indoles,
illa accuratius attendenda & distinguenda est.

§. 220.

Salia alcalina fixa v. c. sal tartari & oleum
tartari per deliquium, imprimis vero salia Ta-
cheniana, viscidum potenter penetrant, & aci-
dam acrimoniam, si coagulo ansam præbuerit,
invertunt. Efficacius quidem incidunt & resol-

vunt salia alcalina volatila v. c. cornu cervi, volatile anglicum & spiritus salis ammoniaci, sed calorem resolvendo augent. Æstum vero compescunt & simul resolvunt cremor tartari, ut sal tartari essentiale & acetum, attamen simul coagula ab æstu orta resolvunt.

§. 221.

Ex acidis & alcalinis salibus varia enixa five media præparantur salia, quæ aqua soluta pituitam viscidam penetrant & resolvunt, ut tartarus vitriolatus, tartarus tartarifatus & alia. Nitrum & sal prunellæ five polychrestum altius se insinuant, & æstum quoque concitatum compescunt. Liquor salinus, ex cremore tartari & alcali fixo paratus, si salis ammoniaci pars ei adjicitur, potenter resolvit. Mitius quidam agit, sed tamen subinde penetrat tartarus regeneratus, si acetum cum alcali fixo recte saturatur & inspissatur. Nec opus est, hunc liquorem in terræ foliatæ tartari formam inspissare, & postea solvere, quo nomen liquoris terræ foliatæ tartari mereatur.

§. 222.

Potentiora resolventia sunt tincturæ alcalinæ si alcali fixum forti igne calcinatum, fervidum adhuc in spiritum vini optimum conjicitur, & tincturam tartari acrem efficit. Huic similes videntur tincturæ antimoniales, quæ nostro quidem judicio, a conjunctione alcali cum spiritu vini certiores vires, quam a sulphuris antimonii accessione accipiunt. Et si enim gustu acriores sunt & ferme igneæ, largiore tamen aquoso vehiculo exceptæ, æstuma

æstum non excitant, sed usu eorum viscidum per urinæ vias commode subducitur.

§. 223.

Etiam plantæ amaræ, quarum unguinosæ & terrestribus particulis salia adjuncta sunt, humores spissos resolvunt. Ut vero infusa aquosa, betonica, agrimonæ, scordii, cet. mitius agunt, sic decocta amararum v. c. trifolii fibrini, marrubii, centaurei minoris viscidum efficacius penetrant & resolvunt, sed ob saporem nauseosum in extractis solutis vel pilulis melius ingeruntur. Recens expressi succi amararum lactescentium, taraxaci, sonchi, cichorei, cet. utilissima sunt, addita præsertim beccabunga aliisque plantis aquosis: sed cum hausti sunt, juscule præterea tenui vel sero lactis opus est.

§. 224.

Stimulo quodam resolventem vim augent nasturtinæ & aromaticæ plantæ, quoniam propter singularem mixtionem olei & salis facilius penetrant. Et nasturtinæ quidem v. c. cochlearia, sinapi, nasturtium aquaticum & hortense, nec non aliæ plantæ ex tetrapetalis filiquosis & filiculosis, egregii usus sunt, si recentes tritæ vino vel aceto vini temperantur, vel succi expressi propinantur. Aromaticæ vero plantæ, quæ in radicibus, corticibus, lignis & seminibus vel gummi resinosas partes vel olea essentialia continent, calidiores sunt, sed maxime activæ. Utrum vero ab iis major vis stimuli ad solida accedat, an in mixtionem fluidi spissam quodammodo penetrent, dubium est.

Caute

Caute iis utendum videtur, cum calorem excitent & siccitatem inferant.

§. 225.

Herbas capillares, capillum veneris, rutam murariam, scolopendrium cet. tenuibus particulis resolventibus & roborantibus præditas esse, experientia docuit, etsi nec sapore, nec odore efficaciam hanc prodere videantur. Utimur autem infusis earum aquosis & syrupis, v. c. syrupo capillorum veneris. His similes videntur pulmonaria & hepatica & lichenum quædam species, quibus vim viscera aperiendi tribuunt.

§. 226.

Radices, cortices & ligna resinosa acrium plantarum efficacius resolvunt, & viscidum penetrant. Hac enim vi pollent radices pimpinellæ, angelicæ, imperatoriæ, levistici, cervariæ cet. ligna & cortices guajaci, sassafras cet. Horum usus in decoctis aquosis iisque concentratis egregius est, & pauxillo salis tartari addito, aquæ vis in solvendo juvatur. Concentrata magis vis est, si spiritu vini vel tincturis alcalinis §. 221. solvuntur. Etsi vero tenaces humores magis resolvuntur, ideoque pituitosis agris profunt, propinari tamen simul debent ptisanæ resolventes §. 217, ut aquosum diluens accedat.

§. 227.

Gummi ferulacea sic dicta gummi ammoniacum, galbanum, bdellium, opopanax, sagapenum
cet.

cet. singulari aliqua vi viscidos humores movent , in pilulis enim exhibita vel oxymelle excepta , vel cum vitello ovorum soluta , ac infusis & decoctis simul haustis adjuta , viscidum primarum viarum non solum resolvunt , sed humores etiam per vasa lactea profluunt , ideoque sanguinem & humores attenuant. Præterea etiam odore singulari oleum blandum specificum produnt , cujus vi nervos afficiunt , & spasmos mitigant , qui mobilitatem & facilem transitum humorum per vasa minima sæpe impediunt.

§. 227.

Hæc nervina vis , resolutionem juvans , iis potissimum plantis inesse videtur , quæ , etsi venenatæ sunt dosi exigua , sensim aucta , spasticis nervorum tensionibus medentur , & coagulum lymphaticum in subtilioribus , glandularum præcipue , vasis resolvunt. Huc itaque referri possunt , belladonna , cicuta aliæque plantæ similes , quarum vires tentaminibus medicorum & impostherum magis definiendæ & variæ ægrorum constitutioni accommodandæ sunt.

§. 229.

Plurima ex his resolventibus medicamentis saponacea dici solent , v. c. gummi saponacea , quæ partes aquosas salinas ita junctas habent , ut oleosas simul suscipiant , & ita non solum præcipuis mixtionibus humorum corporis animalis hac ex parte similes sunt , sed etiam spissiores blande penetrent , & resolvant , quamobrem etiam saponem ipsi huc referendi sunt.

§. 230.

§. 230.

Sapones, in usus hos medicatos adhibiti, hispanicus, venetus cet. ex oleo olivarum & soda præparantur, vulgaris ex animalium pinguedine cum alcali cinerum, addita calce viva; ceteri, qui ratione olei & salis ingredientis differunt, similem & interdum maiorem penetrandi vim habent. Quemadmodum vero resolutioni variæ humorum resolventia, temere & promiscue adhibita, nocent, fictum potissimum, cum acrimonia alcalescens & putrida in humoribus est, saponacea aliena videntur.

§. 231.

Ex regno minerali mercurius, antimonium & sulphur solventibus accedunt. Et mercurius quidem, qui in cinnabari per sublimationem sulphuris nimis arcte conjungitur, nullam in æthiope minerali, per triturationem recte quidem præparato aliquam retinere videtur vim resolvendi; ex qua re intelligitur, quales ejus vires sint, si inflammabilibus, pinguibus, gummosis & terreis vario modo jungitur, salibus vero intime combinatus mercurius vehementiores effectus edit. Mercurialia hæc medicamenta, parca & repetita dosi exhibita, humores viscidos potenter resolvunt, illosque ut per alias vias, sic per salivales potissimum evacuant.

§. 232.

Antimonium crudum in regulina parte cum sulphure intime junctum, vel regulus antimonii medicinalis, viribus solventibus moderatis pollet, & intimius usque ad lympham nimis viscidam pene-

penetrant. Sulphur antimonii auratum five kermes minerale fortius solvit, & stimulo non raro vomitum movet, reliqua medicamenta antimonialia, a mitissimo tartaro emetico usque ad vitrum & hepar antimonii, ad vomitoria saepe draastica & caustica medicamenta referuntur. Tincturas antimoniales jam dijudicavimus §. 222.

§. 233.

Sulphur vivum, ex phlogisto & acido intime conjunctum, humoribus corporis nostri non ita excipitur, ut viscida resolvat, quando vero cum variis oleis in balsamis sulphuris conjungitur & solvitur, efficacissima resolvendi vis & interno & externo usu sentitur. In imbecillis internus usus vix admittitur, quod calorem intense auget.

§. 234.

Copiosa resolventia medicamenta, hucusque exposita, non promiscue exhibenda; sed temperamento & constitutioni ægri, naturæ morbi & idiosyncrasia accommodandi sunt. Et si in universum consideramus, pituitosa cacochymia alia postulat remedia, quam atrabilia, quoniam cum priore ut plurimum laxitas solidorum, cum posteriore summa rigiditas conjuncta est. Quamquam igitur illis apta roborantia, his blanda emollientia addi possunt, resolventia tamen ipsa eodem modo seligenda & distinguenda sunt.

§. 235.

Salia nimirum §. 219. seq. non tantum viscida penetrant & resolvunt, sed stimulando etiam humores

mores alliciunt, & solida relaxant, quod vitium intestinis sæpius largiore laxantium salinorum usu inducitur. Amara imprimis extracta plantarum §. 223. lentius agunt, sed robur solidorum quodammodo conservant. Resinosi acris §. 226. eorumque solutionibus aquosis & spirituosus, major incidendi & roboris excitandi vis est, dummodo humores mobiles adhuc sint, nec excitata celeritas motus æstus nimis augeat. Ex gummi saponaceis lentius quidem agunt, sed laxitatem simul corrigunt, myrrha, gummi laccae & mastix.

§. 236.

In ficcioribus vero corporibus, quorum primas & secundas vias viscidum tenax atrabilarium obfidet, salia & per se & amaris aliis medicamentis juncta vim resolvendi habent, præstant tamen gummi saponacea §. 227. imprimis ea, quæ vi quadam emolliente pollent, ut ammoniacum, galbanum & opopanax, in quibus etiam antispasmodica vis cernitur. Mellita saccharata, dulcia, quæ laxis corporibus nocent, his vere utilia sunt.

§. 237.

Resolventia autem hæc medicamenta non solum interne cum successu propinari possunt, si præparatione pharmaceutica bene tractata fuerint, sed externe etiam applicata vim penetrandi & resolvendi exserunt. Cataplasmata, emplastra, epithemata & balnea, vim resolvendi, internis remediis quæsitam, variis in morbis juvant, & unguenta etiam frictione applicata, imprimis mercurialia non
tan-

imprimis mercuralia non tantum in partes, quibus admoventur, sed etiam in universos humores agunt.

§. 238.

In topicorum medicamentorum usu dubitet aliquis, utrum in habitum cutaneum tantum vel relaxando vel roborando penetrent & ita resolutionem juvent, an ulterius in circulum humorum transeant. Hoc autem, quod nonnunquam evidens adeo & certum est tamen etiam in ceteris ob subtilitatem partium, & resorptionis cutaneæ indolem statui potest, imprimis cum tentamina accurate hoc ita esse ostendunt.

§. 239.

Quoniam vero non tantum canalis alimentorum, & aereæ aliæque viæ, viscido mucos, ex glandulis folliculosis secreto, obducuntur, sed etiam sanguis & humores aliquam eamque naturalem visciditatem habent, cavendum est, ne usus resolventium in abusum vertatur. Mucos enim naturali in his vasis nimis abrafo, non solum irritationes acris materiæ molestæ sunt, sed, humoribus etiam tenuibus nimis subductis, spissiores in minimis vasis hærent & obstructionum causæ sunt.

§. 240.

Multo gravius autem resolventium damnum est, si humores gelatinosi & lymphatici, quos solidorum debilitas non satis elaborari & distribui patitur, sub specie glutinosi spontanei *Pathol.* §. 162. ad varia celatoria conversi, excretionem hac summam

inferunt imbecillitatem. Quemadmodum vero hæ excretiones nullis resolventibus augendæ, sed roborantibus potius coercendæ sunt, sic, cum resolutio quædam necessaria est, selectus medicamento, & auxilium a roborantibus non negligi debet, quod omnia resolventia quodammodo relaxant.

S E C T I O I I I.

A C R I M O N I Æ

S I V E

H U M O R U M A C R I U M.

§. 241.

De acrimonia humorum corrigenda quædam §. 139. seqq. in universum proposuimus, ubi de corrigenda cacochymia diximus, quoniam vero de hoc humorum vitio, ut causâ prædisponente tantum egimus, nunc & curatoriam indicationem acrimoniarum accuratius perlustrabimus & cum in tanta earum varietate omnem doctrinam absolvere nequeamus, duabus subsectionionibus & acidam & alcalinam, &, ex hac sæpe ortam, vel cum ea conjunctam, rancidam & biliosam, ut præcipua exempla, pertractabimus.

S U B S E C T I O I.

A C I D I C O R R E C T I O.

§. 242.

Acrimonia acida *Pathol.* §. 42. ex victu vegetabili, præcipue in primis viis, collecta, sed subinde
etiam

etiam in secundas translata *Pathol.* §. 316. *seqq.* atque ex suis signis cognita, imbecilles & quietos tentare solet, imprimis si victu jurulento prohibeantur. Hinc infantes & vita sedentaria detentas fœminas sæpe male habet. Et si vero ætate pro-
vectiores & corpus labore exercentes, acidum subi-
gunt & mutant, tamen si vegetabilibus acescentibus
crebrius vescantur, nimia acidi copia in primis viis
colligitur.

§. 243.

Cum vero acidum non nisi ex primis viis lente
ad secundas deferatur, in illis potissimum corrigend-
um est. Medicamenta itaque involventia vel ab-
sorbentia propinanda, iisque paulo post evacuantia
subjungenda sunt, sic enim acre ex tubo intestino-
rum propellitur. Potu autem aquoso diluente, &
victu animali genesis & collectio novi acidi impedi-
tur. Illud acidum, quod quodammodo jam in se-
cundas vias transiit, partim motu circulatorio cir-
cumductum mutatur, partim per varia colatoria
secedit.

§. 244.

Acidum, in primis viis hærens, immutant ter-
ræ macræ calcariæ indolis, quæ vel nativæ sunt,
ut creta & lac lunæ cet. vel ex partibus animalium
duris, interdum calcinatis parantur, ut lapides can-
crorum, cornu cervi ustum & conchæ omniaque
ostracodermata calcinata. Tamen nec recenter cal-
cinatæ exhibendæ sunt, quoniam rodunt, nec ni-
mis tritæ, quæ non satis absorbent.

§. 245.

Bolares terræ nobiles non tam acidum absorbent, quam una cum aliis acribus involvunt. Bolus armena, terra lemnia & aliæ margæ nobiles, lithomargæ etiam, non nimis induratae, eandem vim habent. Limatura martis etiam inter absorbentia referri potest, cum ab acidis soluta quoque roboret.

§. 246.

Sed terrestria hæc medicamenta copiosius ingerere, ut omnino, ita tum imprimis nocet, cum viscidum & glutinosum cum acido in primis viis hæret. Inde etiam purgantia medicamenta, præcipue rhabarbarina, his jungenda vel separatim exhibenda sunt, quo materia morbose mota & mutata protinus expellatur. Infantibus præcipue rhabarbarina absorbentibus juncta, exhibere conducit.

§. 247.

Celeriori vi agunt salia antacida, alcalina fixa, sal tartari, cineres clavellati, oleum tartari per deliquium, &, quæ terra magis alcalina est, magnesïa nitri. Salia ex cineribus plantarum, suppressio non nihil igne combustarum, præparata, magis inspissatione, quam crySTALLIFICATIONE densata, blandiora sunt non nihil saponacea ob residuas quasdam partes oleosas. Hæc tamen salia intestina suo modo lædunt, & acida nimis commovent, nisi copia aquæ convenienti solvantur & diluantur. Salia alcalina volatilia non tantam vim acidum immutandi habent, quantam fixa.

§. 248.

§. 248.

Acido mutato correcto & evacuato, victus ita regatur, ut occasio acidi gignendi removeatur, ideoque alimentis ex vegetabilibus, quibus vix carere possumus, animalis victus jungatur. Juscula & gelatinæ ex carnibus animalium, quæ vegetabilibus vescuntur, acidum magis obvolvunt, quam mutant, acidæ vero acrimoniæ potissimum expositæ sunt carnes ferarum, quæ multa agitatione exercentur, earum imprimis, quæ infecta deglutiunt, quippe quæ in alcalinam indolem magis vergunt. Ova etiam, varia ratione parata, imprimis vitellum, acidum temperant.

§. 249.

Jam ut aquosus potus omnem acrimoniam diluit, sic aqua pura eademque frigidiuscula, acidum præsertim corrigit: contra calidus potus relaxando acidum fovet, & ptisanæ cum farinaceis & radicibus demulcentibus & subadstringentibus coctæ, vel infusa plantarum resolventium illud ipsum clanculum inferunt. Quod si potui aquoso aliquid addendum sit, quod vires ventriculi sustineat, neque tamen ace scat, cerevisiæ saturatæ, lupulo addito conditæ & bene fermentatæ, & vina dulcia meraca non coctæ, ideoque suboleosa, ut hungaricum & alia calidarum regionum interdum eligere licet.

§. 250.

Vegetabilia omnia ace scunt, imprimis si diutius coquendo acidum nimis evolutum sit. Etiam suc-

ci recens expressi plantarum nasturtinarum & alliacearum, quarum subacres oleosæ partes acrimoniæ acidæ contrariæ videntur, aliquid acidi habent. Amara tamen plantæ non adeo acescunt, & lactescentes resolventem simul succum continent. Olea, ex seminibus vegetabilium expressa, acidam acrimoniam involvunt, sed, cum solidas partes relaxent, saponæ acido temperando magis conveniunt.

§. 251.

Corporibus, acrimonia imbutis, ab initio motus sæpius molestus est, ideoque nec in acrimoniæ acidæ abundantia vehementior motus convenit. Postquam vero acidum remediis hujusmodi quodammodo suppressum atque mutatum est, motu & exercitatione corporis id, quod reliquum est, facilius subigitur. Qui acido victu ex vegetabilibus & lacte tantum vescuntur, eumque, propter vitam laboriosam, in primis & secundis viis recte digerunt & mutant, optima fruuntur sanitate, nec acidi incommoda sentiunt.

SUBSECTIO II.

ALCALINI CORRECTIO.

§. 252.

Quamquam animalis mixtio in universum in alcalinam indolem vergit nunquam tamen propriis signis se prodit, sed rancidum & biliosum *Pathol.* §. 45. in canali alimentorum potissimum obvium & alcalinum putridum. *Pathol.* §. 46. in secundis præ-

præcipue viis genitum, vel contagio susceptum, & si similia videntur, signis tamen suis quodammodo dignoscuntur. *Pathol.* §. 319. *seq.* quæ quidem acrimonia maxime e victu animali rancido, sed & ex nimia humorum circulatione a motu corporis valido & continuato, vel morbi indole aucta generantur, & in corporibus rigidis & ficcis præcipue evolvuntur.

§. 253.

Cholerici igitur & melancholici vehementioribus animi affectibus agitati, ejusmodi acrimoniæ exposti sunt. Quod si igitur in febris, in primis acutis, humorum dyscrasia vehementius moveatur, non solum ex primis viis transgressa, sed & in secundis evoluta, varia & graviora sæpe symptomata efficit, inflammatoriæ non recte curatæ sanguinem & humores eodem modo afficiunt, ut putrida diathesis oriatur, quæ etiam a variis contagiis ob nimiam humorum resolutionem & attenuationem inducitur. In correctione igitur ad primas & secundas vias respiciendum est.

§. 254.

Quod si in primis viis natam acrimoniam putridam, rancidam & biliosam ex signis suis cognoverit medicus, eam sine mora ex ventriculo & duodeno blando vomitorio educat, ut ipecacuanha & oxymelle scillitico, quamquam & tartari emetici & sulphuris antimonii aurati, doses exiguæ & repetitæ sæpe idem præstant. His subjungantur demum purgantia antiphlogistica, tamarindi, manna, cremor tartari, quæ acida indole saburram acrem

& mutant, & subducunt; rhabarbarum, fenna & alia an addenda sint, ex constitutione singulorum ægrorum indicabitur.

§. 255.

Primis viis ita purgatis, etiam acrimonia, ad secundas vias transgressa, temperanda est. Potu aquoso & tenui fermentato leviter acescente, v. c. cerevisia secundaria vel etiam fero lactis acido humores diluantur & corrigantur. Conveniunt etiam ptisanæ ex radicibus resolventibus & demulcentibus, bardanæ; graminis sassaparillæ cet. vel cum hordeo mundo vel avena excorticata coctæ, quibus & alia acida, passim jam memorata, adjici possunt.

§. 256.

Simili ratione & emulsiones seminum v. c. amygdalarum dulcium, cardui mariæ & cucurbitacea varia, oleo suo, acria quælibet involvunt, & cum facile acescant, acrimoniam alcalinam quoque temperant. Pulticulæ tenues ex farinaceis, & decocta panis similiter, involvendo & mutando acri inserviunt. Attendat tamen medicus, ne oleosum acrimoniæ rancidæ generandæ occasionem præbeat, vel nimis glutinosum & spissum digestionis vias oneret & debilitet.

§. 257.

His jungenda est diætâ lactea. Lac enim animalium, quæ herbis vescuntur, acido vegetabili præditum est, & tum per se, tum quoniam pars
ejus

ejus oleosa & caseosa nocere posset, in fero cum acidis parato, vel in lacte ebutyrato, acrimoniam rancidam, biliosam & alcalinam facile corrigit. Aquosa vero lactis pars diluendo & æstum sitimque temperando, incommoda, ab acrimoniis his oriunda, optime mitigat.

§. 258.

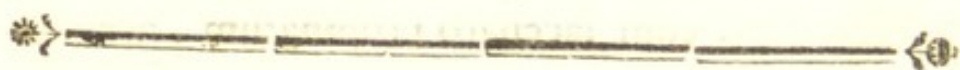
Nec acetum fermentatione secunda paratum, negligendum est, quod vel in aqua dilutum, vel cum melle in oxymelle mixtum, & eodem modo, ut succus citri cum saccharo propinatum, acrimonias, lentum calorem excitantes compescit. Ob hanc causam etiam cerevisiæ tenues, facile acedentes, & vina subacida ut rhenanum cet. in potu concedi possunt, dummodo moderatus usus sit. Cavendum tamen, ne acido nimio primas vias repleamus, & lædamus, sed paulatim illud ingeramus, ut subinde ad secundas vias transferatur, & humores, in putredinem proclives, corrigantur.

§. 259.

Acidum tartari in cremore & crySTALLIS potui, variisque remediis pharmaceuticis addi potest. Ex salibus mediis nitrum potissimum commemorari meretur, quippe quod æstum, ab acrimonia rancido biliosa & putrida oriundum, lenteque crescentem temperat. Modica dosis acidorum omnium mineralium, vitriolici, nitrosi salisque communis, spiritus sulphuris per campanam cet: medicamentis analepticis adjici potest. Mitissima ex his sunt tincturæ florum papaveris rheados, bellidis cet. quæ cum phlegmate vitrioli parantur.

§. 260.

Omnia vero hæc auxilia tum potissimum profunt, cum æger in aura frigidiuscula versatur, ne motus sanguinis & humorum jam concitati externo calore magis exacerbentur; hinc & quies maxime necessaria est, ne acrimonia mota solidas partes nimium destruat. Animi quoque affectus vehementiores, qui has acrimonias commovent, coercendi sunt, quod ut in universum, sic potissimum de acrimonia biliosa valet.

CAPUT III.

CORRECTIO MOTUS FLUIDORUM

PER SOLIDA.

§. 261.

Cum motus fluidorum per solida, circulatione & suctione, fiat, eo vel aucto vel imminuto, non solum ad fluidorum, sed etiam ad solidorum vitia respiciendum est. Quæ etsi ex doctrinis, hucusque expositis, patere videntur, simul tamen functionum corporis potissimum universalium ratio habenda est ut eorum læsiones in motu aucto & imminuto recte dijudicentur, & remediis idoneis corrigantur. Obstructiones tamen, inde nonnunquam oriundæ, sectioni tertiæ reservabuntur.

SECTIO I.

DE MOTU AUCTO.

§. 262.

Motus sanguinis & humorum progressivus vi cordis & arteriarum efficitur, quæ actio fluidorum & copia & crassi solidorumque viribus resistentibus ita dirigitur, ut cordis seu motoris principis vis vel crescat, vel imminuatur. In systematibus vero venosis & gelatinoso lymphaticis, suctio facilior hunc motum juvat, languidior vero magis impedit. Sub vario enim hoc motu, intestinus a particulis mixti oriundus, & aggregatas fluidorum partes ceu globulos formans, simili ratione imminuitur & intenditur.

§. 263.

Igitur si motum sanguinis & humorum intensiorem compescere volumus, vel copiam eorum imminuimus, vel nimiam & sæpe spasticam solidorum resistentiam & constrictionem infringimus; in universum vero humores ita resolvimus & diluimus, ut motus intestinus liberior suctionis vim in systematibus venosis & gelatinoso lymphaticis juvet. Cujus quidem rei consideratio *Pathol.* §. 72 & 204. therapiam febrium accurate definit.

§. 264.

In motu febrili aucto dijudicando præter humorum dyscrasiam, dispositio etiam solidarum partium attendenda est, quippe quæ vario modo incitata,

tatæ , circulum sanguinis & humorum , elaborationem, inde pendentem , vel blande, vel cum aliquo vel nimio impetu intendunt. Sic omnino vis solidorum, motu progressivo, motum fluidorum intestinum excitat & dirigit. Interdum vero solidorum vi imminuta & prorsus fracta , intestinus motus nimis resolutorius & destructorius efficitur , quæ motus aucti ratio celeritate quidem , sed debilitate etiam pulsus declaratur.

§. 265.

Si igitur ex causis externis excretiones serosæ , imprimis perspiratio impediuntur , urgente sæpius calore externo , celerior fit humorum progressus , pulsu forti & pleno , gradus impetus declarante. In hominibus ergo , cacochymia non valde imbutis , circulatio sanguinis aucta humores resolvit , & se & excretionibus serosis recte succedentibus , copia humorum , cordi resistentium , tollitur , & æqualis motus restituitur.

§. 266.

Si sanguis magis densatus fuerit , quam ut celerior humorum progressus ad colatoria expectari queat , motus potius humorum celerior interdum quidem remittat , sed denuo intendatur , medicamentis salinis mediis , præcipue nitrosis , acidis, vel nonnunquam amaricantibus ac diluentibus , densitas & dyscrasia ita subinde resolvitur & corrigitur , ut interdum aliquot , interdum plurium dierum decursu secessus particularum per colatoria sequatur , & nimium humorum motum tandem refrenet.

§. 267.

Irregulares & sæpe nimis intensi fiunt motus , si tanta dyscrasia humorum fuerit , ut particulae , male mixtae , in intimis humoribus hæreant , quæ sensim in circulum humorum reductæ resolvendæ & mutandæ sunt , quo vel lyfi lente dissipentur , vel crisi ad colatoria idonea deriventur. Tum ergo varia ratione , non solum solventibus & diluentibus sed roborantibus etiam , stimulantibus & analepticis medicamentis , materia morbosa dissolvenda & promovenda est , ne propter nimiam malignitatem , vim nervorum prorsus infringentem , febres ad putridam indolem inclinare incipiant.

§. 268.

Idem valet de febribus exanthematicis , quæ ratione motus nimis aucti cum descriptis §. 265. seqq. mutationibus accurate conveniunt. Sunt enim varia exanthemata transitoria , quasi erysipelacea , alia benigna , alia maligna , pro diversa dispositione humorum. Et specifica etiam exanthemata , ut purpura , variolæ & morbilli non semper ejusdem indolis sunt , sed ex materia morbosa & dyscrasia , jam dudum corpori inhærente , suam acquirunt corruptionem plus minus malignam.

§. 269.

Sed viscida quoque & pituitosa sanguinis humorumque indoles , donec solidorum robur viget , post resistantiam , cum horrore conjunctam , circulum sanguinis vehementer intendit , quo , resolutio viscido , venæ sugentes , in quibus cruor ferre
stagna-

stagnabat humores promptius ad cor reducant. Nova tamen collectio viscidini nimiam resistentiam & inde celeritatem sanguinis per intervalla inducit. Si viscidum, tenui humore per motum auctum inducto, non resolvitur, sed stagnat, venæ suctionem & progressum ad auriculam anteriorem, & inde ad pulmones efficere nequeunt, ut æger, durante horrore, moriatur, nec motus auctus succedat, quod in febre algida imprimis sæpe experimur.

§. 270.

Quemadmodum autem materia morbi acris & viscida, febrim excitans & augens, non solum in secundis viis hæret sed, vel ex primis eo derivata est, vel, durante diutius febre, eo ducitur, ita medicus de evacuandis his primis viis semper sollicitus sit, nec prophylactica solum, sed curatoria etiam indicatione monitus, vomitoria & purgantia idonea exhibeat, vel clysmata interponat, ut morbi fomes, motum nimis auctum excitans, evacuetur. Hæc vero medicamenta constitutioni ægri & materiæ morbosæ accommodanda sunt.

§. 271.

In vario hoc progressu motuum, in febre auctorum, vel copia sanguinis movendi, vel spasmus in vasis minimis impetum humorum ultra modum intendit. Ad sanguinis ergo copiam imminuendam, statim vena secanda est, antequam pulsus fortis in duritiem inclinet. Sanguis enim nimis densatus resolveri nequit, nisi aliqua ejus pars detrahatur. Copiam autem sanguinis, vel una vel repetita venæ-
sectione

fectione evacuandam, vires ægri, morbi augmentum & pulsus durior definit.

§. 272.

Et si vero hac in re ad tempora morbi respiciendum est, ita ut in plethoricis veris sanguineis prophylactice, & si hoc febrim non satis moderetur, curatorie vena bis terve statim ab initio secetur, tamen aliis quoque morbi temporibus, ubi materia, a febre mota, nimis turget, & resolvi nequit, simul etiam pulsus tardus, ad duritiem tamen inclinans, percipitur, vena incidenda est. Caveat autem medicus, ne plenitudinem pulsus, quæ crisin instantem declarat, indicium motus nimis aucti esse credat, & intempestiva venæsectione morbi progressum turbet vel perniciem adferat.

§. 273.

Multis medicis communis error est, auctum nimis motum venæsectione compesci, & dyscrasiam humorum residuam, quæ febris causa est, lente dissipari posse, cum potius dyscrasia, nisi febrili motu correctâ fuerit, morborum chronicorum causam contineat. Quemadmodum enim auctior motus digestionem & elaborationem humorum in sanis juvat, sic, febribus abortis, neque tamen ultra modum auctis, correctio cacochymix motu auctiore melius efficitur. Venæsectionis itaque effectus sint, febrim moderari nec penitus suppressere, sed vim resolvendi relinquere.

§. 274.

In chronicis morbis acrimonia, spissis humoribus nimis involuta, febrim non excitat, sed cum ea in progressu febrium acutarum, motu aucto, ex humoribus evolvitur, nervos stimulat, spasmos inducit, & vim cordis ultra modum concitat. Tum vero si castoreata, nitrosa aliaque antispasmodica non sufficiunt, opio ipso vel medicamentis compositis, quibus illud additum est, spasmus solvitur. Caveat vero medicus, ne hoc sopiente remedio in abundantia humorum, nondum imminuta, utatur. Minime vero ad febrim, per usum opii intensam, quæ transitoria est, sed potius ad languorem, qui paulo post sequitur, attendendum est. Etsi enim motus auctus supprimitur, simul tamen coctionis & criseos progressus impenditur, ideoque morbis chronicis occasio datur.

§. 275.

De febribus, quæ, humorum motu intestino aucto & vi solidorum fracta atque debilitata, oriuntur, putridis scilicet & lentis, quædam monenda restant. Est quidem ratione causæ & progressus symptomatum insignis earum differentia, possunt tamen præcipuæ curationis methodi, si iis locus est, brevissimis indicari.

§. 276.

In putridis æstus cum languore, sudores visceri, excretiones difficiles, & maculæ cutaneæ, depressæ, subrubræ, resolutionem sanguinis & humorum imminuentem declarant, quæ quidem symptoma-

ptomata, nisi corrigantur, continuo increſcunt, & propter nervorum nimiam debilitatem, magnum virium defectum, tremores, ſpalmos vagos, atque deliria adjuncta habent. Tentandum itaque ab initio eſt, an diluentibus cum acidis & nitroſis putredo quodammodo temperari, camphoratis, ſuccinatis & externe applicatis veſicatoriis, vis nervoſa incitari, corticis Peruviani uſu correctio putridi effici & ſimul robur ſolidorum reſtitui poſſit.

§. 277.

Quod ſi enim, his auxiliis adhibitis, aliqua ſpes ſanitatis recuperandæ appareat, vigor ſolidorum reſtituitur, circulatio & elaboratio ſanguinis & humorum juvatur, ut blandæ excretiones morbum diſſipent, &, motu progreſſivo aucto, inteſtinus tamen temperetur. Sed tum, cum putredo cohiberi nequit, ardor, ceu ſenſus graviffimi caloris in univerſa corporis ſuperficie omnem omnino craſin humorum turbatam corruptamque, putridaſque ſanguis, in cellulas conjeſtus, corruptionem gangrenofam & ſphaceloſam indicat, quam etiam maculæ petechiales ſubcinereæ produnt. Sanguis ergo putridus, quem venæ nunc varicoſæ ſugere nequeunt, ſtagnando omnem circulum humorum ſuſflaminat.

§. 278.

Lentius quidem, ſed a ſimili ferme ſolidorum minimorum debilitate, motusque inteſtini ſanguinis augmento, febres lentæ oriuntur. Pus enim, interdum vero etiam ſerum acre, in circulum humorum receptum, non recte ſubiguntur, & per colatoria

Ludw. Therop.

H

expel-

expelluntur , sed univerſa humorum maſſa , quam inficiunt, reſoluta, ſudores profuſos & alias excretionediabeticas excitant, quibus omnis lymphadiſſipatur. Niſi itaque ab initio morbi tenui nutrimento ex lacte , & juſculis animalium imprimis exſanguium , acrimonia temperari , ſimulque aliqua ſolidorum nutritio reſtitui , & blande roborantibus juvari poteſt , robur ſolidorum elatiſticum prorſus deſtruitur , & macies cum calore inteſtino ægros ſenſim conficit.

S E C T I O I I.

I N M O T U I M M I N U T O.

§. 279.

MOtu fluidorum per ſolida aucto , humorum dyſcrasiam corrigi , & acres particulas expelli , ex tractatione nunc abſoluta patet ; quod ſi igitur hi motus langueant , medicus vel febriles paroxyſmos intendat , vel irregulares ita dirigat , ut , ſanguinis & humorum circulo incitato , coctio & criſis recte ſuccedat. Efficitur hoc , mobilitate fluidorum reſtituta & robore elatiſtico & vitali in ſolidis excitato.

§. 280.

Cum vero immobilitas , humorum vel a cauſſa pituitoſa vel inflammatoria potiffimum pendeat , *Phatol.* §. 204. auxilia his potiffimum accommodanda ſunt. Si viſcidum in primis & ſecundis viis auctum lentorem humorum & frigus efficit , ſolidorum actio reſtitui nequit , niſi reſolventibus , præcipue ſalinis & amaris , medicamentis , diluentibus addi-

additis , fluida mobilia reddantur. Interea vero vomitoria & purgantia medicamenta , eaque nonnunquam fortiora , copiam viscerum ex primis viis expellunt , eorumque stimulo solida simul ita incitantur , ut motus auctiores febrim suppressam restituant.

§. 281.

In nimia humorum & atrabilaria sæpe tenacitate efficaciora selingantur & prioribus jungantur resolventia, imprimis gummi saponacea , quæ etiam in quibusdam agris medicamentorum mercurialium admissionem admittunt , majorem tamen semper vim habent , si ptisana resolventes & incidentes simul hauriuntur. His interdum interponantur roborantia , & , humorum aliqua mobilitate restituta , viscerum & acres particulae resolutæ ad colatoria deferantur. Excretionibus tamen per varias vias succedentibus , solis roborantibus & analeptis vis vitalis & elastica restituatur , ut motus liberior , e bono elaborationis successu , vires sanitatis , juvet & augeat.

. 282.

In inflammatoria densitate venæsectio copiam sanguinis imminuit , & circulum humorum expeditiorem reddit , ita ut diluentibus , acidis & nitrosis medicamentis resolutio porro fiat , ne diathesis inflammatoria oriatur. Hoc autem cum ab initio fieri debeat , quando sanguis nondum in vasis hæret , sed lentius movetur , multo magis attendi meretur , si lymphæ , sanguini admixta , coagulantur. Si autem excretiones , libere succedentes resolutionem inflammationis factam esse , declarant ,

tunc roborantibus vis solidorum porro excitanda est. Obstructiones partiales, ad sequentem sectionem pertinent.

§. 283.

Etsi vero roborantia & analeptica motus humorum imminutos egregie excitant, tamen nisi de aliqua mobilitate fluidorum, & libero transitu ad colatoria constet, adhibenda non sunt, ea potius medicamenta eligere expedit, quæ universæ ægri constitutioni & materiæ morbosæ conveniunt. Causæ enim frigida calidiora aromatica, vinosis & spirituosis menstruis soluta, & alcalina volatilia, calida autem non nisi acida, nitrosa, blande refrigerantia, opponi possunt. Champhora, ut præstantissimum aromaticum medicamentum, & solidorum vires instaurat & fluida resolvit, ideoque languidum motum accelerat.

§. 284.

His omnibus nervorum vigor, ad motus universales necessarius, instauratur, interdum vero horum vis irritantibus externis rubefacientibus & vesicatoriis sustinenda est, quæ non solum, stimulo in externis partibus concitato, motus universi systematis juvant, & serum acre derivant, sed suo modo ad humores ipsos penetrant, eorumque resolutionem efficiunt, quod exemplo cantharidum satis constat.

SECTIO III. DE OBSTRUCTIONE.

§. 285.

Sanguinis & humorum æquali distributione per vasa, viscera & organa sanitas cognoscitur, & conservatur, si vero cavitates canalium augmentur *Pathol.* §. 60. vel imminuantur, *Pathol.* §. 61. humor trajiciendus stagnat & spissior redditur, ideoque vel in minoribus canalibus hæret, vel ad vicinas cellulas transit. Oriuntur inde variæ obstructions inflammatoriæ, *Pathol.* §. 75. scirrhusæ, *Pathol.* §. 78. œdematosæ, *Pathol.* §. 80. quæ quidem cum ex signis suis cognitæ sunt, *Pathol.* §. 132. seq. apte invicem dispositis, medendi rationibus, supra jam declaratis, corrigi possunt.

§. 286.

Cum autem pro varietate humorum stagnantium & partium, in quibus hærent, insignis sit obstructionum varietas, quæ, nisi singulas sigillatim examinemus, recte definiri nequit, nos quidem ratione causæ & viscidam & inflammatoriam obstructionem in universum considerabimus, cum medicus, non neglecta quidem fabrica & habitu solidarum partium, ad hanc tamen distinctionem præcipue respicere debeat.

§. 287.]

In quocunque vero loco, vase, cavitate & viscere obstruens humor hæreat, accurate tamen

attendendum est, utrum causa externa comprimens, an vasis fabrica laesa, an humor trajiciendus obstructioni occasionem præbeat. Si enim v. c. pars vicina comprimens causa fuerit, illa prius removeatur, calvæ pars, cerebrum comprimens, ut causa soporis vel convulsionis, levanda & removenda est, quo liberius humores commeari possint.

§. 288.

Obstructiones pituitosæ cum tenacitate humorum conjunctæ sunt, ex qua lenta eorum circulatio & infarctus, in variis vasis & contextu celluloso, his connexo, consequitur; cum enim solidorum laxitas vehementes stricture non inducat, vera humorum stasis raro vel nunquam efficitur. Resolventia igitur medicamenta cum diluentibus viscidam humorum tenacitatem in universum resolvunt & transitum per quælibet vasa juvant, quare humores resolventes ad loca obstructa impellendi, & viscidum jam resolutum blande evacuandum est, quo stagnans in parte humor mobilior fiat, & circulatio & resorptio restituatur.

§. 289.

Analeptica cuncta stimulo blando solida incitant, eorum motus augent, & fluida, celerius propulsa, etiam ad loca obstructa ducunt. Roborantia vim vasorum magis intendunt, exigunt tamen majorem mobilitatem fluidorum. Eodem tempore locus, in quo humores hærent, vel languidius moventur, medicamentis externis resolventibus & discutientibus ita foveatur, ut humores, in corpore circumducti, ad partem obstructam magis dirigantur,

tur, & materiam resolventem ad partialem discussionem derivent. Juvant hunc effectum blanda partis frictio & exercitatio.

§. 290.

Humores, nonnihil resoluti, lenioribus tantum medicamentis evacuandi sunt: drastica enim tenues & ad obstructionem ulterius resolvendam necessarios nimium subducunt, quamvis enim obstructio universa visceris & partis cujusdam resoluta sit, in minimis tamen vasorum convolutionibus sæpe clandestinus infarctus remanet, non, nisi continuata curatione, removendus. Hinc non solum in evacuationis, sed & in usu analepticorum & roborantium, in motu partium & in febre nonnihil incitanda, prudens medicus caute versetur, quo, omnibus his recte applicatis, quidquid obstructum est, discutiatur.

§. 291.

Optime hoc declaratur exemplo pulmonum, pituitoso infarctu laborantium, & asthma excitantium, quod blanda resolutione & tussi humida tollitur. Quando, autem, quod interdum optimo cum successu fit, evacuatio sudorifera & alvina eo fine excitatur, ne omnis pituitæ vis ad pulmones derivetur, nimia sæpe evacuatione tenues humores subducuntur, & partiales obstructiones relinquuntur, quæ nodos in molli hoc viscere relinquunt. Circulo itaque sanguinis per varias causas in pulmonibus incitato, inflammationes leviores motæ, scirrhis generandis occasionem præbent.

§. 292.

Si sanguis ad partem vulneratam, contusam, irritatam vel alio modo læsam fortius impellitur, & in ejus vasis ita cogitur, ut a venis non expedite suscipi possit, tumor oritur inflammatorius, cum quo morus universi sanguinis intenditur, calor & febris concitatur, cruor densior fit, & lymphatica pars ad coagula proclivis redditur. Tum ergo protinus larga venasectione symptomata mitigare proderit.

§. 293.

Quoniam autem jam tum bona crasis sanguinis vitiata est, particulæ male mixtæ, universali humorum circulo liberiori reddito, secretionibusque serosis, quæ huc usque impeditæ fuerant, nunc restitutis, per varia colatoria secedunt, ne novo impetu ad partem læsam inflammatio recrudescat. Juvant has excretiones antiphlogistica purgantia, & blanda perspiratio per infusa calida aquosa scordii & similium herbarum sustinetur, resolventia etiam salina, cremor tartari, nitrum cet. diuresin liberiores reddunt.

§. 294.

Si motus inflammatorii non protinus compescantur, sed ulterius urgeant, repetita quidem sanguinis missione opus est, ita tamen moderata, ne febrem protinus supprimat, sed resolutorios motus relinquat. Et cum sæpe non solum copia sanguinis turgentis, sed spasmodica fibrarum constricção, imprimis in loco affecto, nimia sit, antispasmodicis
&

& opiatīs recte propinatis, hæc refrenanda est, quo factō etiam moderatus sudor dyscrasiam humorum, ex inflammatione natam, dissipat. Hæc tamen non, nisi paulo liberius commeante sanguine, exhibenda esse statuimus.

§. 295.

Postquam vero motus circulatorii mitigati tranquilliores esse cœperunt, resolutioni humorum ulterius insistendum est. Hæc per diluentia, saponacea & acidula medicamenta efficitur, quibus humores, nimio attritu acriores redditi, ad æqualem mixtionem reducuntur; ut autem novi humores accedant, nutrimenta facile digerenda, ex farinaceis potissimum cum jusculis animalium coctis, vel mollibus fructibus horæis, corpus iterum reficiant, & ipse motus humorum frictione & moderato corporis exercitio nonnihil excitandus est, donec omnis obstructionis generandæ motus cesset.

§. 296.

Interea dum universali humorum ad inflammationem generandam dispositioni medemur, tumor inflammatorius ipse non negligendus est. Si condensatio cruoris ideoque etiam obstructio, non adeo insignis & in laxo corpore est, reprimentia subfrigida & roborantia ex aceto etiam lythargyrifato, & epithematibus ex herbis subamaris, aromaticis & leniter adstringentibus cum fructu discutiant: si vero gravior est infarctus, cataplasmata & emplastra, ex emollientibus §. 159. seq. parata, nec nimis humida, sed temperati caloris applicentur, cum enim rigida potissimum corpora inflam-

matione officiantur, fibris & vasis quodammodo relaxatis humoribus impactis liberior transitus conceditur.

§. 297.

Quemadmodum vero humores, nimis jam hærentes, roborantibus non cogendi, nec immobiles reddendi sunt, sic etiam emollientibus & relaxantibus non insistendum est, ubi aliqua spes discussionis apparet. Hinc vel illis vel his amara discutientia jungere convenit, §. 191. postea his solis insistere vel, si res exigunt, ad emollientia transire, tandem, circulo humorum liberiori reddito, iterum roborantibus §. 179. uti, quo partes, spasmis solutis, relaxatæ, justo robore recepto, recrudescentem inflammationem arceant.

§. 298.

Quod si resolutio nec internis, nec externis remediis teneri potest, pro universa humorum indole vel abscessus vel gangræna vel sphacelus succedunt, vel in glandulosis partibus scirrhus remanet. Hæc, si in internis corporis partibus & visceribus eveniunt, tristis & vix compescenda destructio sequitur, in externis vero aliqua salutis spes remanet, si ea, quæ §. 199. *seqq.* declaravimus, observantur, quæ tamen in therapia speciali clinica, & chirurgica suis locis uberius pertractabuntur.

CAPUT IV.

EVACUATIO PRIMARUM VIARUM;

§. 299.

Declaratis indicationibus curatoriiis, quæ solida & fluida tum in se, tum in mutua actione & transitu per vasa, mutant & corrigunt; tenendum omnino est, tantam sæpe esse humorum, eorumque plus minus corruptorum, copiam, quæ corrigi nequeat, nisi aliqua pars subducatur. Non sufficiunt ea, quæ passim de hac re inferuimus, sigillatim igitur de variis humorum evacuationibus & nominatim de primis viis purgandis agemus.

§. 300.

In canali igitur alimentorum, a faucibus ad anum usque, non solum ex indole humorum viscidorum, rancidorum cet., sed etiam ex loco, ubi abundant & hærent, cognoscitur, utrum redundantia per os ejicere, an ad intestina crassa derivare & per anum expellere debeamus. De vomitu itaque & purgatione sigillatim agendum erit, ita ut, indicationum ratione exposita, remedia dijudicemus, & de modo, eorum exhibendorum dicamus; monitis tandem additis, non solum contraindicantia, sed etiam ea, quæ has evacuationes vel juvant vel compescunt, declaremus.

S E C T I O I.

V O M I T O R I A.

§. 301.

Non solum alimentorum & potulentorum nimia farrago, quæ ventriculo distento digeri, ut debebat, nequit, vomitu rejicitur, sed etiam humores visceri, acidi, rancidi & biliosi, in ventriculo non solum collecti, sed in confiniis œsophago & faucibus, nec non duodeno hærentes, hac via eliminandi sunt. Quemadmodum verò nausea, ab his rebus oriunda, ventriculum commovet, sic multo magis stimulus variorum medicamentorum, ita, ut ob nexum insignem paris vagi, cum toto systemate nervoso, & motus inversus a pyloro ad cardiam & œsophagum fiat, & pectus cum abdomine totoque corpore concutiat.

§. 302.

Materiam morbosam, in ventriculo & confiniis latentem, removendam esse, sensus repletionis & ponderis in ventriculo, ructus interdum insipidi, magis tamen nidorosi & acidi, fætor oris, amarus & nauseosus sapor, ex nausea oriundi conatus vomendi & vomitus spontanei cum rejectione visceri, rancidi & acidi materiæ, tussis vehemens spasmodica, similes excretiones urgens, declarat. Venena quoque irritantia & nauseosa, nec non aliæ acrimoniæ, ex corpore in ventriculum conversæ vel in eo natæ, tum potissimum, cum impetuosius ad intestinorum canalem transeunt, vomitu excitato vel adjuto, revocandæ & per os ejiciendæ sunt.

§. 403.

§. 303.

Quoniam vero vomitus & viscera pectoris atque abdominis & totum systema nervosum vehementius concutit, non tantum materia in visceribus abdominalibus, sed aliis etiam in locis sedens, eum indicant & systematis nervosi excitationem postulant. Sic abdominalium viscerum infarctus, a materia viscida & atrabilaria ortus, dummodo eorum fabrica valida, nec corrupta sit, concussione per vomitum facta, nonnunquam movetur & resolvitur. Et saburra viscida, pulmones infestans, vomitu agitatur, vomica, in illis collecta, rumpitur & pus evacuatur. Serosa colluvies, ad cerebrum tendens, in apoplexia serosa vomitu derivatur; nonnulli etiam obstructionem retinæ in amaurosi interdum resolvere hoc modo intendunt. In omnibus tamen his valentioribus vomendi concussionibus attendendum est ne nimio impetu nobilissima viscera, suo modo jam læsa, prorsus destruantur.

§. 304.

Si corpus, vomitu commovendum, plethoricum est, venæsectio præmittatur, ne sanguis vehementi impetu ad pectus & cerebrum protrudatur, & hæmorrhagiæ occasio detur. Et materia viscida & acris, vomitu e ventriculo rejicienda, diluentibus ac solventibus, salinis præcipue, ita disponenda est, ut facilius rejiciatur. Cavebitur tamen, ne materiam morbosam, prima hac via evacuandam solventibus nimis cito ad canalem intestinorum, & ad secundas forte vias devolvamus.

§. 305.

§. 305.

Materia vero morboſa e ventriculo removenda; vel copioſius ingurgitata plenitudine urget, vel viſcida & tenax interiori ſuperficie ſi adhæret, vel acris irritans & naſeoſa eſt. Iſta ventriculum nimium diſtendens, ſolis ſæpe frictionibus verſus mediam partem emovetur; illa pondere & preſſione moleſta, acria ſtimulantia ſumme naſeoſa exigunt remedia; hæc ex corruptione acris, rodens & naſeoſa facta, aut venena ingeſta non niſi diluentibus, lubricantibus & leniter naſeoſis medicamentis rejectione per vomitum juvantur.

§. 306.

Stimulantium vomitoriorum magna eſt copia, a plerisque tamen, quæ veneni indolem habent, ut ricini & cataputiæ ſemina, vel plurima medicamenta ex euphorbii ſpeciebus, quod ſæpe inflammante ſtimulo nocent, abſtinendum eſt. Ex vegetabili regno optimum & tutiſſimum vomitorium exhibet radix ipecacuanhæ, cujus pulvis varia doſi, quam bonitas medicamenti definit, jejuno ventriculo ſine multo vehiculo ingeritur. Afari & gratiolæ infuſa & decocta interdum etiam vomitum movent, & alvum vehementer ducunt.

§. 307.

Infantibus quidem doſis minor ipecacuanhæ exhiberi poteſt, ſed utiliora videntur medicamenta ſcillitica, ſaltim oxymel ſcilliticum, etiam tenellis, viſcidi ex ventriculo & faucibus removendi cauſſa, accommodatum eſt, & aceto ſcillitico acui poteſt.

Pul-

Pulveres scillæ , adultis exhibiti , ut reliqua vomitoria , saburram viscidam ventriculi resolvunt , & rejiciunt , potissimum autem viscidam & porraceam intestini duodeni bilem movent. Extractum scillæ , rite præparatum & aqua cinamomi vel alia solutum , viscidum resolvit & interdum vomitum movet , si ad quinquaginta guttas & ultra propinetur.

§. 308.

Ex regno minerali antimonium , non quidem ob naturalem mixtionem , sed regulinas partes , quæ vel minus sulphuris habent , vel præparando incitatæ sunt , vomitum ciet. De hepate , vitro & butyro antimonii , de mercurio vitæ & aliis drasticis præparatis hoc loco nihil dicamus , etsi interdum curationibus adhibentur , varieque mitigari & corrigi possunt ; commemoremus tantum sulphur antimonii auratum & tartarum emeticum.

§. 309.

Ac tartarus quidem emeticus regulinam quamdam partem acido tartari jungit ; sulphur vero auratum , quod & kermes minerale dicitur , aliquam reguli partem , sulphuri adhaerentem , non intime junctam , exhibet. Utriusque medicamenti vires ex præparatione æstimandæ , & in propinando eo a grano uno , ad bina & deinceps progrediendum. Cum autem in pulveribus cum terreis tritæ , vel in pilulis & bolis exhibeantur , aquoso potu superaddito , effectus eorum excitandi & moderandi sunt.

§. 310.

§. 310.

Quemadmodum autem in plenitudine nimia præter preffiones abdominis §. 305. penna anserina vel digitus, faucibus applicata, vomitum movent, sic cum acria & venenata, ventriculo ingesta, conatus vomendi & spasmos excitant, lac, oleum, juscula pingua, dulcia varia & aqua tepida, copiosius deglutita, vomitum maturant: stimulo enim acri involuto, multa irritatio spasmum & inflammationem movet, sed plenitudo potius & nausea expulsiōem efficit.

§. 311.

Quamquam vero vomitoria medicamenta, saburram ex ventriculo & duodeno evacuantia, multorum morborum initia impediunt vel prorsus tollunt, ob vehementes tamen motus inde oriundos non semper tuto exhibentur. Qui strumis laborant vel tonsillas induratas habent, vomitoria vix ferunt, in hæmoptoicis etiam & qui ante hac vomitu cruento tentati sunt, vix locum habent, cum etiam post venæsectionem, eruptiones sanguineæ ex vomitu oriantur. Nec herniosi agitationem abdominis a vomitu tuto ferent, nisi hernia aptissime reposita & fascia munita sit. Gravidis & puerperis quoque vomitorium nocet.

§. 312.

Et si vero sæpius a vomitu spontaneo aut conatu vomendi ad indicationem vomitorii exhibendi ducimur, non semper tamen hæc ratio valet. Læsiones capitis graviores, inflammatio ventriculi, calcu-

calculus viarum urinarum, colica hæmorrhoidalis & spasmodica aliaque vitæ incommoda, quæ vomitum sæpe movent, vomitoria nulla postulant, cum hic symptoma morbi sit magis coercendum, quam excitandum. Si cum summa nervorum imbecillitate vertigo & nausea vomitum excitant, is quoque analepticus & antispasmodicus coercendus est. Imbecillitas sola infantum hominumque tenerioris corporis utriusque sexus vomitorium non omnino vetat, si hoc remedium morbosæ causæ removendæ unum fuerit, sed lenius eligendum est, idque aliquoties repetendum.

§. 313.

Vomitum plenitudine ventriculi juvare, & assumptis quamquam parcius alimentis, vomitorium medicamentum ingerere velle, minus conveniens est, dum enim moles ingestorum simul movenda est, viscida & acris materia, plicis ventriculi inhærens, non satis eliminatur. Quando vero vomitorium, jejuno ventriculo cum pauculo vehiculo sumtum, saburram movet, & conatus vomendi molesti sunt, aqua tepida insulsa, vel dulci cum saccharo & melle, vel oleo aut butyro hauriatur, quo viæ lubricentur, spasmi sopiantur & vomitus ita facilis reddatur. Largior aquæ copia, vomitorio vix deglutito, hausta, vomendi utilitatem minuit, aut enim justo citius expellitur vomitorium, aut ad intestina propellitur & purgantem effectum tantum edit.

§. 314.

Si vomitus nimius est, diluentia oleosa & lubricantia crebrius hauriantur, his enim acria obvolvuntur.

vuntur, spasmus mitigatur vomitusque demum cessat. Quod si spastica ventriculi contractio coerceri nequit, aut roborantia vinosa, analeptica, aut tandem opiata medicamenta propinentur. Cave tamen, ne his utaris, quando materia morbofa eliminanda restat. Ventriculi robur, vomitoriis debilitatum, cardiaca aromatica & blanda carminativa v. c. infusum chamomillæ aquosum, nec non roborantia leniora restituunt. Spirituosa fibras magis exsiccant, quam roborant. Aromatica etiam & opiata, externe in scutis stomachicis applicata & ex theriaca præparata, conveniunt.

S E C T I O I I.

P U R G A N T I A.

§. 315.

Evacuatione per superiores partes nunc offensa, aliam, quæ per inferiores fit, nunc consideremus. Purgantia medicamenta dicuntur, quæ ore sumta in ventriculo & intestinis hærentem saburram movent & ad anum propellunt, ideoque universum canalem alimentorum evacuant. Clysmata sunt injectiones in anum, quæ canalem intestini crassi ex parte penetrant, eumque purgant. Suppositoria, orificium intestini recti stimulantia, scybala, ibi hærentia, movent.

« Nonnulla medicamenta, umbilico aliisque partibus illi-
» nita alvum movent, cum quæ, minus usitata & incerti effectus
» sint, omittimus. »

§. 316.

§. 316.

Etſi autem evacuantibus his medicamentis reliquæ alimentorum corruptæ ſæpius, quam digeſtæ, & acrimoniæ, in canali alimentorum potiffimum inde natæ, eliminantur, tamen & ſerum ſallivale, pancreaticum & inteſtinale, bilis abundans, vel viſcida & acris reddita, mucus inteſtinorum, nimium collectus, ſimul moventur & expelluntur. Præterea etiam humores viſcidi ſeroſi, vel tenaces atrabilarii, quæ interdum ad canalem inteſtinorum derivantur, ſanguis hæmorrhoidalis ſtagnans & corruptus, pus, ex abſceſſibus in tubo inteſtinali vel vicinis locis erumpens, ichorofa colluvies, interdum carcinomatica, vermes aliaque morboſa corpora, ſtimulo admoto, cientur & expelluntur.

§. 317.

Ex his omnibus, cum cauſis ſuis comparatis, ſigna, quæ evacuationem alvinam indicant, facile intelliguntur. Ponderis ſenſus & moleſta tenſio abdominis, a morboſa materia excitata, borborygmi a ruſtibus & flatibus, ſuſum deorſumque urgentibus, hypochondriorum præcipue tenſio, alvus ficca parcior, moleſte ſecedentia excrementa, aut nimis lubrica: bilioſo ſtimulo & acri ſero excitata, materiam evacuandam aſſeſſe, produnt.

§. 318.

Non tantum diarrhœæ, in morbis epidemicis acutis ſponte obortæ, evacuationem adjuvare ſuadent, ſed abundantia quælibet humorum, ad loca externa corporis, præcipue vero ad caput & pec-

tus propulsa, derivationem superflui ad universam hanc corporis cloacam indicat. v. c. in morbis ferofis capitis, in asthma pituitoso, in suppuratione nimia temperanda, in hydrope aliisque feri collectionibus, quam revulsoriam atque derivatoriam evacuationem, ipsius naturæ conatibus sæpe motam, ars caute imitatur.

§. 319.

Quamquam autem indicatio alvinæ evacuationis ex indicatis signis certa est, modus tamen eam efficiendi non semper patet, nisi & contraindiantia bene expendantur, & selectus optimorum remedium fiat. Hæc duo autem ita conjuncta sunt, ut unum ad alterum referatur. Optimum tamen erit, primo, quibus remediis utendum sit, disquirere, antequam contraindiantia per coindicantia limitentur, & conclusio, quid & quibus remediis evacuari debeat, definiatur. Nos quidem aliquas purgantium classes institvimus, & in singulis recensendis monita, quæ usum definiant, subjungimus, ex quibus contraindiantia apparent.

§. 320.

Tanta est medicamentorum purgantium copia, agendique differentia, ut, cum classes quasdam, compendiarie doctrinæ causâ, instituere animus sit, ex pluribus pauca, & ut bona & sincera simplicia sint, non nisi usitatissima, seligi potuerint. Consideremus igitur. 1. digestiva scilicet 2. lubricantia, plus minus stimulantia. 3. stimulantia specifica, 4. acria drastica; & cujuslibet classis vires universas, singulorumque medicamentorum dotes singulas
inter-

interdum indicemus, quo indicationis ratio specialius declaretur.

§. 321.

Salia ideo digestiva dicuntur, quoniam mucum tenacem & excrementa alvina duriora resolvunt, & ad evacuandum molliunt, unde ea inter resolventia §. 219. seqq. commemoravimus, atque monuimus, eadem pro diversa indole variis acrimoniis opponi posse & debere. Purgantia vero tunc dicuntur salia, cum eorum dosis major propinatur. Etsi vero in dispositis corporibus una alteraque drachma alvum satis movet, in aliis tamen dosis ad unciam unam vel alteram augenda est.

§. 322.

Ex salibus acidis cremor tartari, ex alcalinis magnesita nitri, & sal plantarum TACHENII indicari merentur, reliqua enim salia alcalina, sal tartari & oleum tartari per deliquium, ob acrimoniam insignem, ea dosi propinari nequeunt, quæ alvum certo moveat. Salia media, ad laxandam alvum maxime accommodata, imprimis hæc sunt: aqua Seydschützenfis & Sedlitzensis & sal amarum inde eductum; sal anglicum catharticum & salia thermarum Carolinarum, & acidularum Egranarum, sal mirabile GLAUBERI, sal polychrestum SEIGNETTE tartarus vitriolatus & tartarificatus nec non tartarus regeneratus, & liquor terræ foliatæ tartari.

§. 323.

Adstrictæ alvo salia media utique conveniunt; cum mucum intestinale nimis tenacem optime resolvant; etsi enim stimulo serum intestinale valde alliciunt & subducunt, tamen præterea ad solvendum aqua addita indigent. In acrimonia rancida cremor tartari, in acida alcalina seligenda sunt. Quamquam vero salia sub initium siccitati alvinæ medentur, nimio tamen usu eam non solum, sed totius corporis siccitatem inducunt.

§. 324.

Salia vero cuncta diuturno usu solidas intestinorum fibras valde relaxant, primasque vias debilitant, quod etiam in diuturno usu extractorum amarorum observavimus. Hoc incommodum ab aquis medicatis, thermis & acidulis non metuendum videtur, cum sal alcali minerale, vel sali mirabili GLAUBERI simillimum, quod iis inest, roborans vitriolum martis, vel terram aliquam subtilem conjunctam habet. Sed in his summa est varietas. Egranæ v. c. acidulæ primas vias magis stimulant, quam Pyrmontanæ, quæ diuresin magis movent.

§. 325.

Inter lubricantia medicamenta plantæ, quæ emolliunt v. c. malvaceæ & spinacia, jure aliquo referuntur, & a veteribus jam commendatæ sunt. In universum enim vernali tempore, usus turionum & foliorum radicalium ventres, per hiemem siccatos, rursus emollit & lubricat. Non solum
enim

enim succus vegetabilis, a tenerioribus foliis exceptus & præparatus, ob balsamicam aliquam vim, in iis evolutam, has vires habet, sed lenior etiam stimulus salinus accedit.

§. 326.

Olea quoque plantarum pressa, lac & butyrum, nec non pinguedines animalium primas vias lubricant, in his tamen propinandis ad acrimoniam primarum viarum simul attendendum est. Quemadmodum enim emulsiones ex amygdalis, & aliis feminibus oleosis rancidæ & biliosæ acrimoniam conveniunt, sic oleum amygdalarum dulcium & olivarum, dummodo recens sit, siccitati alvinæ lubricando medetur. Lac vaccinum, caprillum & asininum tepidum, nec non juscula carniū juniorum animalium similes vires habent, licet, cum stimulo careant, vera purgantia non sint.

§. 327.

Sero, ex lacte parato, stimulus aliquis inest; lac ebutyratum ideo, vel serum lactis cum succo citri & cremore tartari paratum, in biliosis imprimis morbis haustum, acrimoniam rancidam corrigit, & alvum interdum valde movet. Serum lactis dulce, vel inspissatum & dilutum, vel cum terreis, acidum absorbentibus, iterum dulce redditum, tenuis & nutriens liquor est, qui acrimoniam involvendi & fibras debiles nutriendi vim habet.

§. 328.

Et saccharum, mel & reliqua dulcia, inter lubricantia & leniter stimulantia referri merentur.

Aqua mellis five mulsa, copiosius ingesta, ficcitati intestinorum medetur & alvi segnitiam corrigit, nauseosum tamen est, & rarius tanta copia sumi potest, ut alvum vere moveat. Decoctum passularum & majorum & minorum, & ipsæ uvæ passæ ficus & dactyli dulcedine & blando stimulo, alvum interdum ducunt. His nonnulli fructus horæi dulces ex nostris addi possunt ut pruna & poma borstorfiana.

§. 329.

In leguminibus tamarindorum & cassiæ contenta pulpa, non solum acido, quod priori præsertim inest, sed lubricante & nonnihil nauseoso succo alvi excretionem juvat. His remediis bilis potissimum acrimonia corrigitur, ideoque in febribus acutis, cum ficcitate alvina junctis, multo usu sunt. Dosis sit uncia semis & ultra subinde propinata. Laduntur tamen his medicamentis illi, quorum primæ viæ acrimonia acida abundant.

§. 330.

Ex arboribus incisis vel ob ubertatem succi rimas agentibus, vernali tempore humor emanat, ut ex betulis nostris, qui emolliens & lubricans est. Manna vero, ex ornis stillans, calore solis magis inspissatus, hinc a foliis & truncis collectum, est concretum spissum & dulce, quod emolliendo, lubricando & leniter stimulando, iis, qui ficcitate alvi laborant, optimo cum successu exhibetur, & ut mite satis, ita infantibus conveniens medicamentum est, si in aqua calida sive lactis vel juscule solvitur.

§. 331.

§. 331.

Etsi vero terebinthina potius resolvit , quam adstricta lubricat , ejus tamen mentio hic faciendæ est. Nam cypria , quam antehac vera terebinthus fundebat , nunc autem in Venetis larix , in Germania pinus exsudat , recens & vitello ovorum subacta , viscido resoluto alvum sæpe lubricat , & ob hanc causam clysmatibus nonnunquam additur. Gummi ammoniacum & galbanum , lacrymæ plantarum umbelliferarum , in calidis regionibus collectæ , simili interdum modo agunt.

§. 332.

Ex stimulantibus specificis aloen potissimum & rhabarbarum attendimus. Aloes imprimis aqua solutæ & depuratæ pars gummosa prodest , resinosa nimis exsiccat, Purioris aloes drachma una vel altera , cum salibus mediis trita , aqua soluta & subinde sumta pertinaces alvi obstructions solvit. Etsi vero in pilulis cum gummi saponaceis & in elixiriis variis , alvum etiam movet , diuturno tamen usu & parvis dosibus propinata , hæmorrhoidalis fluxus occasio fieri solet. Cum etiam calorem excitet & sanguinem commoveat , pituitosis magis , quam ficiioribus ægris expedit , sed illos etiam intestino recto exsiccando , morbosus magis , quam expedite fluentibus hæmorrhoidibus afficit.

§. 333.

Rhabarbarum selectum leni stimulo alvum movet , bilis acrimoniam corrigit & subducit , laxa intestina simul roborat & stomachica vi pollet. In

pulvere optime propinatur, imprimis si salia, acrimoniæ morbosæ opposita, addantur. In infusis æquosis & solutionibus similibus, lubricantibus etiam additis, temperari potest. Diarrhœis & dysenteriiis præcipue utilis est, etsi vero hæmorrhoides non, ut aloë, allicit, hæmorrhoidariis tamen & ficcioribus obest.

§. 334.

Majorem vim, quam hætenus descripta medicamenta, habent infusa florum persicorum & acaciæ, sive pruneoli nostratis, quæ cum aqua aliisque menstruis vernali tempore parantur, vel in syrups conservantur. Folia sennæ magis stimulant, ideoque infusis ex salinis lubricantibus & rhabbaro paratis, varia dosi adduntur lenius digesta vel cocta. In pulvere minus commode exhibentur. Etsi vero vi indolis resinosa ventrem sæpe valde movent, ad vera tamen drastica referri nequeunt.

§. 335.

Medicamenta, quæ resinosa & acri stimulo intestina vellicant, & magnam humorum copiam subducunt, drastica purgantia appellantur. Pulvis radicis jallappæ ob conjunctas particulas gummosas mitius agit; resina, inde educta, alvum valde movet, eodem ferme modo, ut resina, scammoni, quam quidem sulphuris halitu in diagrydio mitiorem reddere putant. Hæ resina vel cum terris & salibus teri, vel spiritu vini soluta, addito syrupo, propinari possunt, cum vitello tamen ovorum & amygdalis trita & aqua excepta, majoris sunt utilitatis. His annumerari possunt agaricus trochiscatus,

scatus, & trochisci alhandal five pulpa colocynthidis, quæ forti stimulo in dosi ægris accommodata, aquam & pituitam vehementer subducunt, & robustos etiam valde movent.

§. 336.

Reliqua medicamenta, ex euphorbii genere petita, succus esulæ, semen cataputiæ, vel etiam gummi guttæ, inflammationem stimulo sæpe movent, & a prudenti medico caute seligenda sunt. Si forte ad pituitam & aquas hydropicorum subducendas consueta drastica §. 335. non sufficiunt, elaterium five cucumeris asinini extractum, vel succus iridis nostratis recens expressus, tentari aliquandiu possunt. Scillæ pulvis & extractum §. 307. & gratiolæ herbæ infusum, §. 306. quibus vomitum moveri diximus, alvum etiam vehementer purgant.

§. 337.

Ex minerali regno pauca sunt purgantia, præter ea, quæ in vomitoriis §. 308. nominavimus, si tamen mercurialia respiciamus, fortiora minus tuta sunt, & mercurium dulcem, quem pilulis purgantibus, ex aloe paratis, sæpe addunt, exigua vi purgandi pollere constat. Aurum fulminans nonnulli certissimum obstructionis pertinacioris remedium prædicarunt, sed ob præparationem & mitigationem variam, dubia semper ejus vis est.

§. 128.

Omnia hæc medicamenta purgantia singulis ægris, præcipue autem materiæ evacuandæ accom-

commodanda sunt. Ex aliis copia viscidæ & acris, nec recte digestæ materiæ, ex aliis mucus & pituita, ex aliis bilis corrupta, ex aliis aquæ subducendæ sunt; quam ob rem veteres jam purgantia in panchymagoga, phlegmagoga, cholagoga, hydragoga diviserunt, quæ tamen differentia non tam ex indole medicamenti, quam constitutione ægri dijudicanda est. Purgantia per epicrasin dicuntur, quæ partito exhibentur & ob admixta amara, solventia, carminativa & roborantia non solum dyscrasiam humorum corrigunt, sed & partem quandam per alvum subducunt.

§. 339.

Quemadmodum vero saburram copiosam primarum viarum, si modo mobilis est, unico sæpe & valido purgante amoliri licet, sic aliorum tenaciorum materiam solventibus salinis §. 219. *seqq.* amaris §. 223, & gummi saponaceis §. 227. commovere convenit. Ex dispositione ægri vero cognoscimus, utrum hæc præmittere, an purgantibus ipsis admiscere possimus. Ne vero continuata evacutio humorum, robur viscerum, præcipue intestinorum, nimium debilitet, analeptica, antispasmodica & carminativa, ex aromaticis & roborantibus medicamentis selecta, vel cum purgantibus vel post ea adhibeantur.

§. 340.

Evacuatio alvina juvatur potu copioso aquæ, feri lactis & jusculi carniū, quibus præcipue vis drafticorum nimia temperatur. His ipsis etiam, imprimis si acrimoniæ collectæ opponantur, nimius fluxus ventris cohibetur, v. c. si acrimoniæ rancidæ

cida potus acidulus opponitur. Si vero canalis alimentorum spafmo afficitur , quo materia evacuada mox promovetur , mox cohibetur , vel opiata medicamenta purgantibus jungantur , vel post purgantia propinentur.

§. 341.

Ex iis , quæ hætenus propofuimus , clyfmatum ufurpandorum ratio quoque intelligitur. Hæc etfi interdum ob indolem antifpafmodicam , carminativam , roborantem & nutrientem injiciantur , fæpiſſime tamen craſſa inteſtina evacuant , aut enim humectando ficcitatem corrigunt , aut acres particulas abſtergunt , aut duriora & tenacia fcybala emolliunt & educunt. Poſſe vero hæc evacuatio , neceſſitate urgente , etiam in ſumma ægrorum debilitate tentari , cum clyſmata non admodum purgantium , humores valide commoveant , ſed contenta in craſſis blande educant , ut adeo , obice remoto , motus periftalticus in tenuibus acceleretur.

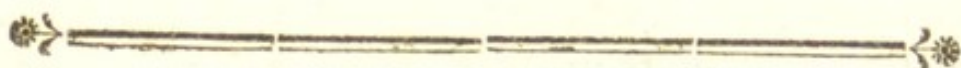
§. 342.

Clyſmata hæc ex aqua tepida , urina ſanorum & juniorum animalium , lacte , ſero lactis , juſculis & oleis preſſis præparantur ; interdum vero varios ad uſus herbæ emollientes §. 159. reſolventes §. 223. aut carminativæ aromaticæ in aqua aut juſculo coquuntur , ſtimulus ſaccharo , melle vel fale , & viſ lubricans oleis preſſis & coctis additur. Interdum ob vehementiorem ſtimulum acriora etiam purgantia , vel herba nicotiana ſimul decoquuntur ; vel clyſmata ex fumo herbæ nicotianæ ope follis idonei , impelluntur.

§. 343.

§. 343.

Suppositoria indicantur, cum intestinum rectum excrementorum duriorum mole repletum est, quantam sua vi expellere nequit, sed stimulo ad nihil eget. Hinc globuli moschati vel alia ex saccharo parata medicamenta, sapo, mel & terebinthina cum purgantibus stimulantibus in pastam paulo solidiorem & ferme conicam redacta, in anum immittuntur. Cum vapores ex emmollientibus herbis, ad anum admissi, lubricando hanc excretionem juvent, melius saepe olei & lactis pauxillum in anum, injicitur, suppositoria enim crebrius applicata stimulo orificium callosum reddunt.

CAPUT V.

EVACUATIO SANGUINIS.

§. 344.

Sanguinis abundantia vel in universo corpore collecti, vel ad quasdam partes impetu singulari delati, evacuationem quamdam postulat. In prophylactica quidem plethoræ curatione ostendimus §. 131. *seqq.* victum parcum non jurulentum, sed ex vegetabilibus paratum, imprimis subacidum, potum tenuem, exercitationem, corporis viribus accommodatam, plethoræ præcipue obfistere. Ibi-
dem tamen venæsectionis prophylacticæ mentionem fecimus, cujus & similibus sanguinis evacuationum rationem nunc in universum considerabimus.

§. 345.

§. 345.

Venæ sunt canales, sanguinem & humores re-
forptos ad cor redeuntēs, placide transmittentes,
hinc ex iis optime evacuari sanguis potest. De
venæsectione itaque, tanquam primario sanguinis
mittendi modo, in prima sectione, de scarificatione
vero & reliquis in altera dicturi sumus. Ita enim
speramus, non tantum indicationem recte definiri,
sed contraindicantia quoque examinari posse.

S E C T I O I.

P H L E B O T O M I A.

§. 346.

Phlebotomia five venæsectio est incisio venæ,
sub cute collocatæ, sanguinis commode evacuandi
caussa. Venæ vero, ex quibus sanguis educitur,
sunt jugulares, medianæ variæ in flexu cubiti,
cephalica pollicis & salvatella, saphænæ ramifica-
tiones, præcipue ad malleolos & in dorso pedis
excurrentes, in quarum selectu ad constitutionem
ægri morbique indolem respiciendum est.

* Singulares quædam venæ, raninæ, v. c. frontalis, dor-
salis, penis et aliæ rarius inciduntur.

§. 347.

Et si sola abundantia sanguinis venæ sectionem
indicare videtur, tamen, cum non semper molesta
copia, sit aliisque remediis temperari possit, alia
vero indicantia venæsectionis simul perpendenda
sunt, hoc optime fieri posse arbitror, si constitu-
tionem

tionem sanguinis & humorum , postea vasorum vim fluidis resistentem , tandem motum sanguinis per vasa sigillatim perpendamus & indicationum & contraindicantium rationem ad hanc normam examinemus.

§. 348.

In densitate sanguinis plethoricis veris propria venæsectio promptum auxilium est. §. 126. & liberiorem circulationem efficit ; in copia sanguinis & humorum , qua obesi laborant , § 127. eadem effectum optatum habet , sed lentior ; in raritate tamen sanguinis , quæ in plethoricis e debilitate cognoscitur , §. 128. non nisi tum , cum aliæ causæ simul urgent , admittenda est. Cum vero in his plethoræ differentiis dispositiones tantum morbosas inveniamus , ad vasorum sanguiferorum systema & motum sanguinis simul respiciendum est.

§. 349.

Si enim medicus ex pulsu forti & duro sanguinem cordi nimium resistere cognoscit , de necessitate venæsectionis certior fit. Etsi vero hæc resistentia non semper a copia & densitate sanguinis , sed a spasmō minimarum arteriarum crebrius excitatur , hic tamen impulsu imminuto & ipse remittit. Venæsectio vero differri nequit , si dolor , rubor , pulsatio & alia interna & externa inflammationis signa , *Pathol.* §. 333. simul appareant.

§. 350.

Motus humorum auctior five febris *Pathol.*
 §. 72. venæsectionem non semper indicat. Motus enim humorum circulatorii, non ultra modum intensi, coctionem & crisin egregie juvant, nec venæsectione intempestiva turbandi sunt, sic vero nimium intendantur ad æstum usque & siccitatem, nec crisis instet, venæsectione coercentur. Æstu enim nimio concitato, mixtio sanguinis ad diathesin phlogisticam vel alias mutationes transit. Crisi vero instare, ex aliis signis dijudicamus. *Pathol.*
 §. 427. *seqq.*

§. 351.

Non tantum in inflammationibus sanguis ad partes affectas cum vehementiori impetu propellitur, sed in hæmorrhagiis quoque, sanguinem per nares, uterum, hæmorrhoides cet. copiosius evacuantibus, impetus ille ad partem læsam major est, qui venæsectione, in parte aliqua remotiore administrata, temperatur. Hoc affectis partibus nobilioribus, quæ sanguinis affluxu gravius læduntur, v. c. pulmonibus & ventriculo, magis necessarium est. Summa tamen imbecillitas, imprimis cum pulsu debili conjuncta, venæsectionis contraindicans est.

§. 532.

Interdum & tardiores humorum motus venæsectionem postulant, imprimis si qua pulsus durities percipiatur, inde enim motus circulatorii vel liberioribus fiunt vel certe augentur, & coctio five elabo-

ratio humorum juvatur. Cum ergo, rebus sic se habentibus, motus retardati per acrimoniam sponte evolutam accelerantur, tunc humorum massa resoluta, solida destruit & vires infringit, quo facto debilis & celer pulsus venæsectionem non exigunt.

§. 353.

Hæc sunt præcipua indicantia sanguinis venæsectione evacuandi. Chirurgia transfusoria a nonnullis tentata, ubi nimirum sanguis junioris & sani animalis e vena aperta tubulo excipitur, & eodem instrumento in venam apertam ægroti hominis transfunditur; item chirurgia infusoria, quæ medicamenta in venas ægri injicere suadet, incisiones venæ quoque postulant. Sed hæc medendi methodi nostris temporibus evanuerunt.

§. 354.

Venæsectionem vel indicationi satisfecisse vel repetendam esse, effectus demonstrant; cum enim copiam sanguinis minuat, vasa majora ultra modum non distenta, minora non amplius compriment, ut suctio in venis promptius fiat. Hinc in universum cessat resistentia, a mole sanguinis & spasmo minimorum vasorum cordi infesta, & circulo humorum liberiore, obstructa resolvuntur & secretio expeditior fit. Hinc anxietas, dolor, siccitas & impetus sanguinis ad loca peculiariora tolluntur, ac calor in sanguine auctus, & quæ nonnunquam inde oritur diathesis phlogistica, dissipatur. Hi effectus, qui haud raro venæsectionem solam sequuntur, aliis tamen remediis juvandi sunt.

§. 355.

Effectus venæsectionis revulsorii & derivatorii, de quibus inter medicos sæpe disceptatur, non ab ipsa venæsectione, sed a circulo sanguinis jam expeditiore oriuntur, ideo tamen electio venæ singularis non negligenda est. In universum quidem evacuatio certæ quantitatis sanguinis, quocumque ex loco circulationem, in parte qualibet impeditam, reddit expeditiorem, tamen observatum est, in quibusdam venis hoc promptius fieri. Jugularis vena quibusdam capitis morbis melius inciditur, quam alia, & in pectoris inflammationibus incisionem venæ lateris affecti plus levaminis attulisse, quam remotæ, experientia docuit. Selectus venarum in extremitatibus difficilius definitur, minores autem aliæ venæ ex morbis particularibus dijudicantur.

§. 356

Si indicationes generales recte dijudicatæ sunt, contraindicationes facilius inveniuntur. Ex his primum est defectus sanguinis boni, & debilitas inde nata. Hinc patet, cur in multis morbis chronicis & imprimis in obstructionibus viscerum pituitosis, maxime vero scirrhosis, quas interdum variæ hæmorrhagiæ comitantur, venæsectio locum non habeat. Infantibus & pueris non ea est copia sanguinis, quæ venæsectionem postulet; nisi enim spastici morbi subitam congestionem sanguinis ad caput aut pectus efficiant, laxitas horum solidorum, huic ætati conveniens, vix ita resistit cordi, ut damnum metuendum sit. Senes, quibus defectus fluidi & tarditas circulationis propria est, raro egent venæsectione.

§. 357.

Æger vero, cui vena secanda est, vel lectulo incumbat, vel ita sedeat, ut abdomen & extremitates corporis liberæ, nec compressæ, nec nimis distentæ sint. In parte ea, ubi vena secanda est, frictione, fomentis & balneis tepidis, sensim incaléscentibus, regressus sanguinis acceleretur. Liganda etiam & comprimenda est vena super locum incisionis, quod in brachio super flexum cubiti, in pede ad regionem poplitæam optime efficitur.

§. 358.

Vena vero lanceola, vel si cutis durior est, instrumento, e latere instructo, *Schnepper*, melius aperitur. Interdum cutis quodammodo comprimenda, non vero adducenda est, quo vena in contextu celluloso laxiore fluctuans figatur. In obesis vena, quæ in pinguedine delitescit, tensione partis & tactu detegenda est; in macilentis vero caute incidatur, ne arteria proxima aut nervus aut tendo lædatur. Vulnus infigatur ad directionem venæ non obliquum, magnum item, ut ea, quæ debet, sanguinis copia facile effluat, tussiendo enim, vel partem, ex qua sanguis fluit, fricando, per exiguum vulnus sanguinem exprimere non convenit. Pars autem, in qua vena secta est, quiescat, ne locus venæ apertus motu cutis tegatur.

SECTIO II.

SCARIFATIO CUT.

§. 359.

IN gravioribus capitis morbis v. c. apoplexia sanguinea, vel vehementissima oculorum inflammatione, arteria temporalis interdum discinditur, non inciditur, quo sanguinis impetus, ad nobiliores has partes directus, refrenetur, cum vero exiguus arteriæ carotidis ramus sit, sectio venæ jugularis in his morbis forte majora commoda præstat.

§. 360.

Scarifatio in habitu cutaneo fit, postquam nempe cucurbitulæ, flamma calefactæ, admotæ sunt, cutis elevatur & vasa turgent, tum instrumento, quod multis vulnusculis cutim discindit, applicato, sanguis effluit & cucurbitula denuo admota colligitur. Applicantur vero cucurbitulæ occipiti, cervici, dorsi & extremitatum corporis variis locis. Incisiones plurimæ in partibus, gangræna affectis, etiam scarificationis nomine veniunt, palpebrarum scarifatio ita fit, ut tunica conjunctiva fasciculo glumarum secalinarum stringatur.

§. 361.

Scarifatio cutanea, quam hic potissimum consideramus, præcipue in morbis cutaneis fit, cum circulus sanguinis & humorum in cute liberior reddendus est, ut acres particulæ, ibi hærentes, dissi-

pentur , quam ipsam ob causam in scabie aliisque pustulis cutaneis promptius curandis hoc auxilio utimur. Etsi vero interdum scarificatione magna sanguinis copia educitur , veluti cum cucurbitulæ , occipiti ad finem futuræ lambdoideæ in cephalæis pertinacioribus applicantur , & multi præterea , qui venæsectionem reformidant , scarificatione ut remedio palliativo utuntur , tantus tamen numquam ejus est effectus , quantus venæsectionis.

§. 362.

Si sanguis nimium in venis stagnat , easque distendit & varicosas reddit : nec evacuationes , hucusque descriptæ , locum inveniunt , hirudines seu sanguisugæ iis admoventur. Hi vermes variis quidem corporis locis , ex quibus sanguis educendus est , v. c. gingivis adhærent , præcipue tamen hæmorrhoidibus turgentibus cæcis applicantur , ex quibus sæpe insignem sanguinis copiam educunt , imprimis si postea fomentationes ad anum admittantur.

§. 363.

Inter omnes hæmorrhagias , quæ in corpore oriuntur , & interdum ut salutares , naturæ motibus certis & ordine justo continuantur , interdum vero , morbosis causis accedentibus , perturbantur , nullæ tam consuetæ sunt artisque auxiliis adjuvandæ , quam menstruus & hæmorrhoidalis fluxus. Quamquam vero difficiles hæ doctrinæ , in institutionibus therapie specialis tradendæ , nunc describi nequeunt , in universum tamen nonnulla & hoc loco proponere lubet.

§. 364.

§. 364.

Catameniorum fluxus in feminis vi naturæ excitandus, artis auxiliis nec ante tempus accelerandus, nec diutius protrahendus est nisi ex ejus effectu symptomata molesta oboriantur. Præcipua indicantia sunt plethora evidens sanguinea, lassitudo & respiratio anhelosa, dolor ad lumbos & crura, hæmorrhagiæ sponte obortæ, & hanc evacuationem impediennes, imprimis si hæc incommoda alio tempore increscunt, alio nonnihil cessant. Fluxus lochiorum, qui post puerperium accedit, simili modo consideratur, nec arte urgetur, nisi ejus defectus dolores capitis, anxietates præcordiorum aliaque symptomata inferat & augeat.

§. 365.

Facta autem indicatione generali, de utroque fluxu per muliebria proliciendo & juvando, specialem indicationem sine causæ impediennis cognitione, nec formare nec apta remedia eligere possumus. Curatio igitur non solum ex hac, sed ex aliis therapie generalis doctrinis repetenda est, cum nimia sanguinis copia vel paucitas, cacochymie varie, robur auctum vel spasmus, laxitas vel debilitas partium solidarum, de quibus jam egimus, eruptionem sanguinis per loca hæc consueta impediunt, vel imminuant. Summa vero attentione opus est, quoniam plures & sæpe contrarie causæ removendæ sunt.

§. 366.

Quod si sanguinis & humorum circulus, varia curatione expeditior factus est, sanguis vel sponte

& definito tempore emanat , vel medicamentis specificis , quæ emmenagoga dicuntur , eo derivatur. Locum hic inveniunt vegetabilia amara , roborantia plus minus aromatica, specifico quodam odore prædita. v. c. matricaria , marrubium album , pulegium , mentha , melissa , levisticum , rosmarinus , sabina , aliaque plura simplicia medicamenta , quæ in infusis vinosis & aquosis interne, nec non externe in balneis , pediluviiis & fomentis adhibentur.

§. 367.

Gummi ferulacea , quæ vel odore alliaceo in assa fætida , vel ab hoc parum recedente in galbano myrrha , cet. antispasmodicam vim produnt , & partim ad emolliendum , partim ad roborandum eligi possunt , fluxum menstruum vere juvant. His addimus aloen, crocum, succinum, castoreum, martem & alia medicamenta, quæ , etsi ex specificis viribus ut plurimum æstimantur , indicationi causali tamen semper accommodanda sunt.

§. 368.

Dispositio ad fluxum hæmorrhoidalem, veros naturæ motus turbatos , præcipue impeditam circulationem sanguinis per viscera abdominalia ostendit , ideoque nunquam excitari debet : quoniam tamen hoc fluxu variis de causis moto , multa incommoda morbosa levantur , & , si qui ei adsueta sint , eo deficiente , perversa symptomata oriuntur , interdum attentionem medici dirigentis postulant. Si itaque circulus sanguinis per systema venæ portæ , vel indole sanguinis , imprimis atrabilarii , vel spasmis turbatur , & præsertim lentior fit ; si mor-
bi

bī cum phantasia læsa inde oriuntur ; si sanguis , his præsentibus , per alia & minus consueta loca manat , de remediis , causæ accommodatis , cogitet medicus.

§. 369.

Hæmorrhoides naturæ motu excitatæ & accurata diata tractatæ , salubriores & constantiores sunt iis , quæ auxiliis artis proliciuntur. Indicationes itaque de hæmorrhoidibus excitandis, augendis & supprimendis , non nisi ex causis dijudicandæ sunt ideoque multa cum indicatione emmenagoga communia habent , §. 364. licet partes, ex quibus sanguis fluit , diversissimæ fabricæ sint. Venæsectiones tempestivæ , gummi saponacea , aloë & alia medicamenta, §. 365. suo loco & tempore applicata , omnem curam absolvunt.

C A P U T V.

E V A C U A T I O S E R I.

§. 370.

NImia feri copia, vel sanguini admixta , *Pathol.* §. 38. vel in vasis serosis lente mota & stagnans , naturæ ipsius motibus & viribus per varia organa colatoria corporis expellitur , quamobrem medicus , hos motus dirigens, vel regimine diætetico has excretiones moderatur , vel idonea medicamenta addit , quibus feri excretio juvatur. Non solum vero pars aquosa sanguinis, sed cum ea particulæ noxiæ acres & viscidæ cum levamine ægri

promoveantur. Interdum autem profusæ hæ excretiones optimas etiam humorum partes subducunt, & agros debilitant. Hæc in progressu morborum accuratius dijudicanda sunt; nos vero indicationem feri evacuatoriam hic tantum in universum consideramus.

§. 371.

Vomitu, sed magis purgatione magnam interdum feri copiam subduci, §. 301. 316. 338. patuit; nos vero in sequentibus sectionibus evacuationem feri perspirabilis cutanei per sudorifera; urinæ in renibus per diuretica; salivæ per sialagoga; muci & feri ex naribus per errhina, & feri aeris derivationem ad habitum cutaneum per vesicatoria aliaque medicamenta juvandam & moderandam, considerabimus: his enim præcipue doctrinæ, quæ hanc medendi rationem illustrant, comprehensæ sunt.

S E C T I O I.

S U D O R I F E R A.

§. 372.

E sano corpore permultum feri per poros cutaneos excernitur, ad quod humor, cutim inungens, ad radices pilorum secretus, accedit. Evacuatio feri, quæ mollitiem & moderatam cutis humiditatem conservat, perspirationi naturali simillima vel parum tantum aucta est, diaphoresis dicitur; quæ vero ita intenditur, ut serum in fluidum densum
ceū

æu guttulas coactum, cutim nimis madidam reddat, sudor appellatur, ex qua re cognoscitur, diaphoreticam & sudoriferam feri evacuationem gradu differre.

§. 373.

Diaphoresis juvatur, ejusque major gradus, sudor, excitatur, si habitus cutaneus ita disponatur, ut per minima cutis orificia, serum copiosius eoductum facile transeat, & sic medicamentis quoque, sanguinis & humorum massam solventibus & commoventibus, serosa pars extricetur & ad cutim derivetur. Prius a regimine externo pendet, aer enim calidus, nonnihil humidus & gravis, variatione corpori admotus, vapores præterea & balnea, quæ munditiem cutis conservant, relaxando & interdum roborando hanc excretionem augent; posterius motu circulatorio humorum non nihil aucto efficitur.

§. 374.

Cutaneam vero se & excretionem intendendam esse, naturæ motus spontanei interdum suadent. In catarrhalibus affectionibus a perspiratione suppressa crebrius oriundis, sudor denuo motus tensiones & dolores partium aliaque incommoda levat. Magis vero apparet, hanc excretionem juvandam esse, si post coctionem cruditati in morbis acutis recte succedentem, critici motus oriuntur, & cum his largior sudor, cum levamine ægri & symptomatum decremento, per omnem corporis superficiem emanet. Ingratus non raro odor pessimam morbi materiam sudore expelli demonstrat.

§. 375.

§. 375.

Quando particula venenata, limites canalium alimentorum transgressa vel extrinsecus corpori applicata, vomitoriis & purgantibus non removeri possunt, per sudoris viam, quantum fieri potest, expellenda sunt. Etsi enim vehementi hac evacuatione fluida dissipantur & humores acres redduntur, tamen, si modo acre venenatum nervis inhærens sudore dissipetur, æger servatur, aliis modis refocillari potest. Non solum vero in peste aliisque morbis contagiosis derivata ad habitum cutis materia morbi, sudando, promovenda est, sed in scabie, lue venerea, aliisque morbis blanda sudoris excitatio materiam morbi arcet, ne ad internas & sæpe nobiliores corporis partes convertatur.

§. 376.

Notum quidem est, nonnullos homines natura ad sudores proclives esse iisque levari, ut in hac ipsa profusa excretionem, integra tamen sanitate fruuntur. In his tamen arte juvandis medicus summatim attendat, ne res tandem in perniciem cedat. Obesi & pituitosi, qui succis abundant, diutius ferunt sudores, quam macilenti, quemadmodum vero his maciem & tabem, sic illis cacoehymias adferunt. Profusi certe sudores, etsi interdum morbos levant & arcet, continuata tamen excretionem, dyscrasias humorum inducunt & vires enervant.

§. 377.

Si autem indicatio sudorifera, indicantibus recte perpenſis, salutaris videatur, non quolibet medicamen-

dicamento, quod hanc vim habet, urgenda est, sed selectus eorum fieri debet. Si igitur regimine moderato & potu diluente calido evacuatio excitari & juvari potest, fortiora, quæ sanguinem nimis commovent, non adhibenda sunt; si vero medicamentis opus est, vel acida vel alcalina volatilia, vel calida aromatica eligenda sunt, de quibus nunc sigillatim agemus. De terreis tandem medicamentis, quibus nonnulli vim diaphoreticam adscribunt, pauca monenda sunt.

§. 378.

Acidi & nativi vegetabilium succi, acetum, fermentatione secunda productum & depuratum, nec non mineralia acida, vel ut analeptica §. 69. seq. vel ut roborantia §. 180. interdum diaphoresin lenem excitant; imprimis vero in morbis putridis, a quibus calefacientia medicamenta aliena sunt, acrimoniam & æstum temperant, ideoque, blando humorum motu adjuto, perspirationem & sudorem efficiunt. Acida quoque mineralia, alcohole vini, ut dicunt, dulcificata, diaphoresi leni inserviunt, si enim parca & repetita dosi propinantur, analeptica potius, quam calida sunt.

§. 379.

Alcalina volatilia efficaciora sunt nec tantum analeptica, §. 72. vires vitæ, excitanda diaphoresi augent, sed ob calidam indolem humores quoque commovent, resolvunt, & ita largissimos sæpe sudores proliciunt. Spiritus igitur, sal & oleum cornu cervi & similia, ex simplicibus animalis regni præparata, non nisi pituitosis exhibenda sunt, quorum

rum humores difficilius resolvuntur, & moventur, magnam tamen simul aquosi potus copiam, ut vim suam exserere possint, postulant. Mixtura simplex & liquor cornu cervi succinatus, ut volatilia neutra; magis temperata sunt diaphoretica.

§. 380.

Omnes plantæ, quæ præter amaram & roborantem indolem, a terreo salinis particulis pendentem, oleum volatile, destillatione eliciendum, continent, resolvendo humores commovent, & in infusis aquosis calidis exhibitæ, perspirationem intendunt. Ex pluribus hic commemorandis agrimoniæ, betonicæ, scordium & veronicæ, ex lignis vero præcipue guajacum proponimus, quibus multa alia ex materia medica addi possunt. Infusa hæc aquosa in morbis catarrhalibus aliisque sudores salutare promanantes leniter augent.

§. 381.

Efficaciora sunt infusa spirituosæ, five essentiæ sic dictæ plantarum v. c. scordii, quibus si angelicæ, imperatoriæ, pimpinellæ similesque radices, ut in essentia alecipharmaca STAHLI addantur, ex volatili oleo vel acri refina harum plantarum, spirituosæ menstruo solutarum, vim calefaciendi majorem habent. Non semper vero largæ eorum dosi ad octoginta vel centum guttas sudor commovendus sed viginti vel triginta guttulis cum acidis dulcificatis, si opus fuerit, juvandas est.

§. 382.

Ex pulveribus plantarum , fale volatili oleoso præditarum , compositiones sic dictæ theriacales five electuaria præparantur , quibus egregia vis diaphoretica adscribitur, in his tamen maxime ad opii dosin additam respiciendum est , hujus enim vis resolvens ac anodyna, & fluida ad sudores disponit, & , spasmō in minimis vasis soluto , perspirationem & sæpe largiores sudores excitat. Cum autem adeo insignis simplicium copia , quæ v. c. theriacæ cœlesti additur , principem opii vim nimium obvolvāt , melius est , solutionibus opii uti , vel compositioni ejus non nimis multa admiscere.

§. 383.

Terreis quoque medicamentis vis diaphoretica tribuitur, quoniam iis, ut nonnulli perhibent, massa sanguinis , motu nimio agitata , temperatur , ut moderatius currere incipiat. Sed dubia vel nulla plane est hæc virtus , cum molculæ terrestres , si vel maxime sanguinis globulis admiscerentur , eorum celeriores progressum & inde ortum attritum cohibere vix possent. Si iis aliqua virtus concedenda est , terræ bolares five nobiles margæ , imprimis martiales reliquis præferendæ sunt. Nitrum inter salia media antiphlogistica vi pollet , quod æstu nimium suppressos sudores revocat.

§. 384.

Ex his etiam patere arbitror , quid de terris & durioribus partibus animalium præparatis , vel de lapide bezoar aliisque sentiendum sit ? Item illud,
num

num antimonium diaphoreticum similiaque ex metallis parata bezoardica medicamenta ob subtilem calcem metallorum ad diaphoresin valeant. Terrestræ particulæ in se inertes sunt, nisi a salibus adhærentibus aliquam vim nanciscantur, ideoque humorum massam nec resolvere & agitare, nec ad peripheriam corporis derivare possunt. Sæpe numero virtutes, a vi vitæ pendentes, inertibus medicamentorum moli adscribuntur, quæ ventriculum tamen gravat.

§. 385.

Acris vis in perspiratione mutanda, ex ejus vicissitudinibus dijudicanda est. Etsi vero corpora multo motu agitata sudant, tamen præcipue in humido & calido aere, quo cutis vascula relaxantur, sudor effuse erumpit. Hinc balnea calida & in se, & plantarum resolventium & discutientium viribus adjuncta, perspirationem & sudorem augent, frictione postea munditiem & robur reddente. Balnea vaporosa super spiritum vini accensum vel his similia, ideo in morbis venereis & aliis cutaneis utilia sunt.

§. 386.

Sudores nimios quies corporis in aere temperato, vel aura frigidiuscula admissa compescunt. Frictio corporis & aqua frigidiuscula post balneum tepidum in spongiis applicata, multo magis tamen frigida balnea sudores, a nimia cutis relaxatione oriundos, coercent. Aqua frigidiuscula cum acidis vel nitro hausta humores nimis resolutos egit, sudores imminuit & diuresin sæpe movet. Dum
veto

vero ita contraria contrariis opponuntur, summa cautione opus est, ne sudores critici cohibeantur.

S E C T I O II.

D I U R E T I C A.

§. 387.

Quamquam renes non tam amplam superficiem excernentem habent, quam cutis, nec ab aere in secretionem lotii adjuvantur, ob amplissimos tamen tubulos urinarios, insignem feri copiam secernunt. Quæcumque igitur medicamenta serosas humorum particulas largius ad renes ducunt, diuretica dicuntur. Augmentum etiam urinæ a regimine pendet, si enim aliæ secretionem supprimuntur vel imminuuntur, urina copiosius ad renes derivatur.

§. 388.

Aqua, imprimis frigida, copiosius hausta, urinam valde movet, sicut in urina potus. Diuretica autem medicamenta illa potissimum dicuntur, quæ, acrimoniam humorum demulcendo, spasmos viarum urinariarum mitigant, ut lotium, hucusque cohibitum, postea liberius fluat. Tandem sunt specifica quædam medicamenta, quæ etsi non semper urinæ copiam augent, eandem tamen particulis balsamicis imbuunt, quo, viis urinariis abscessis, sui transitus liberior fit.

§. 389.

Indicatio itaque diuretica ad tria respicere iubet: ad evacuationem copiosioreni feri, ex sanguine

resoluti vel non intime ei admixti ; ad mitigationem spasmī, se & excretionem urinæ impediētis ; ad balsamicam indolem , vias urinæ mundantem. Differentiam vero medicamentorum diureticorum accuratius definire poterimus , ubi indicationes varias examinaverimus.

§. 390.

Cum insignis aquæ copia per renes transeat , quæ & in statu sano particulas acres , salinas , oleosas & terrestres secum eliminat massamque humorum a nocivis his particulis liberat , in morbis quoque post cruditatem coctione & crisi solutis , si , non omnis , aliqua tamen materiæ morbosæ copia per has vias educitur. Quem ad modum vero hoc in acutis crebrius observamus , sic & in chronicis , præcipuè in scorbutica humorum acrimonia , urina , sedimentum furfuraceum vel alio modo mutatum deponens , hanc secretionem juvare suadet.

§. 391.

Serum autem , quod in cellulis & cavitatibus corporis spissum & immeabile stagnat , sæpe etiam tubulos renales simili modo obfidet , & spasmo afficit , efficiendum itaque est , ut resolventibus medicamentis viæ urinariæ liberentur , ideoque serum , varie in corpore diffusum , viam patentem inveniat , per quam subinde eliminetur. Hoc in curationibus quorundam hydropicorum ita evenire cognoscimus. Etsi vero interdum plethora universalis vel spasmus partium vicinarum , sicut intestini coli , urinæ fluxum cohibet , causâ tamen idoneis remediis sublata , excretio libera sequitur.

§. 392.

§. 392.

Si viæ urinariæ arenulis, calculis, sanguine grumoso, materia purulenta, plus minus viscida & ichorosa obstructæ sint, vel ulcera ex venereis præcipue morbis in his relicta, medicamentis diluentibus, emollientibus, resolventibus & balsamicis eluendæ & depurandæ sunt, ne hæc impedimenta urinam diutius cohibeant. Cum vero hæc obstacula interdum in renibus, & ureteribus, interdum in vesica & urethra hareant, ex fabrica & situ partium cognoscimus, internis medicamentis etiam externa adjungenda esse.

§. 393.

Cum autem calculi interdum in his viis seadeant, etiam hætenus quibusdam medicamentis opus est, quæ lithontriptica appellantur, non tantum ideo, quoniam minores concretiones calculosas promovent & expellunt, sed duram quoque calculi compagem resolvunt, ut comminutæ & detritæ partes, subinde cum urina secedant. Horum autem medicamentorum vis cum non semper certa sit, aliquo modo dijudicari debet.

§. 394.

Aqua calida, tamen potius frigida, optimum diureticum est, quod per suam indolem ad vias has protinus derivatum eas abstergit, addita tamen salia fixa acidæ, alcalina & media viscidum hoc, vias obstruens, magis resolvunt. Quoniam aquosa & salina diuturno usu, qui tamen necessarius est, tubulos urinarios relaxant, cineribus

plantarum, vel ob infusi puritatem salibus alcali-
nis fixis, TACHENII methodo paratis, vinum rhe-
nanum vel aliud acidulum affunditur, quo medi-
camento urina sæpe egregie movetur. Quibus vi-
num non convenit, iis serum lactis suaderi potest.

§. 395.

His remediis ob acidam indolem, citri, ace-
tosæ, acetosellæ succi addi possunt. Sunt etiam
quædam plantæ resolventes, diuresi excitandæ &
juvandæ maxime idoneæ, ex quibus apium dulce,
charophyllum, petroselinum, asparagus, asarum,
daucus, armoracia, raphanus, pimpinella, nas-
turtium, lithospermum præcipue commemoranda
sunt, quorum etiam radices, turiones, folia &
semina hanc vim habent. Varia autem hæc medi-
camenta exhibendi ratio, ex eorundem indole &
ægrorum dispositione, sigillatim dijudicanda est.

§. 396.

Interdum enim succi expressi aliquot cochlea-
ria, supperaddito haustu jusculi vel feri lactis, propi-
nantur; interdum plantæ ipsæ cum lacte vel juscu-
lo coctæ, vel cum vino rhenano, aliove simili, aut
cum spiritu vini digestæ, his mensstruis vires suas
tribuunt, prout partes acres, resolventes in succis
solutæ sunt, vel magis refinosa fortiora mensstrua
postulant. Scillæ radix efficacia singulari pollet,
ea tamen potissimum aceto solvenda, & cum acrior
videatur, melle temperanda est. Pimpinellæ &
scillæ radices cum tincturis alealinis digestæ, ef-
ficacissimum, sed robustioribus tantum propinan-
dum, exhibent medicamentum diureticum.

§. 397.

§. 397.

Olea pressa olivarum vel amygdalarum dulcium, emolliendo, spasmus viarum urinarum solvunt, & urinam movent, quem effectum succus citri additus multum accelerat. Semina oleosa amygdalarum dulcium, imprimis si quædam amaræ adduntur, persicorum, cerasorum, cannabis, cum aqua petroselini, trita, emulsum exhibent, cujus maxima vis est ad acrimoniam humorum & urinæ temperandam. Rancida primarum viarum acrimonia, olea; acida vero emulsiones haud admittunt.

§. 398.

Terebinthina veneta & germanica, magis tamen balsama nobiliora de copaiba, de mecca, & similia, præter virtutes resolventes & aromaticas, diureticam quoque habent, imprimis vero urinam, vi balsamica imbuendo, ulcera viarum urinarum blande abstergunt & mundant. Etsi vero hæc medicamenta mixturis concentratis & pilulis admisceri possunt, melius tamen cum vitello ovorum subacta & aqua diuretica excepta, spasmos cohibent & urinam movent.

§. 399.

Ex animali regno quidem insecta singulari acrimonia prædita sunt, qua urinæ vias potissimum stimulant. Cantharidum effectus certus est, cum etiam extrinsecus applicatæ urinæ vias adficiant. Internus tamen eorum usus vix concedi potest, cum magis venenatus sit, sæpe spasmos excitet & mic-tum cruentum faciat. Millepedes vero imprimis

sylvestres tutius exhibent medicamentum, si recentes cum vino rhenano terantur, & succi expressi aliquot cochlearia exhibeantur, jusculo vel pero lactis postea hausto.

§. 400.

Lithontriptica five calculos solventia medicamenta, in magna horum diversitate & densitate incerta sunt, aliqua tamen de acidis & alcalinis medicamentis tentamina prostant. Etsi vero acidorum mineralium vix tanta dosis exhiberi potest, quæ ad vias urinarias penetret, & terreas calculi particulas dissolvat, mitiora tamen acida vegetabilia §. 394. ob resolventem aliquam virtutem in mucum, terreas particulas compingentem, agunt; subadstringentium quoque fructuum, pruneoli & cynosbati, hac in re efficacia cognita est.

§. 401.

Alcalina, recenter calcinata, hunc mucum potentius solvunt, quamquam vero eorum acrimonia, sapone copiosius addito, temperatur, magna tamen cum cautione exhibenda sunt. Constat tamen eorum usum interdum porosam & friabilem substantiam calculi in omni superficie quasi emollitam abrafisse, & cum urina subduxisse. Thermis carolinis quoque vim calculi solvendi tribuunt; & aqua calcis vivæ similes effectus habet, si recenter parata satis copiosa bibitur. Usus lactis horum medicamentorum effectum mirifice juvat.

§. 402.

Diureticis , jejuno ventriculo hauriendis , paulo post aquosus potus in ptisanis demulcentibus addendus est , quo liberius ad vias urinæ deferantur , præstat tamen potus frigidus calido. Regio etiam lumbaris interdum fricari, vel epithematibus humidis , sive potius fomentis ficcis , tractari potest. In spasmo vesicæ , urinam impediente , præter alia emollientia cepæ affatæ , forma cataplasmatibus , regioni pubis & perinæo applicentur.

§. 403.

Diuresis nimia ab acrimonia fermentescente ; acida , alcalina & venenata , lacte & oleis recte pressis optime compescitur , decocta emollientia & emulsiones simili sæpe effectu sunt. Licet tamen cum his medicamentis cataplasmata , ex emollientibus & resolventibus parata , lumbis , pubi & perinæo applicare. Quod si vero spasmi nimium urgeant , opiata negligenda non sunt , præcipue cum sudor , iis excitatus , impetum humorum versus renes imminuat. Et purgationes antiphlogisticæ utiles sunt. Etsi vero roborantia & subadstringentia medicamenta nimia urinæ profluvia , a laxitate viarum urinariarum oriunda , compescunt , ad dispositionem tamen ægri attente respiciendum est.

S E C T I O I I I .

S I A L A G O G A .

§. 404.

Salivam, in usum digestionis secretam, non expuendam esse, diata præcipit; quod si vero varia acrimonia inquinetur & excretionem urgeat, hæc variis medicamentis juvanda est. Sunt igitur sialagoga medicamenta, quæ salivam copiosius ad oris cavitatem derivant, ejusque excretionem accelerant. Alia ex his, stimulo oris cavitati inducto, & agitatione maxillarum, glandularum salivalium profluvium hoc augment, alia, ipsa humorum massa resoluta, peculiari quadam vi serum & pituitam acrem copiosius per vias salivales subducunt.

§. 405.

Salivam copiosius movendam & evacuandam esse, ex his indiciis apparet; si mucus tenacior oris cavitatem & fauces obsideat, & in glandulis folliculosis copiosius secretus, spuendo rejici nequeat, salivæ excretio adjuvetur; si critici motus omnem vel aliquam materiæ morbosæ partem, ad vias salivales derivent; si miasma malignum v. c. in lue venerea, variis medicamentis resolutum, has vias petat. Qui inter agros, putridis & contagiosis morbis affectos, versantur, crebrius expuendo arceant contagium.

§. 406.

§. 406.

Secretio vero salivæ non augenda est, nisi humorum copia adsit, macilentis enim optimos humores subducendo, ficcitas facile augetur. Quod si igitur, sicut in venereis, hæc evacuatio necessaria judicetur, corpus antea humectandum est; & cum hoc nutrientibus fieri nequeat, decocta plantarum leniter resolventium & demulcentium, radicum bardanæ, scorzonæræ, fœniculi, chinæ & præcipue sassaparillæ, cum victu ex cerealiis diu propinanda sunt.

§. 407.

Si orificia vasorum, mucō tenaci obseffa, ficcitatis faucium causa sunt, collutiones oris ex aqua simplici, acidulata, mellita crebrius adhibeantur. Hæ in febribus, sæpe sitim levant, quando non ea potus aquosi copia concedi potest, quam sitientes ægri postulant. Etsi vero nauseosa imprimis purgantia medicamenta salivam vehementer movent & crebram sputationem excitant, iis tamen salutaris salivæ fluxus moveri nequit.

§. 408.

Masticatio sola salivam prolicit, & corpus quodlibet durum v. c. globulus plumbeus, in ore agitatus, idem efficit; stimulantium autem herbarum & radicum v. c. nicotianæ, salviæ, pimpinellæ albæ & pyrethri masticatio longe efficacior est, si viscida pituita faucium, & saliva spissa, stagnans, in odontalgia angina catarrhosa & paralyfi linguæ a causa pituitosa fortius movenda sint.

Quamquam vero & aromatica, semen fœniculi, fructus caryophyllorum, & cortex cinnamomi, masticata salivam proliciunt, iis tamen non abutendum est, quippe siccitatis causa fiunt. Grana mastichis optimum masticatorium medicamentum sunt.

§. 409.

Quemadmodum herbæ nicotianæ masticatio salivam elicit, sic etiam stimulus fumi, cum per tubulos fugitur, eadem vi esse solet. Quæ consuetudo ut in diætetis sanitati noxia dicitur, sic usum medicamentosum iis concedendum apparet, qui in doloribus dentium, aliisque catarrhis affectionibus faucium, viscida pituita cum saliva liberandi sunt. Forte etiam ex ea parte indulgeri potest, quod vi anodyna dolores & tensiones molestas mitigat.

§. 410.

Mercurialia medicamenta humores viscidos, in glandulis potissimum stagnantes, resolvunt, & in hunc usum varie præparantur, §. 231. quando vero in morbis venereis aliisque, pituita & serum stagnans, miasmate inquinatum, per vias salivales subducendum est, tunc mercurius, cum salibus præparatus, interne propinetur, vel vivus cum terebinthina & pinguedine subactus externe inungatur. Vapores mercuriales fumigatione ad cutim admittere, est incerto remedio uti. Aegri vero & morbi dispositio ostendunt, qua dosi medicamentum & quamdiu opus sit: quæ res in singu-

singularibus curationibus singulatim dijudicanda est.

§. 411.

Largius salivæ, profluvium, variis medicamentis, imprimis mercurialibus, excitatum, juvatur potu copioso decoctorum diluentium, plus minus acrium & resolventium §. 226. 405. Inter ea vero in aere temperato commoretur æger, caput, cervicem & collum pannis calidis foveat, omneque refrigerium, imprimis subitaneum, evitet. Quod si enim humores moti subito cohibeantur, non tantum in angustiis vasorum stagnant, sed si ad partes internas nobiliores conversi fuerint, gravissimos morbos & sæpe mortem subitam inducunt. Eluere os emollientibus §. 406. ardorem faucium temperat, & salivæ fluxum juvat. Victus tenuis lubricans acrimonia carens, his suadendus est.

§. 412.

Quando salivatio nimia aut supprimenda aut moderanda est, decocta emollientia vel emulsionnes blandæ, imprimis papaverinæ, ex feminibus recentibus tritæ, largius hauriendæ sunt. Purgantia mannata, admissio etiam interdum sennæ stimulo, aucta subinde dosi propinata, salivationis impetum sensim imminuunt, vel prorsus infringunt. Et opii usus interdum convenit, imprimis si regimine diaphoretico humores ad peripheriam deriventur.

§. 413.

Salivatio autem mercurialis non tantum in morbis venereis, sed aliis quoque, imprimis partium obstructionibus, cum fructu prolicitur v. c. in amaurosi, ex obstructione nervi optici orta. Sic certe etiam incipientibus glandularum & viscerum obstructionibus opponi potest summa tamen cum attentione, nam si pertinaciores sint, & materia jam corrupta moveatur v. c. in scirrho confirmato, & in phthisicis, facile viscera destrui possunt. Gravidis non tuta hæc curatio est, etsi quarundam prostant exempla, quibus salivatio non nocuit.

S E C T I O IV.

E R R H I N A.

§. 414.

Pituitaria membrana, in narium cavitate expansa, in sano corpore feri & muci moderatam copiam secernit, & per saccum lacrymalem aliqua pars lacrymarum in hanc cavitatem defluit. Amplissimum quoque hoc cavum per sinus varios calvæ & maxillæ superioris auctum, ex variis causis, imprimis si humores in morbis catarrhosis ad caput deriventur, in catarrho pituitoso mucum tenacem, in coryza serum acre copiose effundit. Medicamenta, quibus excretio hæc promovetur, errhina dicuntur.

§. 415.

Ad errhina quidem medicamenta ea potissimum referuntur, quæ stimulo quodam naribus illato, sternutationem, violentam & profundam inspirationem, & paulo post similem expirationem efficiunt, & sæpe insignem vim humorum ex naribus excutiunt. Hæc sternutatoria appellantur. Cum his vero simul considerari & ex indicationibus variis dijudicari possunt ea medicamenta, quæ emolliendo & resolvendo, nullo vehementiori motu excitato, mucum, in naribus hærentem, diluunt & excretionem hanc juvant. Analeptica & nervina §. 63. *seqq.* huc suo quoque modo referri poterunt, quoniam naribus admota interdum tunicam pituitariam vellicant, & sternutationem movent.

§. 416.

Hanc vero secretionem per nares promovendam & adjuvandam esse cognoscitur, si in gravitudine tenax puituita in angustis sinuum orificiis hæret, & pressione molesta est, si copia feri, perspiratione suppressa, humida potissimum & frigida tempestate, huc derivatur, mucum resolvit & ad excretionem disponit; si acre & ichorosum serum, in variis humorum morbis ad nares derivatum, in coryza excernitur; si lacrymarum affluxus oculis molestus vel nimia feri & muci copia, in pulmonibus collecta, ex parte huc derivanda est.

§. 417.

Quamquam vero magna superflui nec raro morborum humoris copia per has vias educitur, usus
ta-

tamen errhinorum ex mera consuetudine sine idonea indicatione facile in abusum vertitur, quoniam stimulo continuato affluxus feri superflui ad nobiliores capitis partes allicitur, & nares sæpe nimis ficcantur, ex qua re varia incommoda oriuntur. Cerebrum quidem ipsum his medicamentis non afficitur, ob nexum tamen vasorum & nervorum nobiliores secretiones turbari, nervos nimium irritari, & molestas capitis tensiones & dolores excitari, in aperto est. Hinc non nisi magna cum attentione hæc derivatio tentetur, sæpe etiam, si nimia fuerit, coerceatur.

§. 418.

Pulvis tenuis, inodorus, cum aliqua vi in nares ductus, vellicationem efficit, & sternutationem movet, si igitur plantarum, oleo essentiali aromatico præditarum, pulveres v. c. rosmarini, salviæ, majoranæ cet. vel per se vel cum saccharo trita, naribus attrahantur, tunicam pituitariam magis irritant. Pulvis herbæ nicotianæ & florum liliorum convallium fortius præbet sternutatorium; euphorbii vero pulvis nimis vehementi & noxio stimulo pollet, quam ob rem inter errhina referri nequit.

§. 419.

Pulveres sternutatorii, imprimis nicotianæ, oleis destillatis additis, gratiores redditi, vel spiritu salis ammoniaci aliisque acribus admixtis, incitati non nisi tum locum habent, cum pituita narium copiosa, non adeo tenax, sed quodammodo mobilis est, ut, capite, sternutando, aliquantum concusso, per angusta finuum orificia eliminetur. In ficcitate
tamen

tamen cavi narium , vel a defectu feri affluentis , vel a muco nimis ficco & tenaci oriunda , in acribus item & ichorosis fluxionibus , nares sæpe ardentibus , minus recte applicantur , & ut in univ-
sum , sic in his morbis noxa ex nimio pulverum sternutatoriorum usu metuenda est.

§. 420.

Huic itaque narium dispositioni vapor aquæ calidæ vel lactis , melle & saccharo nonnunquam additis , optime convenit. Simili quoque modo infusa plantarum emollientium malvacearum , vel interdum plantarum discutientium & lenter resolventium , betonicæ , agrimonix cet. tandem etiam croci , ut antispasmodici medicamenti , cum lacte vel in vaporibus applicari , vel in nares injici possunt , quo mucus ficcus & tenax , emolliendo & resolvendo , ad excretionem præparetur.

§. 421.

Hæc remedia quoque profunt adversus stimulum fortio-rem acrium sternutatoriorum , naribus applicatorum , & adversus colluviem ichorosam & ulcerosam , in nares translatam : non solum enim acrimonia sic obvolvitur & obtunditur , sed spasmus etiam mitigantur. Si laxitas nimia tunicæ pituitariæ affluxum feri efficit & auget , ficci vapores sive fumi ex benzoe , ladano aliisque gummi resinis balsamicis , naribus excepti , robur excitant. Convenit tamen simul variis evacuantibus blandioribus serum ad alia loca derivare.

SECTIO V.

VESICATORIA CET.

§. 422.

SI serum acre variis in locis corporis hæret, nec medicamentis internis protinus corrigi & discuti potest ad exteriora & remotiora corporis loca derivandum est. Hoc quidem irritatione integumentorum communium plus minus vehementi efficitur, quoniam non solum nervi cutanei, sed alii quoque, ad mobilitatem feri stagnantis efficiendam, excitantur.

§. 423.

Medicamenta itaque rubefacientia dicuntur, quæ cutis parti applicata dolorem, ruborem, ideoque & lenem inflammationem cient. Vesicatoria ceteris asperiora sunt, & cuticulam a cute removendo, serum acre in vesiculis elevatis colligunt, & ulteriorem ejus affluxum efficiunt. Ulcera artificialia, in cute ipsa & contextu celluloso vicino excitata, fonticuli nimirum & setacea eo valent, ut serum continuo & diu affluat. Tandem & caustica varia vehementioris doloris, celerioris affluxus & majoris exulcerationis causæ sunt.

§. 424.

Plantæ acrimonia caustica præditæ, v. c. ranunculi quædam species, recentes contritæ & cuti adhibitæ rubefaciunt; pulvis semenum sinapi recentium & acrium, si cum fermento panis ut cataq

cataplasma applicatur, vel emplastro spisso largius inspergitur; efficacius agit; farina fecalina cum aceto subacta; addito pulvere piperis nigri, etiam emplastrum rubefaciens est. Hæc remedia temporibus; post aurem, nuchæ, carpis, furis & plantæ pedis imponuntur, ut dolores & spasmi, in vicinis locis a sero stagnant & acri orti, discutiantur; hinc in doloribus dentium, obtusis & incompletis podagricis insultibus aliisque partium spasmis cum fructu adhibentur.

§. 425.

Dropaces five emplastra, ex picæ aliisque acerbis medicamentis facta, simili ratione, sed longè vehementius agunt. Urticæ caulis & folia imprimis juniora, spiculis copiosissimis, quibus superficiem consitam habent, cutim irritant, leuiter inflammant & pustulas excitant; si igitur partes corporis, imprimis extremitates, paralyti laborantes, iis caduntur, nervis irritatis, dolorem excitant, & serum stagnans movent. Desquamatio cuticulæ, quæ in his partibus fit, perspirationem etiam iuvat.

§. 426.

Vesicatoria, quæ irritando cuticulam elevant, & serum copiosum in vesicas colligunt, ex pulvere cantharidum fiunt. Hic fermento panis, vel emplastro de meliloto copiosius inspergitur, & quo promptius agat, aceto acerrimo irroratur, & ita parti cutis, frictione ad rubedinem incitata, applicatur. Horum usus continuatus serum

copiosum subducit, & erosione cutim ad tempus exulceratam sistit, interea vero sistema nervoso irritando movet, quo serum acre resolutum ad peripheriam corporis dirigatur. Morborum diversitas definit loca singulis in morbis aptissima, temporis intervallum, per quod imposita manent, etiam illud declarat, an repetenda sint.

§. 427.

Rubefacientia igitur & vesicatoria ut in systematis nervosi languore a sero copioso, nervis inhaerente, oriundo applicantur, sic in apoplecticis etiam paralyticis & soporosis morbis valde utilia sunt. In acutis febribus, praecipue tempore cruditatis, systema nervosum vehementer incitant, & motus vitales instaurant. Serofas congestiones, ad organa nobiliora ductas, derivant, quod in morbis oculorum & narium, a serosa causa oriundis, cognoscimus. In ficcioribus & imbecillis corporibus, nec non in gravioribus inflammationibus caute applicanda sunt, quod interdum spasmos vehementes inducunt.

§. 428.

In chronicis feri congestionibus ad partes nobiliores, imprimis ad caput, & organa sensoria, setacea cervici applicantur. Fila scilicet gossypina, in fasciculum collecta & contorta, acu sub cute ducuntur, &, quo inflammationem & suppurationem moveant, irritantibus medicamentis illiniuntur. Affluxus autem feri in ulcere hoc artificiali, mutatis subinde medicamentis vel excitatur vel temperatur, donec derivatio feri acris facta est.

§. 429.

Ulcera autem artificilia, e quibus sæpe per plures annos continuo serum effluit, sunt fonticuli. Hi simili modo sub cute in contextu celluloso formantur, vel enim scapello vel cauterio potentiali v. c. lapide infernali cavum efficitur, quod pisum suscipit, cujus extensione serum ad hanc partem copiosius allicitur, fluxusque variis medicamentis piso, vel similibus globulis illitis, regitur. Etsi vero hæc ulcera chronica variis in locis fieri possunt, præcipue tamen ad humeri superiorem & anteriorem partem & circa genua fieri solent.

§. 430.

Fonticuli potissimum in chronicis morbis aperiuntur, ut serum acre diutius emanet, in primis si correctio humorum medicamentis internis efficienda non ita succedat, ut ager partiali hoc affluxu carere possit. Si in senibus negligentia curationis exsiccantur, haud raro maxima incommoda inferunt, si vero in his sponte siccan-

tur, sæpe mortis proximæ indicia sunt. Simili modo ulcera alia, imprimis ad crura ex congef-tione acris feri enata, incommoda quidem sunt, corpus tamen a gravioribus morbis tuentur, & tam demum, cum latius serpunt, idoneis remediis coercenda, minime vero exsicccanda sunt, nisi forte fonticuli eorum locum occupent.

§. 43^r.

Ulcera artificialia causticis quoque excitantur vel potentialibus vel actualibus. Dicuntur vero caustica potentialia, quæ non ipsum ignem, sed tantum causam ei similem applicant. Sic spiritus salis ammoniaci in ulcera fistulosa injicitur, lapis causticus chirurgorum ex alcali fixo & calce viva paratus, butyrum antimonii &, qui commodior ad usum est, lapis infernalis vel luna caustica huc referuntur. Si enim hoc modo vehementissimus dolor, & inflammatio, humores copiosius ad aliquam corporis partem allicit, & escharam inducit, hac soluta, vel ulcera munda redduntur, vel, si opus est, ulterius aperta servantur.

§. 432.

Actualia vero cauteria sunt instrumenta ferrea variae figurae, quae candefacta, vel cuti sanæ vel ulceri impuro admota, vehementissimum quidem dolorem excitant, sed serum acre copiose alliciunt, evacuant, & gravissimorum morborum curam juvant. His commodius substituitur moxa; quæ inter Japonenses ex lanugine artemisiae apud nos vero ex gossypio in pyramidalem formam cocto efficitur, apice ita accenso sensim descendit ignis vis usque ad basin cuti affixam, ubi vehementissimum dolorem & escharam cutaneam format, quæ separata ulcus artificiale relinquit, cujus effluxu non raro pertinacissimi rheumatissimi discutuntur.

P A R S V.

INDICATIO SYMPTOMATICA.

§. 433.

Medicus ad normam indicationum therapie generalis ductus, vires vite conservat, causas mali removet, & ipsas corporis morbosas mutationes corrigit, in hac vero re per varia remedia efficienda, nonnunquam turbatur, si interim symptomata quaedam graviora oboriantur. Quando itaque hac agrum ita afficiunt, ut ordo curationis perturbetur, & saepe vite periculum immineat; reliquis indicationibus ad tempus neglectis, gravissimum symptoma compescatur. Hac indicatio urgens dicitur, attamen non nisi palliativa est, quoniam effectus aliquis morbi ad tempus tantum mitigatur.

§. 434.

Symptomata sunt actiones, praeternaturali dispositione partium corporis solidarum & fluidarum, laesa, ideoque effectus vel morbi, vel causae morbi vel aliorum symptomatum, *Physiol.* §. 194. Etsi vero effectus nunquam, nisi causa sublata, plane cessent, interdum tamen hac superflite, vehementiores effectus morborum coerceri & quodammodo mitigari possunt. Methodus medendi igitur

igitur genuina non leviora, sed gravissima & urgentia symptomata coercere jubet.

§. 435.

Ad symptomata urgentia ut plurimum referuntur anxietates præcordiorum & hypochondriorum, spasmi, dolores, sitis, vigiliæ protractæ, excretiones, ultra modum auctæ. Quoniam vero in his omnibus ad causas & reliquas morbi mutationes respiciendum est, in universum de iis agi nequit. Ne vero specimen aliquod indicationis symptomatice deficiat, dolorum lenimen & excretionum moderamen, ut exempla, propositurus sum.

CAPUT I.

DOLORUM LENIMEN.

§. 436.

DOlor est molesta sensatio a læsione fibrarum nervearum oriunda, quam vel acre lædens obstruendo vel obstruens distendendo inducit. Neque vero dolor a læsione qualibet continui pendet, unitate enim solidorum soluta, dolor cessat: si vero unitas ita soluta sit, ut quædam fibræ vicinæ tendi possint, tunc in his doloris sedes est; aliæ enim harum fibrarum, quæ inæqualiter tensæ sunt, influxu fluidi nervei moventur, aliæ, nimi-

rum vicinæ, non ex vi sua, sed per consensum trahuntur.

§. 437.

Cum vero acre lædens corrigimus & diluimus, obstruens vero resolvimus & discutimus, dolores tandem tolluntur. Calculus v. c. angulosus & acutis eminentiis lædit & in angustis canalibus hæret, ideoque dolorem excitat, qui non, nisi auxiliis variis promotio excretoque calculo, cessat. Quod, cum non semper fieri possit, videndum est, an, causa superflite, effectus medicamentis leniri possit.

§. 438.

Fibra tensa aut propter elasticitatem auctam, aut propter vehementem fluidi nervei influxum dolorem excitat, itaque palliativam opem adfert, qui aut elasticitatem, a solo particularum nisu pendentem, relaxat, aut nimium fluidi nervei impetum in has partes retardat, ita enim, relicta causa, emolliendo & lopiendo, dolores ad tempus mitigari possunt.

§. 439.

Partibus itaque, vehementi dolore affectis, applicentur foci & balnea aquæ callidæ vel lactis, hisque herbæ emollientes addantur. Iniectiones, clysmata & cataplasmata similia, vel additis oleis validiora, fibras, quas attingunt, ita emolliunt & relaxant, ut causa, dolorem creans, eas non tam vehementer afficiat, sic calculus, in tractu
viarum

viarum urinarum hærens, his quidem interdum promovetur, interdum tamen fibræ tantum ita relaxantur, ut doloris sensus obtundatur.

§. 440.

Anodynæ simul vim habent ea emollientia vegetabilia, quæ odore gravi prædita sunt, flores sambuci, chamomillæ & summitates meliloti, si, ut fofus & cataplasmata, applicantur, dolores efficaciter sopiunt, magis tamen si pulveres herbæ & seminis hyoscyami, nicotianæ, & cicutæ adduntur. Olea pressa & cocta, ex his præparata, in linimentis applicata, vim emollientem & anodynæ habent, & opium ipsum simili modo, ut medicamentum externum, adhiberi potest.

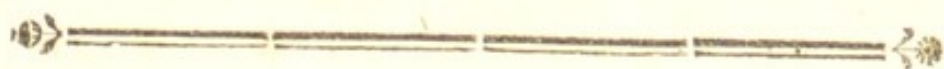
§. 441.

Internus vero anodynorum usus sæpe perquam necessarius est & tuto adhibetur, quamquam enim particularum indoles agendique modus non plane explicari potest, effectus tamen in sopiendis nervorum motibus certus est. Semina papaveris albi & flores papaveris rhæados lenissima sunt medicamenta, opium vero ipsum & varia medicamenta ex eo parata §. 382. idonea dosi propinata, egregiam, ad dolores & spasmos sedandos, vim habent.

§. 442.

Et si vero opii vis certa & sæpe salutaris est, sanguinemque simul resolvendo commovet, omnis tamen ejus efficacia tandem ad nervos refertur.

Quemadmodum igitur post opii, imprimis largiorem, usum nervoso systemati debilitas inferatur, sic, ubi hæc jam animadvertitur, illud caute adhibendum, & in universum notandum est, palliativam tantum opii vim esse, cujus abusu stupor nervorum, & pessimi morbi chronici inferuntur.

CAPUT II.

EXCRETIONUM MODERAMEN.

§. 443.

DE excretionibus nimis moderandis vel cohibendis, passim jam, cum de evacuationibus variis dictum est, egimus & imprimis, excitata evacuatione alia v. c. sudoris in diarrhoea, eam, quæ nimis urget, tolli posse, declaravimus. Quoniam vero causa excretionum nimiarum in laxitate & debilitate, nec non in unitate soluta posita est, quæ ex indicatione curatoria sensim tantum corrigitur, effectus vero velocissimi & pessimi deprehenduntur, disquirendum est, quomodo præsentī, etsi tantum palliativo auxilio, excretiones cohibeantur.

§. 444.

Adstringentia medicamenta interne sumta, profluviiis humorum sistendis minus idonea sunt, lentius enim operantur, & primas vias magis siccant, ad secundas vero vix penetrant. Si vero
forma

forma epithematis ficci vel humidi externe applicari possint, plus conducunt. Aqua frigidiuscula, cuti applicata, sudores, a laxitate oriundos, compescit, neque tamen perspirationem supprimit. Epithemata roborantia, lumbis, perinæo & pubi applicata, urinæ & seminis masculini nimia profluvia coercent.

§. 445.

Adstringentia vel potius roborantia interdum cum opiatīs conjungere, & contraria quasi ratione agere consultum est: roborantibus enim laxitas corrigitur, opiatīs spasmus, ex illis metuentus, avertitur. In diarrhoeis & aliis ventris fluxibus rhabarbarina vel alia quoque roborantia, addito opio, excretionem nimiam sine spasmo & tenesmo cohibent. Num medicamenta ex plumbo humores coagulando excretiones profusas cohibeant? quæritur. Tentamina adducunt, sed saturnina nervis inimica sunt.

§. 446.

Sanguinis profluvia ex arteriosis & venosis vasis minoribus cohibentur refrigerio externo, aspersa aqua frigida vel epithematibus refrigerantibus ex aceto, sale ammoniaco & nitro paratis, variisque corporis partibus applicatis; his enim vasa subito constringuntur, & coagulatur sanguis. Graviores hæmorrhagiæ, ex læsis vasis majoribus obortæ, si in internis partibus eveniunt, raro coerceri possunt & ut plurimum lethales sunt, in externis vero compressiones & ligaturæ, de quibus in institutionibus chirurgicis agitur, sæpe operantur.

§. 447.

§. 447.

Si vulnere, ex quo sanguis fluit, medicamenta applicari possunt, & pulvilli sicci, ex linteis carptis parati, non sufficiunt, pulvis bovistæ, telæ araneæ vel alia adhibentur, quæ cum sanguine coagulato pastam spissam formant, qua orificia vasorum oburantur. Spiritus vini optimus aliique liquores styptici, ex acidis mineralibus potissimum parati, orificia vasorum constringunt & fluxum sanguinis cohibent. Quemadmodum vero illa remedia vulnus impurum, sic hæc nimis callosum reddunt, agarici igitur quæni partes, dextre applicatæ, præstantissima sanguinem sistendi adjuvamenta sunt, lene coagulum efficiunt, nec vasa ultra modum stringunt.

I N D E X

N U M E R U S §. I N D I C A T.

- A**
Acetum, ut analepti-
 cum 69. ut roborans 177.
 ut diaphoreticum 378
Acida, ut diaphoretica
 378. ut diuretica 395.
 400. mineralia, ut ana-
 leptica 70. seq. roboran-
 tia 177. roborantia ex-
 terna 180. ut venena 96
 seq. horum antidota 120.
 acidorum in rancida acrimo-
 nia usus 258 seq.
Acrimonia acida 242. ejus
 genesis 250. remedia
 243. eidem conveniens
 diæta 248. seq. alcalina
 & rancida 252. eidem
 obnoxii 253. ejus reme-
 dia 254 seq. eidem con-
 veniens diæta 257
Adstringentia 177 seq. cum
 opio ad moderandas ex-
 cretiones 444 seq.
Aeris vitiiati correctio 84 sq.
Agaricus 335
Alcalina, ut diuretica 401.
 hæc volatilia, ut analep-
 tica 72. ut sudorifera 379
Aloe, ut purgans 332. ut
 emmenagogum 367
Alumen ustum 260
Alvum evacuantia 315. per
 eam evacuanda 316. vid.
 purgantia & purgatio.
Amara, ut roborantia 174.
 ut resolventia 223. ut
Lugd. Therap.
 sudorifera 380. in inflati-
 matione 297
Ambrata 161
Analeptica 63. eorum in-
 dicantia 64. genera va-
 ria 65 seq. specifica 73
Animalia venenata 107 seq.
 diuresin moventia 399
Animi adfectuum in ægro
 moderamen 90. in ple-
 thora 137
Anodyna 440. in spasmodis
 441
Antimonium, ut resolvens
 232. ut vomitorium 398
Antispasmodica in rigidi-
 tate 161. in febre acuta
 274. in motu inflamma-
 torio 294
Aqua, ut diureticum 394.
 ut antidotum generale
 114. 117 seq. frigida, ut
 roborans 171. ut caco-
 chymiam corrigens 144.
 frigidiuscula in diuresi
 coercenda 386. calcis in
 calculo solvendo 401. sclo-
 petorum in suppuratione
 vulnerum 200. aquæ me-
 dicatæ, ut purgantia 324
Aranearum tela in hæmor-
 rhagia sistenda 447
Aromaticæ plantæ vid. Plan-
 tæ.
Arsenicum, ut venenatum
 94 seq.
Arteriotomia 359
 N B

I N D E X.

B

Balneorum differentia & usus 385. ea martialia, ut roborans 172
 Balsama, ut diuretica 398. balsamus Arcæi in vulneribus 199
 Balsamica tonica, ut roborantia 173
 Belladonna, ut resolvens 228
 Bovistæ pulvis in hæmorrhagia sistenda 447

C.

Cacochymia curatio 139 seq. per diluentia & res solventia 142
 Calx viva, ut venenum 106. metallorum calces venena 96
 Camphoræ usus 283
 Cantharidum usus 399. 425
 Carcinomatum curatio 205
 Carliaca 41
 Cariei offium curatio 209
 Castoreum, ut emmenagogum 367. castoreata, ut antispasmodica 161. in febre acuta 274
 Catamenia & fluxus lochiorum 364. indicationes speciales 365
 Causticorum differentia & usus 431. in ulceribus 206
 Cepæ affatæ in spasmo vesicæ urinariæ 402
 Chirurgia transfusoria & infusoria 353

Cicuta, ut venenum 104. vid. Plantæ venenatæ. ut resolvens 228
 Clysmata quid? 315. eorum indicantia 341. differentia & præparatio 342
 Coindicantia 34
 Collutio oris, ut sialagogum 407
 Contraindicantia 33
 Correpugnantia 35
 Cortex peruvianus, ut roborans 165 175. ejus præparata 176. infusum ejus, ut cacochymiam corrigens 143. ut antiputridum 276
 Crocus, ut emmenagogum 367. ut antispasmodicum 420

D.

Debilitas solidorum 163
 Diætæ errorum correctio 78 seq. 84
 Diaphoresis 373. eam indicantia 375. subjectis accommodata 376. compescentia 386
 Diaphoreticorum differentia 372. eorum selectus 377. classes 376
 Diluentium usus 142. 295 seq. in spissitudine corrigenda 216
 Diuresi conveniens regimen 402. eam juvantia 392. compescentia 403

I N D E X.

Diuretica indicatio 389. eorum descriptio 387. specificorum 388. indicantia 390

Dolor 436. ejus curatio 437, indicata 439

Drastica purgantia 335. in plethora 138. in hydrope 336

Dropaces 425

Dulcia, ut lubricantia 328

E.

Electuaria diaphoretica 382

Embuche (*Dusche*) ut roborans 172

Emmenagoga 366. specifica 367

Emollientia in inflammatione 297

Emulsio diuretica 397

Errhina 414 seq. eorum indicantia 416. abusus 417. gradus & efficacia 418. contraindiantia 419. ster-
nutationem juvantia 415. compescentia 421

Essentiæ, ut diaphoretica efficaciora 381

Evacuatio primarum viarum 299. ejus indicationes 300. per vomitoria 301. eorum indicantia 302 seq. per purgantia 315 seq. sanguinea 311. ejus differentiarum 345. serosa 370. ejus differentiarum 371. humorum quodammodo resolutorum in obstructione 290

Excretionum moderamen-
443. ejus indicata 444

F.

Febrium indicationes 264
seqq. iis medendi mo-
thodus 270 seq. acutarum
274. putridarum 276. &
lentarum cura 278

Fermentationis producta, ut
analeptica 67. vinosa 68.
acetosa 69

Fluidorum correctio 212.
motus eorum emendatio
261

Fonticuli 423. 429. eorum
indiciantia 430

Fracturæ ossium curatio 196

Frictio, ut roborans 164.
in obstructione 289. in
diaphoresi 386

Fructus horæi, ut roboran-
tia 57. 169. ut lubrican-
tia 328. exsiccati, vel
saccharo conditi 58

G.

Gangrenæ avertendæ me-
thodus 202

Glandularum morbosarum
cura vid. Carcinomatum
curatio.

Grana mastichis 408

Gummata, ut lubricantia 331

Gummiferulacea, ut resol-
ventia 227. gummisapo-
nacea 229. 236. in ni-
mia humorum & atrabi-
laria tenacitate 281

I N D E X.

H.

Hæmorrhagias sistendi mo-
 dus 193. 446. de eo mo-
 nita 194
 Hæmorrhoides 369
 Halituum venenatorum cor-
 rectio 113
 Hirudinum usus 362
 Humorū derivatio 293.
 resolutio 295. tenuium
 235. & spissorum correc-
 tio 216. vid. Fluidorum
 correctio.

I.

Ialappa, ejusque refina 335
 Incrassantia 215
 Indicantia 13. 26. certa 17.
 eorum differentiæ 33
 Indicata 13. 31. simplicia
 21. chirurgica 22. fontes
 indicatorum 32
 Indicatio 4. 13. 25. 28. uni-
 versalis 29. formanda 24.
 vitalis 5. 9. 39 seq. ejus
 differentiæ 41. causalis 6.
 9. 76. ejus divisio 30. 77.
 curatoria 7. 9. 146. seq.
 symptomatice 8. 9. 433
 seq. in dubia regulæ 37.
 in venenorum noxa aver-
 tenda & mitiganda 111
 Infusa calyda in cacochymia
 corrigenda 143. stimulan-
 tia & purgantia 334. plan-
 tarum emollientium cet.
 in sternutatione 420
 Ipecacuanha, ut vomitorium
 306 seq.

L.

Labor moderatus in plethora
 157
 Lac & inde præparata, ut
 antidota 118. ut aluum
 lubricantia 326 seq. lactis
 usus in rancida acrimonia
 257. in calculo solvendo
 401
 Laxantia antiphlogistica, ut
 antidota 118. laxantia in
 cacochymia corrigenda
 145
 Laxitas solidorum 162. ejus
 indicata 164 seq.
 Legumina ut lubricantia 329
 Linimenta in strictura par-
 tium 160
 Liquor cornu cervi, ut dia-
 phoreticum 379. liquor
 cornu cervi succinatus
 384. terræ foliatæ tartari,
 ut relaxans 155. salinus,
 ut resolvens 221. liquores
 siptici in hæmorrhagia
 sistenda 447
 Lithontriptica 393. 400
 Lochia 364
 Lubricantia purgantia 325
 M.
 Manna, ut lubricans 330
 Mars, ut roborans 181. ejus
 præparata 182. & effica-
 cia 183
 Masticatoria sialagoga 408
 Mel, ut lubricans 328. ut
 antidotum 118
 Mercurius & inde præpa-
 rata, ut resolyentia 231.
 ut purgantia 337. ut sialo-
 goga 410
 Me-

Metallorum calces vid. Calx.
 Millepedes 399
 Mixture simplex diaphoretic-
   cum 379
 Moschiata 161
 Motus ægri emendatio 89.
   in acrimonia acida 251.
   plethoræ remedium 136.
   roborans optimum 36.
   169. nimio 262. 267. &
   imminuto convenientes
   indicationes 279
 Moxa 431

N.

Narcotica 205
 Nasturtina 224. 440
 Nauseosa, ut siagogoga 407
 Nervorum vulnera 195
 Nicotiana, ut siagogogum
   311. fumus ejus salivam
   proliciens 409. ut ster-
   nutatorium 320
 Nitrum, ut diaphoreticum
   286. ut resolvens in ri-
   gidityte 155
 Nutrientia 46. eorum selec-
   tus 48
 Nutritio ægri 44. de ea
   monita 45. selectus 48.
   295. tempus, quo con-
   cedatur 55

O

Obstructionis differentia
   285 seq. ejus causarum
   disquisitio 287. ea pitui-
   rosa curanda 288 seq. ma-
   lus ejus exitus 298
 Oleum, ut generale antido-
   tum 114. 117. illud oli-
   varum, ut specificum an-
   tidotum 122. olea pressa

in vulneribus 199. ut lu-
 bricantia 326. ut diureti-
   ca 397
 Opium, ut venenum 104. ut
   antidotum 123. ut ano-
   dynum 440. usus ejus &
   noxa 442. in febre acu-
   ta 274. in motu inflam-
   matorio 294. ejus cum
   purgantibus combinatio
   340. in theriacis vis emi-
   nens 382. opiata 403.
   413

P.

Papaveris semina & flores
   441
 Particulæ subtilissimæ &
   volatiles, ut venenum 99
 Phlebotomia vid. venæsec-
   tio.
 Plantæ subadstringentes, ut
   roborantia 178. emol-
   lientes, ut lubricantia
   325. nasturtinæ 224.
   440. capillares 225. re-
   sinosæ acres, ut resol-
   ventia 226. diureticæ
   395. resolutionem juvan-
   tes 228. venenatæ 102.
   105. earum salia alcalina,
   ut venena 106. horum
   antidota 119. plantarum
   vapor, ut analepticum
   65 seq.

Plethoræ imminutio 125.
   138. veræ 126. obesæ
   & a debilitate ortæ 127
   seq. 136. & febrilis re-
   media 129. eidem conve-
   niens victus 132 seq. &
   potus 134

N 3

Plum-

I N D E X.

- Plumbum**, ut venenum 100. seq. ejus antidota 121
Porus ægri 88. plethoræ conveniens 134. in rigiditate 154 seq.
Ptisanarum usus 217
Purgantia quid? 315. eorum classes 320. draſtica in plethora 138. anti-phlogiſtica in diſpoſitione inflammatoria 293. eorum diſiſio veterum 338 in cacoſchymia uſus 145. cum opio 340. & cum aliis combinatio 339. purgantia per epicraſin 338
Purgationem indicantia 317. indicationis modus 319 seq. quoad ſubjecta 338. eam juvantia 318. & compeſcentia 340
Pulveres in rigiditate 160. herbæ nicotianæ ut er-rhinum 419. pulvis boviſ-tæ in hæmorrhagia ſiſten-da 447
R.
Regimen in acrimonia acida 251. in alcalina & ranci-da 260
Reſolventia potentiora 222. eorum abuſus & noxa 239. accommodanda ad corporis conſtitutionem 234. externa 237
Rhabarbarum, ut purgans 333. ut roborans 165
Rigiditas ſolidorum 150. ei accommodatæ indicatio-nes 151. curatur quiete cer. 152. alviduſione 156. externis 160 seq.
- Roborantia** 56. 164 seq. unde? 56. præparatio ad robur 60. externa 179. 185
Rubefacientia 284. 423. eo-rum indicata & applica-tio 424
S.
Saccharum, ut lubricans 328. ut antidotum 118
Salia, ut reſolventia 219. 235. in rigiditate 155. ut diuretica 394. ut purgan-tia 321. eorum ſelectus 322. eorum indicantia 323. contraindicantia 324. ea-dem antacida 247
Salivationi accommodatum regimen 406. 411. eam coercentia 412. ſalivatio-nis uſus & noxa 413
Sanguinis evacuandi modi 344 revulſio & derivatio 355 profluvia ſiſtendi mo-dus. vid. Hæmorrhagiæ.
Sanguifugæ vid. Hirudines.
Saponacea 121. 229. 295. ſapones 230
Scammoneum 335
Scarificatio 359 seq. ejus in-dicantia 361
Scuta ſtomatica 314
Sennæ folia, ut purgantia 334
Serpentaria virginiana, ut roborans 167
Serum lactis in plethoricis 135. ut lubricans 327
Setacea 423. 428.
Sialagoga 404. eorum indi-cantia 405
Simplicia medicamenta 21
Soli-

I N D E X.

- Solidorum correctio 148.
 eorum vitiis obnoxii 149
 Spasmi medela 274
 Sphaceli avertendi modus 204
 Spirituosa, ut analeptica 67. ut diaphoretica 380
 Spiritus vini hæmorrhagiam sistens 447. salis ammoniaci in ulcere 207
 Squilla, ut vomitorium 307. ut purgans 336. ut diureticum 396
 Sternutatoria vid. Errhina.
 Stimulantia 74. eorum indicatio 75
 Succinata, ut antiputrida 276. ut antispasmodica 161. emmenagoga 367.
 Succus ex plantis stillans, ut lubricans 330. expressus, ut diureticum 396
 Sudor 372 seq. eum indicantia 374. compescentia 386
 Sudoriferorum differentia 372. classes 376 seq.
 Suffusiones, ut roborans 179
 Sulphuris præparata, ut resolventia 233. sulphur auratum, ut vomitorium 309
 Suppositoria quid? 315. eorum indicantia, differentia & noxa 343
 Symptomata urgentia 435
- T.
- Tabaci fumus vid. Nicotiana.
 Tartarus emeticus 309
 Tenuitas humorum corrigenda 213 seq.
- Terebinthina, ut lubricans 331. ut diureticum 398
 Terrea, ut roborantia 180. ut absorbentia 244. eorum noxa 246. eorum diaphoretica vis dubia 382
 Therapia generalis 2. 10. ejus tractandæ ratio 3 seq. conspectus 9. fundamenta 10 seq. eidem præmittendæ disciplinæ 14 seq.
 Theriaca 382. ut antidota 123
 Thermæ carolinæ in calculo solvendo 401
 Tincturæ alcalinæ vid. Resolventia potentiora in diuresi 396
 Topicorum usus in resolvendo 238. in inflammatione 296
 Tumor inflammatorius 296
- V.
- Valeriana, ut roborans 167
 Vapor plantarum, ut analepticum 65. 66. emollientium in rigiditate 158. in sternutando 420. venenatus 98 seq. eorum antidota 112 seq.
 Venæsectio 346. ejus indicantia 347. contraindicantia 351. 322. 356. effectus 354. revulsorii & derivatorii 355. in febre 271. 272. 292. 294. noxa 273. ejus in plethora usus 130. aptum eidem tempus 131. in inflammatione 191.
- in

- in densitate inflammato-
ria 282. larga in tumore
inflammatorio 292. repe-
tita 294. conveniens re-
gimen 357. venarum de-
lectus 355
- Venenum quid? 92. eorum
distributio 94. effectus di-
versus 93. 123. antidota
110 seq. venena mine-
ralia 95. eorum antidota
120 seq. vegetabilia 102
seq. horum antidota 119
seq. animalia 107 seq.
eorum antidota 122. ve-
nenorum vis infringenda
115. indicatio primaria
116
- Vesicatoria 422 seq. eorum
indicantia 426. usus 284.
427
- Viarum primarum evacuatio
vid. Evacuatio.
- Victus ægri 86. plethoræ
conveniens 132. in rigi-
ditate 153
- Vlva austerā, ut roboran-
tia 177. vinum, ut ana-
lepticum 68. ut diureti-
cum 394
- Virium vitæ incitatio 61 seq.
- Ulcerum curatio 206. sinuo-
rum 207. ulcera artifi-
cialia 423. eorum tracta-
tio 424
- Unguenta in vulneribus
198. eorum, compositio
199
- Vomitiorum differentia
306
- Vomitūs indicantia 302 seq.
indicata 306. 308. con-
traindicantia 311 seq.
eum juvantia 310. 313.
& compescentia 314.
per vomitum ejicienda
305
- Vulnerum curandorum me-
thodus 186 seq. 197.
eorum investigatio neces-
saria 192. lethalitas eorum
unde dijudicanda 211.
vulnera nervorum & ten-
dinum 195

